

Національний університет фізичного виховання і спорту України
Міністерство молоді та спорту України

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ШИ ШЕНВЕНЬ

УДК 796.093:502.131.1(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗАСАД
СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ**

017 Фізична культура і спорт
01 Освіта / Педагогіка

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Ши Шенвень

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Науковий керівник: Радченко Лідія Олексіївна, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Ши Шенвень. Організаційні умови впровадження екологічних засад сталого розвитку при проведенні спортивних змагань. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2026.

Дисертаційна робота присвячена обґрунтуванню та розробленню організаційних умов упровадження екологічних засад сталого розвитку під час підготовки та проведення спортивних змагань. У сучасних умовах зростання глобальних екологічних викликів концепція сталого розвитку набуває особливого значення для різних сфер суспільного життя, зокрема й для спорту. Проведення спортивних подій супроводжується значним використанням природних ресурсів, утворенням відходів, зростанням транспортного навантаження та підвищенням споживання енергії, що формує додатковий антропогенний тиск на довкілля. У зв'язку з цим дедалі більшого значення набуває впровадження екологічно орієнтованих підходів до організації спортивних змагань, спрямованих на мінімізацію негативного впливу на природне середовище.

Аналіз наукових джерел свідчить, що у світовій практиці накопичено певний досвід екологізації спортивних подій, зокрема в діяльності міжнародних спортивних організацій та організаційних комітетів великих спортивних заходів. Водночас більшість досліджень зосереджена на окремих природоохоронних ініціативах або технологічних рішеннях, тоді як питання системного управління екологічною складовою спортивних подій, формування комплексних організаційних умов їх реалізації та оцінювання ефективності екологічних заходів залишаються недостатньо розробленими. Це зумовлює необхідність наукового обґрунтування організаційних механізмів, які забезпечують інтеграцію принципів сталого розвитку у практику підготовки та

проведення спортивних змагань різного рівня.

У сучасному спортивному менеджменті дедалі більшого значення набуває розуміння спортивних змагань як комплексних подій, що потребують управління ресурсами, інфраструктурою, транспортними потоками, утворенням відходів та інформаційно-комунікаційними процесами. У цьому контексті впровадження екологічних засад сталого розвитку сприяє не лише зменшенню негативного впливу спортивних подій на довкілля, але й підвищенню їх соціальної відповідальності, покращенню іміджу спортивних організацій та формуванню екологічної культури учасників спортивного руху.

Мета дисертаційної роботи полягає у розробленні та науковому обґрунтуванні ефективних організаційних умов, що сприяють упровадженню екологічних засад сталого розвитку під час підготовки та проведення спортивних змагань різного рівня.

Завдання дослідження:

1. Узагальнити та систематизувати базові положення впровадження сталого розвитку у систему природоохоронної діяльності під час організації та проведення спортивних змагань.
2. Дослідити міжнародний досвід організації спортивних змагань з урахуванням екологічних принципів сталого розвитку.
3. Визначити основні екологічні чинники, що впливають на організацію сталих спортивних подій.
4. Виявити бар'єри та можливості для впровадження екологічних практик у процес організації спортивних змагань.
5. Розробити модель організаційних умов упровадження екологічних засад сталого розвитку у процесі підготовки та проведення спортивних змагань, алгоритм її поетапного впровадження та обґрунтувати інтегральний підхід до оцінювання ефективності їх реалізації.
6. Надати практичні рекомендації для організаторів спортивних змагань щодо реалізації екологічних принципів сталого розвитку.

Об'єкт дослідження – організація спортивних змагань.

Предмет дослідження – впровадження екологічних засад сталого розвитку в практику підготовки та проведення спортивних змагань.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел та інформації мережі Інтернет; структурно-функціональний аналіз; опитування; експертне опитування; моделювання; методи математичної статистики.

Наукова новизна полягає в наступному:

– уперше обґрунтовано та розроблено модель організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку під час підготовки та проведення спортивних змагань, яка охоплює стратегічно-нормативний, організаційно-управлінський, інструментально-технологічний, соціально-комунікаційний та моніторингово-оціночний блоки та забезпечує системний підхід до управління екологічною складовою спортивних подій різного рівня, а також алгоритм поетапного її впровадження, що конкретизує послідовність реалізації управлінських рішень на всіх етапах життєвого циклу спортивної події;

– дістала подальшого розвитку систематизація бар'єрів і можливостей впровадження екологічних практик у процес організації спортивних змагань, що дозволило виокремити інституційні, економічні, організаційно-управлінські, інфраструктурні, соціально-культурні та інформаційні чинники, які визначають ефективність екологізації спортивних подій;

– доповнено дані щодо ключових екологічних чинників, що впливають на організацію сталих спортивних подій, зокрема ресурсоспоживання, транспортну мобільність, утворення відходів, використання спортивної інфраструктури, просторові особливості територій проведення та потенційний вплив на локальні екосистеми;

– удосконалено підходи до оцінювання ефективності впровадження екологічних засад у спортивні змагання шляхом застосування інтегрального показника, що враховує результативність екологічних заходів, ресурсну ефективність та рівень системної інтеграції управлінських рішень;

– набули подальшого розвитку наукові уявлення про роль спорту як інструменту сталого розвитку, зокрема щодо формування екологічної культури учасників спортивного процесу, підвищення соціальної відповідальності організаторів змагань та впровадження екологічно орієнтованих управлінських практик у сфері фізичної культури і спорту;

– розроблено практичні рекомендації для організаторів спортивних змагань різного рівня щодо впровадження екологічних принципів сталого розвитку, які передбачають використання ресурсоефективних технологій, впровадження систем екологічного менеджменту, удосконалення нормативного регулювання, розвиток екологічної освіти та інформаційно-комунікаційної підтримки екологічних ініціатив у спорті.

Проведений аналіз наукових джерел та практики організації спортивних подій дозволив встановити, що екологічна складова у сучасному спорті поступово трансформується від окремих природоохоронних ініціатив до системного управління екологічними аспектами спортивної діяльності. У межах дослідження показано, що спортивні змагання формують комплексний екологічний вплив, який проявляється через споживання енергетичних і водних ресурсів, транспортну мобільність учасників і глядачів, утворення відходів, використання спортивної інфраструктури та вплив на локальні екосистеми. У зв'язку з цим екологізація спортивних подій повинна розглядатися як складова сучасного спортивного менеджменту, що передбачає поєднання організаційних, технологічних та соціально-комунікаційних механізмів.

У ході дослідження проведено соціологічне опитування представників спортивної спільноти (спортсменів, тренерів, представників спортивних федерацій, викладачів закладів вищої освіти та студентів), результати якого дозволили оцінити рівень усвідомлення та практичного впровадження екологічних принципів у спортивній діяльності. Отримані дані засвідчили загалом позитивне ставлення до екологізації спорту: понад 80 % респондентів відзначили важливість упровадження екологічних принципів під час організації спортивних змагань. Водночас лише 37 % опитаних зазначили, що екологічні

заходи системно інтегруються у практику проведення змагань у їхніх організаціях, тоді як 44 % охарактеризували таку діяльність як епізодичну, а 19 % – як таку, що фактично відсутня.

Аналіз отриманих результатів дозволив визначити основні бар'єри впровадження екологічних засад у сфері спорту. Серед них респонденти найчастіше називали недостатнє фінансування екологічних заходів, відсутність чітких нормативних вимог щодо екологізації спортивних подій, недостатній рівень екологічної культури учасників спортивного процесу та брак практичного досвіду реалізації «зелених» ініціатив. Поряд із цим встановлено, що значна частина опитаних підтримує необхідність інтеграції питань сталого розвитку у систему підготовки фахівців у сфері фізичної культури і спорту, що свідчить про важливість освітнього та просвітницького компонентів у процесі екологізації спортивної діяльності.

У результаті проведених досліджень розроблено модель організаційних умов упровадження екологічних засад сталого розвитку під час підготовки та проведення спортивних змагань. Запропонована модель має комплексний характер і включає стратегічно-нормативний, організаційно-управлінський, інструментально-технологічний, соціально-комунікаційний та моніторингово-оцінювальний блоки. Її структура відображає повний життєвий цикл спортивної події – від етапу планування та прийняття управлінських рішень до реалізації екологічних заходів і подальшого оцінювання їх ефективності.

Для оцінювання ефективності впровадження запропонованої моделі розроблено інтегральний підхід, який базується на аналізі результативності екологічних заходів, рівня ресурсної ефективності та ступеня інтеграції екологічних принципів у систему управління спортивною подією. Вагові коефіцієнти показників було визначено на основі експертного опитування фахівців у сфері спортивного менеджменту, що забезпечило обґрунтованість процедури оцінювання.

Практичну апробацію розробленої моделі здійснено під час організації та проведення спортивних змагань у ДЮСШ «Динамівець» (м. Київ). У межах

апробації було впроваджено окремі елементи екологічного менеджменту події, зокрема заходи з організації роздільного збирання відходів, оптимізації використання ресурсів, обмеження використання одноразових матеріалів та інформування учасників щодо екологічно відповідальної поведінки. Отримані результати засвідчили практичну доцільність запропонованого підходу та дозволили визначити напрями подальшого вдосконалення організаційних механізмів екологізації спортивних подій.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що впровадження екологічних засад сталого розвитку у сфері спортивних змагань потребує системного підходу, який поєднує нормативне забезпечення, організаційно-управлінські механізми, технологічні рішення та формування екологічної культури учасників спортивного руху. Запропонована модель організаційних умов і розроблені практичні рекомендації можуть бути використані у діяльності спортивних федерацій, організаційних комітетів змагань, закладів спортивної підготовки та органів управління фізичною культурою і спортом для підвищення екологічної відповідальності спортивних подій і зменшення їх негативного впливу на довкілля.

Ключові слова: сталий розвиток; екологія; спортивні змагання; фізкультурно-спортивні організації; управління; Олімпійські ігри, підготовка кадрів, олімпійська освіта.

SUMMURY

Shi Shenwen. Organizational conditions for the implementation of environmental principles of sustainable development in the conduct of sports events. – Qualification of scientific work on the rights of a manuscript.

The dissertation for acquiring a scientific degree of the Doctor of Philosophy on a specialty 017 Physical culture and sport. – National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv, 2026.

The dissertation is devoted to the substantiation and development of organizational conditions for the implementation of environmental principles of

sustainable development in the preparation and conduct of sports competitions. In the context of growing global environmental challenges, the concept of sustainable development has gained particular importance in various spheres of social life, including sport. The organization of sports events is accompanied by significant consumption of natural resources, waste generation, increased transportation flows, and higher energy consumption, which creates additional anthropogenic pressure on the environment. In this regard, the implementation of environmentally oriented approaches to the organization of sports competitions aimed at minimizing negative environmental impacts is becoming increasingly important.

The analysis of scientific sources indicates that world practice has accumulated certain experience in the environmentalization of sports events, particularly in the activities of international sports organizations and organizing committees of major sporting events. However, most studies focus on individual environmental initiatives or technological solutions, whereas the issues of systemic management of the environmental component of sports events, the formation of comprehensive organizational conditions for their implementation, and the evaluation of the effectiveness of environmental measures remain insufficiently developed. This necessitates the scientific substantiation of organizational mechanisms that ensure the integration of sustainable development principles into the practice of preparing and conducting sports competitions at different levels.

In modern sports management, sports competitions are increasingly understood as complex events that require the management of resources, infrastructure, transport flows, waste generation, and information and communication processes. In this context, the implementation of environmental principles of sustainable development contributes not only to reducing the negative environmental impact of sports events but also to increasing their social responsibility, improving the image of sports organizations, and fostering the environmental awareness of participants in the sports movement.

The purpose of the dissertation is to develop and scientifically substantiate effective organizational conditions that facilitate the implementation of

environmental principles of sustainable development in the preparation and conduct of sports competitions at different levels.

Research objectives:

1. To generalize and systematize the fundamental provisions of implementing sustainable development within the system of environmental protection activities during the organization and conduct of sports competitions.

2. To investigate international experience in organizing sports competitions taking into account environmental principles of sustainable development.

3. To identify the main environmental factors influencing the organization of sustainable sports events.

4. To determine the barriers and opportunities for implementing environmental practices in the organization of sports competitions.

5. To develop a model of organizational conditions for the implementation of environmental principles of sustainable development in the process of preparation and conduct of sports competitions, to design an algorithm for its step-by-step implementation, and to substantiate an integral approach to assessing the effectiveness of their implementation.

6. To provide practical recommendations for sports event organizers regarding the implementation of environmental principles of sustainable development.

Object of the study: the organization of sports competitions.

Subject of the study: the implementation of environmental principles of sustainable development in the practice of preparing and conducting sports competitions.

Research methods: analysis of scientific literature and Internet sources; structural and functional analysis; surveys; expert surveys; modeling; and methods of mathematical statistics.

Scientific novelty of the research consists in the following:

– for the first time, a model of organizational conditions for the implementation of environmental principles of sustainable development in the preparation and conduct of sports competitions has been substantiated and developed. The model includes strategic-regulatory, organizational-managerial, instrumental-technological, socio-communication, and monitoring-evaluation blocks and ensures a systematic approach to managing the environmental component of sports events of various levels, as well as an algorithm for its step-by-step implementation, which specifies the sequence of managerial actions at all stages of the sports event life cycle;

– the systematization of barriers and opportunities for the implementation of environmental practices in the organization of sports competitions has been further developed, which made it possible to identify institutional, economic, organizational-managerial, infrastructural, socio-cultural, and informational factors determining the effectiveness of the greening of sports events;

– data on key environmental factors influencing the organization of sustainable sports events have been further elaborated, including resource consumption, transport mobility, waste generation, use of sports infrastructure, spatial characteristics of event locations, and potential impacts on local ecosystems;

– approaches to assessing the effectiveness of implementing environmental principles in sports competitions have been improved through the application of an integral indicator that takes into account the effectiveness of environmental measures, resource efficiency, and the level of systemic integration of managerial decisions;

– scientific understanding of the role of sport as a tool for sustainable development has been further developed, particularly in terms of shaping the environmental culture of participants in the sports process, enhancing the social responsibility of event organizers, and implementing environmentally oriented management practices in the field of physical culture and sport;

– practical recommendations for organizers of sports competitions of various levels have been developed regarding the implementation of environmental principles of sustainable development, including the use of resource-efficient technologies, implementation of environmental management systems, improvement of regulatory frameworks, development of environmental education, and information and communication support for environmental initiatives in sport.

The conducted analysis of scientific sources and the practice of organizing sports events made it possible to establish that the environmental component in modern sport is gradually transforming from individual environmental initiatives to systemic management of environmental aspects of sports activities. The study demonstrates that sports competitions generate a complex environmental impact manifested through energy and water consumption, transport mobility of participants and spectators, waste generation, the use of sports infrastructure, and impacts on local ecosystems. Therefore, the environmentalization of sports events should be considered an integral component of modern sports management, involving a combination of organizational, technological, and socio-communication mechanisms.

Within the research, a sociological survey of representatives of the sports community (athletes, coaches, representatives of sports federations, university lecturers, and students) was conducted in order to assess the level of awareness and practical implementation of environmental principles in sports activities. The results indicate a generally positive attitude toward the environmentalization of sport: more than 80% of respondents emphasized the importance of implementing environmental principles in the organization of sports competitions. At the same time, only 37% of respondents reported that environmental measures are systematically integrated into the practice of organizing competitions in their organizations, while 44% described such activities as occasional and 19% as practically absent.

The analysis of the obtained results allowed the identification of the main barriers to implementing environmental principles in sport. These include

insufficient funding for environmental measures, the absence of clear regulatory requirements for the environmentalization of sports events, a low level of environmental awareness among participants in the sports process, and a lack of practical experience in implementing green initiatives. At the same time, a significant proportion of respondents support the integration of sustainable development issues into the training of specialists in the field of physical culture and sport, which highlights the importance of educational and awareness-raising components in the environmentalization of sports activities.

As a result of the research, a model of organizational conditions for implementing environmental principles of sustainable development during the preparation and conduct of sports competitions was developed. The proposed model has a comprehensive structure and includes strategic-regulatory, organizational-managerial, instrumental-technological, socio-communication, and monitoring-evaluation blocks. Its structure reflects the full life cycle of a sports event, from planning and managerial decision-making to the implementation of environmental measures and the evaluation of their effectiveness.

To assess the effectiveness of the proposed model, an integral approach based on the analysis of the effectiveness of environmental measures, the level of resource efficiency, and the degree of integration of environmental principles into sports event management was developed. The weighting coefficients of indicators were determined on the basis of an expert survey of specialists in sports management, which ensured the validity of the evaluation procedure.

The practical testing of the developed model was carried out during the organization and conduct of sports competitions at the «Dynamivets» Youth Sports School in Kyiv. Within the framework of the implementation, several elements of environmental event management were introduced, including waste separation, optimization of resource use, reduction of single-use materials, and information campaigns aimed at encouraging environmentally responsible behavior among participants. The obtained results confirmed the practical feasibility of the proposed approach and made it possible to identify directions for further

improvement of organizational mechanisms for the environmentalization of sports events.

Thus, the results of the study confirm that the implementation of environmental principles of sustainable development in sports competitions requires a systemic approach that combines regulatory support, organizational and managerial mechanisms, technological solutions, and the development of environmental culture among participants in the sports movement. The proposed model of organizational conditions and the developed practical recommendations can be applied in the activities of sports federations, organizing committees of competitions, sports training institutions, and governing bodies in the field of physical culture and sport in order to increase the environmental responsibility of sports events and reduce their negative impact on the environment.

Keywords: sustainable development; environment; sports competitions; physical culture and sports organizations; management; Olympic Games; personnel training; Olympic education.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Yarmoliuk O., Shengwen Shi. Sustainability and legacy of Beijing's 2008 Olympics. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2018. № 3. С. 100–104. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2018.3.100-104> Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає в організації та проведенні досліджень, обробці і аналізі результатів. Внесок Ярмолюк О. полягає у допомозі в процесі вибору напряму дослідження.*
2. Імас Є., Ярмолюк О., Білько Б., Ши Шенвень. Екологічна освіта в контексті формування сталого розвитку спорту. *Спортивна наука та здоров'я людини*. 2020. № 2(4). С. 10–26. DOI: <https://doi.org/10.28925/2664-2069.2020.2.2> Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у проведенні дослідження, формулюванні висновків. Внесок Імаса Є. полягає у розробці загальної концепції дослідження. Внесок Ярмолюк О. полягає у*

постановці мети та завдань дослідження. Внесок Білька Б. полягає в систематизації та узагальненні результатів дослідження.

3. Ши Шенвень, Радченко Л. О. Екологічна освіта в системі олімпійської освіти – складова сталого розвитку суспільства. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15.* 2025. № 6 (193). С. 173–176. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.06\(193\).38](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.06(193).38) Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у зборі, аналізі та інтерпретації даних, обробці результатів та формулюванні висновків. Внесок Радченко Л. полягає у визначенні концепції та методології дослідження.*

4. Ши Шенвень, Радченко Л. Екологічна освіта, як елемент олімпійської освіти в системі роботи закладів загальної середньої освіти України. *Педагогічна Академія: наукові записки.* 2025. № 23. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17561078> Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у зборі, аналізі та інтерпретації даних, обробці результатів та формулюванні висновків. Внесок Радченко Л. полягає у визначенні концепції та методології дослідження.*

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації

5. Ши Шенвень, Радченко Л. Екологічний слід великих спортивних заходів: проблеми та рішення. *Фізичне виховання в контексті сучасної освіти* : матеріали ХХ Міжнар. наук.-метод. конф., м. Київ, 12–13 черв. 2025 р. / За заг. ред. І. І. Вржесневського. Київ : ННОІ НУФВСУ, 2025. С. 80–81. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/851fadcl-5dfb-4f46-964a-7a5c375856bb/content> *Особистий внесок здобувача полягає у зборі, аналізі та інтерпретації даних, обробці результатів та формулюванні висновків.*

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

6. Shi Shengwen. Mental Strategies for Sustaining Optimal Physiological Functioning in Endurance Training. *Journal of Psychophysiology.*

2025. Vol. 39, No. 4. P. 134–144. URL: <https://doi.org/10.1027/0269-8803/a000353>.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	18
ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. БАЗОВІ ПОЛОЖЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗАСАД СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ	28
1.1 Концепція сталого розвитку та її екологічна складова	28
1.2 Спорт як інструмент сталого розвитку в міжнародному контексті	33
1.2.1 Роль спорту у досягненні цілей сталого розвитку ООН	33
1.2.2 Роль міжнародних організацій у просуванні екологічних і соціальних аспектів сталого розвитку через спорт	42
1.3 Спортивні змагання: сутність та класифікація	47
Висновки до розділу 1	53
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ	55
2.1 Методи дослідження	55
2.1.1 Аналіз літературних джерел, документальних матеріалів та інформації з мережі Інтернет	55
2.1.2 Опитування	56
2.1.3 Метод експертних оцінок	58
2.1.4 Структурно-функціональний аналіз	59
2.1.5 Моделювання	60
2.1.6 Індикаторний аналіз	61
2.1.7 Багатокритеріальний аналіз	62
2.1.8 Методи математичної статистики	63
2.2 Організація досліджень	65
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ У МІЖНАРОДНОМУ	

	17
СПОРТИВНОМУ РУСІ	67
3.1 Еволюція екологічної відповідальності в міжнародному спортивному русі	67
3.2 Огляд екологічних ініціатив під час проведення Олімпійських ігор, чемпіонатів світу та інших спортивних подій	73
3.2.1 Екологічні ініціативи під час проведення Олімпійських ігор	73
3.2.2 Екологічні ініціативи під час проведення чемпіонатів світу та інших спортивних подій	104
3.3 Екологічна освіта – елемент олімпійської освіти	107
Висновки до розділу 3	137
РОЗДІЛ 4. ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ОРГАНІЗАЦІЇ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ: ЧИННИКИ, ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ	140
4.1 Ключові екологічні чинники та виклики у сфері організації змагань	140
4.2 Бар'єри та умови, що впливають на ефективність реалізації екологічної складової сучасного спортивного руху	146
4.3 Модель організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події	153
Висновки до розділу 4	162
РОЗДІЛ 5. АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ	164
164.....	
ВИСНОВКИ	177
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	187
ДОДАТКИ	209

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЮНЕСКО	–	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури
CIGEPS	–	Міжурядовий комітет з фізичного виховання та спорту
ЦСР	–	Цілі сталого розвитку
ОКОІ		Організаційний комітет Олімпійських ігор
SLOC	–	Організаційний комітет ХІХ Олімпійських зимових ігор
FIFA	–	Міжнародна федерація футболу
ЗВО	–	Заклад вищої освіти
МОК	–	Міжнародний олімпійський комітет
WWF	–	Всесвітній фонд природи
BOCOG	–	Організаційний комітет Ігор ХХІХ Олімпіади
TOROC	–	Організаційний комітет ХХ Олімпійських зимових ігор
VANOC	–	Організаційний комітет ХХІ Олімпійських зимових ігор
LOCOG	–	Організаційний комітет Ігор ХХХ Олімпіади
POCOG	–	Організаційний комітет ХХІІІ Олімпійських зимових ігор
FIFA	–	Міжнародна федерація футболу
ДЮСШ	–	Дитячо-юнацька спортивна школа
GSAS	–	Глобальна система оцінювання сталого розвитку
ISU	–	Міжнародний союз ковзанярів
FIA	–	Міжнародна автомобільна федерація

ВСТУП

Актуальність. У сучасних умовах зростання глобальних екологічних загроз сталий розвиток набуває статусу провідної концепції в усіх сферах суспільного життя, зокрема й у спорті [87, 100, 146, 168, 169]. Проведення спортивних змагань часто супроводжується значним використанням природних ресурсів, утворенням великої кількості відходів, забрудненням довкілля та споживанням енергії, що формує відчутне екологічне навантаження [23, 45, 85, 166]. У зв'язку з цим зростає потреба у впровадженні ефективних організаційно-управлінських рішень, які б забезпечували екологічну відповідальність спортивних подій та сприяли узгодженню спортивної активності з принципами охорони навколишнього середовища [12, 14, 23, 147].

Особливу увагу питанням екологічної відповідальності приділяють організаційно-управлінські структури олімпійського руху, зокрема Міжнародний олімпійський комітет, організаційні комітети Олімпійських ігор та національні олімпійські комітети [75, 94, 98, 125]. У своїй діяльності вони змушені постійно враховувати глобальні політичні, соціально-економічні та екологічні трансформації [64, 143, 168, 169]. Починаючи з 70-х років ХХ століття, проблема екологічного впливу спортивних мегаподій набула особливої гостроти у зв'язку з проведенням Олімпійських ігор та зимових Олімпійських ігор, які супроводжуються масштабним будівництвом, урбанізаційними змінами та зростанням антропогенного навантаження на природне середовище [43, 45, 64, 166].

Олімпійські ігри є найбільшою спортивною подією у світі та одним із найскладніших організаційних проєктів для міст-господарів [64, 143]. Процес їх підготовки та проведення включає комплексні міські, економічні, соціальні й екологічні перетворення та потребує координації зусиль органів влади різних рівнів, організаторів змагань, місцевих громад, бізнес-партнерів і всіх учасників спортивного руху [64, 166, 184]. У зв'язку з цим Міжнародний

олімпійський комітет послідовно наголошує на необхідності визначення довгострокових екологічних і соціальних переваг спортивних подій уже на етапі планування [75, 94, 96].

Сучасний олімпійський рух накопичив значний досвід у сфері охорони довкілля, що відображено в програмних документах, рекомендаціях та діяльності спеціалізованих комісій, зокрема з питань сталого розвитку та спадщини [75, 94, 96, 125]. Разом із тим у наукових дослідженнях недостатньо реалізовано системний підхід до аналізу організаційних умов екологізації спортивних подій на різних історичних етапах і в різних країнах, а також потребують подальшого розвитку підходи до управлінських моделей «зелених» ініціатив у спорті та їхньої інтеграції в практику спортивного менеджменту [3, 14, 147].

Водночас екологічні виклики є характерними не лише для Олімпійських ігор, а й для інших масштабних спортивних заходів – чемпіонатів світу та континентальних першостей, міжнародних турнірів, масових марафонів, багатоденних змагань і фестивалів спорту [13, 45, 85, 147]. Такі події також супроводжуються інтенсивним використанням природних ресурсів, утворенням значної кількості відходів, транспортним навантаженням і змінами в природному середовищі, що зумовлює необхідність розроблення універсальних і водночас гнучких організаційних моделей упровадження екологічних засад сталого розвитку [14, 23, 166]. Додаткового значення набувають питання екологічно безпечного вибору територій для проведення спортивних заходів, ресурсної ефективності та екологічно орієнтованої експлуатації спортивної інфраструктури [8, 23].

Аналіз наукових праць засвідчує, що спортивні організації докладають значних зусиль щодо створення власного позитивного іміджу [11, 12, 18, 22], існує низка публікацій, що висвітлюють соціальну роль фізичної культури і спорту у досягненні цілей сталого розвитку суспільства [1, 2, 19, 144], значущість освітньої діяльності як складової реалізації загальнолюдських та олімпійських цінностей [4, 9, 48, 95] водночас наукові підходи, що

розкривають управлінські механізми «зелених» ініціатив у спорті, моделі взаємодії стейкхолдерів та організаційні умови впровадження екологічних практик, залишаються фрагментарними та потребують систематизації [3, 14, 19].

Незважаючи на наявність певного міжнародного досвіду впровадження екологічних стандартів у спортивні заходи, питання організації таких процесів залишається недостатньо дослідженим, особливо в контексті системного підходу до управління екологічними аспектами змагань різного рівня [147, 166]. Наукове осмислення й узагальнення організаційних умов екологізації спортивних подій є необхідним кроком до формування сталих моделей їх проведення, зокрема через розвиток управлінських технологій у спортивних федераціях та підготовку фахівців відповідного профілю [3, 9, 14].

Актуальність зазначеної проблеми також обумовлена і наявністю протиріч як на теоретичному, так і на практичному рівнях, а саме:

- між зростаючими глобальними екологічними викликами та відсутністю системного підходу до екологічної відповідальності у спортивній сфері;
- між потребою дотримання принципів сталого розвитку при організації спортивних заходів та відсутністю чітких стандартів чи рекомендацій щодо екологічних практик для різних типів змагань;
- між широким міжнародним досвідом упровадження екологічних стратегій у спорті та недостатнім рівнем їх адаптації до конкретних умов окремих країн чи регіонів;
- між очікуванням екологічної відповідальності з боку суспільства та споживацьким підходом до організації спортивних подій з боку окремих організаторів;
- між наявністю технологічних можливостей для зниження негативного впливу змагань на довкілля та низьким рівнем їх використання на практиці через організаційні або фінансові бар'єри.

Таким чином, дослідження організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку у сфері спортивних змагань є своєчасним, суспільно значущим та науково обґрунтованим. Воно сприятиме зменшенню негативного впливу спорту на довкілля, популяризації екологічної культури серед організаторів, учасників і глядачів, а також удосконаленню підходів до сталого розвитку в спортивній галузі загалом.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 рр. за темою 1.2. «Історіографія олімпійських видів спорту як джерело вивчення олімпійської спадщини» (№ державної реєстрації 0121U108333, Індекс УДК 796.032:930.1). Автор – співвиконавець теми. Внесок здобувача у розробку теми полягає в обґрунтуванні організаційних умов упровадження екологічних засад сталого розвитку при проведенні спортивних змагань у системі сучасного спорту.

Мета дослідження – розроблення та наукове обґрунтування ефективних організаційних умов, що сприяють впровадженню екологічних засад сталого розвитку при підготовці та проведенні спортивних змагань різного рівня.

Завдання дослідження:

1. На підставі аналізу наукових досліджень вітчизняних і закордонних авторів узагальнити та систематизувати базові положення впровадження сталого розвитку в систему природоохоронної діяльності під час організації та проведення спортивних змагань.

2. Дослідити міжнародний досвід організації спортивних змагань із урахуванням екологічних принципів сталого розвитку.

3. Визначити основні екологічні чинники, що впливають на організацію сталих спортивних подій.

4. Виявити бар'єри та можливості для впровадження сталих екологічних практик в організацію спортивних змагань.

5. Розробити модель організаційних умов упровадження екологічних засад сталого розвитку у процесі підготовки та проведення спортивних змагань, алгоритм її поетапного впровадження та обґрунтувати інтегральний підхід до оцінювання ефективності їх реалізації.

6. Надати практичні рекомендації для організаторів спортивних змагань щодо реалізації екологічних принципів сталого розвитку.

Об'єкт дослідження – організація спортивних змагань.

Предмет дослідження – впровадження екологічних засад сталого розвитку в практику підготовки та проведення спортивних змагань.

Методи дослідження. Відповідно до завдань наукового дослідження було застосовано комплекс взаємодоповнюючих методів, а саме:

– аналіз науково-методичної літератури, нормативних документів та інформаційних ресурсів мережі Інтернет використовувався для з'ясування сучасного стану проблеми впровадження екологічних засад сталого розвитку у сфері організації спортивних змагань, уточнення понятійно-категоріального апарату, узагальнення міжнародного досвіду екологізації спортивних подій, обґрунтування актуальності теми, визначення мети, завдань і напрямів дослідження;

– соціологічні методи дослідження (бесіда, анкетування) застосовувалися з метою отримання первинної емпіричної інформації щодо ставлення суб'єктів спортивної діяльності до впровадження екологічних принципів сталого розвитку, виявлення наявних бар'єрів, визначення організаційних умов підвищення ефективності екологічної складової під час підготовки та проведення спортивних змагань, а також оцінювання рівня екологічної свідомості учасників спортивної та освітньої діяльності;

– метод експертних оцінок використовувався для визначення значущості структурних компонентів моделі організаційних умов упровадження екологічних засад сталого розвитку, ранжування показників та встановлення узгодженості думок фахівців щодо ефективності запропонованих організаційних рішень;

– структурно-функціональний аналіз застосовувався для системного дослідження процесу організації та проведення спортивних змагань з урахуванням екологічних принципів, визначення взаємозв'язків між нормативно-правовими, організаційно-управлінськими, ресурсними, освітньо-комунікаційними та моніторинговими складовими, а також для виявлення чинників, що впливають на ефективність екологізації спортивних подій;

– метод моделювання використовувався з метою розроблення та теоретичного обґрунтування моделі організаційних умов упровадження екологічних засад сталого розвитку під час підготовки та проведення спортивних змагань, визначення її структурних компонентів, функціональних зав'язків та механізмів реалізації;

– індикаторний аналіз застосовувався для формування системи показників оцінювання ефективності моделі, стандартизації різнорідних показників та побудови інтегрального індексу, що відображає рівень реалізації екологічних принципів та ефективність функціонування моделі;

– багатокритеріальний аналіз використовувався для обґрунтування структури інтегрального показника ефективності, визначення вагових коефіцієнтів структурних блоків моделі та забезпечення комплексного оцінювання результатів впровадження екологічних засад сталого розвитку;

– методи математичної статистики застосовувалися для обробки результатів опитування та експертного оцінювання, визначення відносних і середніх величин, узагальнення даних, перевірки узгодженості експертних суджень, розрахунку інтегральних показників та забезпечення об'єктивності, надійності й достовірності отриманих результатів дослідження.

Наукова новизна полягає в наступному:

– уперше обґрунтовано та розроблено модель організаційних умов упровадження екологічних засад сталого розвитку під час підготовки та проведення спортивних змагань, яка охоплює стратегічно-нормативний, організаційно-управлінський, інструментально-технологічний, соціально-

комунікаційний та моніторингово-оціночний блоки та забезпечує системний підхід до управління екологічною складовою спортивних подій різного рівня, а також алгоритм поетапного її впровадження, що конкретизує послідовність реалізації управлінських рішень на всіх етапах життєвого циклу спортивної події;

- дістала подальшого розвитку систематизація бар'єрів і можливостей упровадження екологічних практик у процес організації спортивних змагань, що дозволило виокремити інституційні, економічні, організаційно-управлінські, інфраструктурні, соціально-культурні та інформаційні чинники, які визначають ефективність екологізації спортивних подій;

- доповнено дані щодо ключових екологічних чинників, що впливають на організацію сталих спортивних подій, зокрема ресурсоспоживання, транспортну мобільність, утворення відходів, використання спортивної інфраструктури, просторові особливості територій проведення та потенційний вплив на локальні екосистеми;

- удосконалено підходи до оцінювання ефективності впровадження екологічних засад у спортивні змагання шляхом застосування інтегрального показника, що враховує результативність екологічних заходів, ресурсну ефективність та рівень системної інтеграції управлінських рішень;

- набули подальшого розвитку наукові уявлення про роль спорту як інструменту сталого розвитку, зокрема щодо формування екологічної культури учасників спортивного процесу, підвищення соціальної відповідальності організаторів змагань та впровадження екологічно орієнтованих управлінських практик у сфері фізичної культури і спорту;

- розроблено практичні рекомендації для організаторів спортивних змагань різного рівня щодо впровадження екологічних принципів сталого розвитку, які передбачають використання ресурсоефективних технологій, впровадження систем екологічного менеджменту, удосконалення нормативного регулювання, розвиток екологічної освіти та інформаційно-

комунікаційної підтримки екологічних ініціатив у спорті.

Особистий внесок здобувача в спільні публікації полягає у постановці наукової проблеми, обґрунтуванні актуальності дослідження, визначенні завдань та методів дослідження, узагальненні теоретичних положень щодо впровадження екологічних засад сталого розвитку у сфері спортивних змагань, проведенні аналізу міжнародного досвіду організації екологічно орієнтованих спортивних подій, зборі, обробці та інтерпретації отриманих даних, формулюванні висновків і практичних рекомендацій, а також підготовці матеріалів до публікації. Внесок співавторів полягає у науковому консультуванні, участі у визначенні концепції дослідження, допомозі в обговоренні результатів, частковій участі в їх узагальненні та редагуванні матеріалів.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлені у 6 наукових публікаціях, з яких: 4 статті у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України; 1 публікація апробаційного характеру, 1 публікація додатково відображає результати дослідження. (Додаток А).

Апробація результатів дисертації. Матеріали дисертаційного дослідження було оприлюднено:

– на міжнародному рівні: XVI Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 30 листопада 2023 р.); XVII Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 30 травня 2024 р.); VII Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми і перспективи» (Київ, 29-30 листопада 2023 р.), VIII Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми і перспективи» (Київ, 20-21 листопада 2024 р.), IX Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми і перспективи» (Київ, 19-20 листопада 2025 р.); XX Міжнародній науково-методичній конференції «Фізичне виховання в контексті сучасної освіти» (Київ, 12-13 червня 2025 р.);

– на всеукраїнському рівні: I Відкритій конференції молодих вчених ННОІ НУФВСУ «Олімпійський спорт і освіта» (Київ, Україна, 2025 р.). (Додаток Б).

Практичне значення дослідження полягає:

- у можливості використання розробленої структурно-функціональної моделі як інструменту планування, оцінки та удосконалення екологічної складової при підготовці та проведенні спортивних змагань;
- у створенні методичного підґрунтя для розробки стандартів і регламентів, що регулюють екологічні аспекти спортивних подій;
- у розробці рекомендацій для організаторів, муніципальних служб, спортивних федерацій щодо впровадження екологічних практик (зниження рівня відходів, екологічний транспорт, зелена інфраструктура тощо);
- у можливості інтеграції результатів дослідження в навчальні програми, курси з управління у сфері спорту, сталого розвитку, менеджменту подій;
- у сприянні формуванню екологічної культури та відповідальної поведінки серед учасників, волонтерів, глядачів та громадян у цілому.

Матеріали дисертаційного дослідження дозволили вдосконалити викладання навчальної дисципліни: «Олімпійський спорт» у Національному університеті фізичного виховання і спорту (акт впровадження від 17 грудня 2024 р.; додаток В); роботу ДЮСШ «Динамівець», м. Київ (акт впровадження від 10 листопада 2025 р.; додаток Г); роботу Національної федерації фехтування України (акт впровадження від 10 листопада 2025 р.; додаток Д).

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та семи додатків. Загальний обсяг роботи – 222 сторінки. Робота містить 11 таблиць і 24 рисунки. Список використаної літератури налічує 188 найменувань.

РОЗДІЛ 1

БАЗОВІ ПОЛОЖЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗАСАД СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ

1.1 Концепція сталого розвитку та її екологічна складова

Концепція сталого розвитку є однією з ключових парадигм сучасності, що інтегрує екологічні, соціальні та економічні аспекти задля забезпечення збалансованого розвитку суспільства.

Вона сформувалася як відповідь на глобальні виклики, пов'язані з деградацією довкілля, виснаженням природних ресурсів, соціальною нерівністю та економічною нестабільністю. Формування цієї концепції є результатом тривалого еволюційного процесу, зумовленого усвідомленням глобальних обмежень суспільного розвитку та зростанням негативного впливу людської діяльності на природне середовище [87].

Передумови зародження концепції сталого розвитку пов'язують із поширенням ідей про межі зростання та ресурсні обмеження. Зокрема, у межах мальтузіанської логіки наголошувалося, що чисельність населення має тенденцію зростати в геометричній прогресії, тоді як засоби до існування можуть збільшуватися лише в арифметичній, унаслідок чого зростання населення потенційно здатне перевищити можливості природних ресурсів щодо задоволення людських потреб; за відсутності стримувальних механізмів це може призвести до виснаження ресурсної бази та погіршення добробуту населення [6, 47]. Тривалий час ці застереження ігнорувалися в надії на те, що науково-технічний прогрес зможе нейтралізувати ризики нестачі ресурсів. Однак згодом посилилося глобальне занепокоєння щодо невідновлюваності частини природних ресурсів, деградації довкілля та зростання забруднення, що почали загрожувати виробництву й довгостроковому економічному розвитку. У цьому контексті значний внесок

зробили дослідження Римського клубу, зокрема ідеї «меж росту», які актуалізували екологічне мислення та підкреслили необхідність врахування природних обмежень у процесі розвитку. Важливим інтелектуальним маркером стало дослідження «Меж росту» (1972), у якому на основі даних про динаміку населення, промислового виробництва та забруднення було обґрунтовано, що у фізично скінченній системі експоненційне зростання ключових показників рано чи пізно впирається в критичні межі [5].

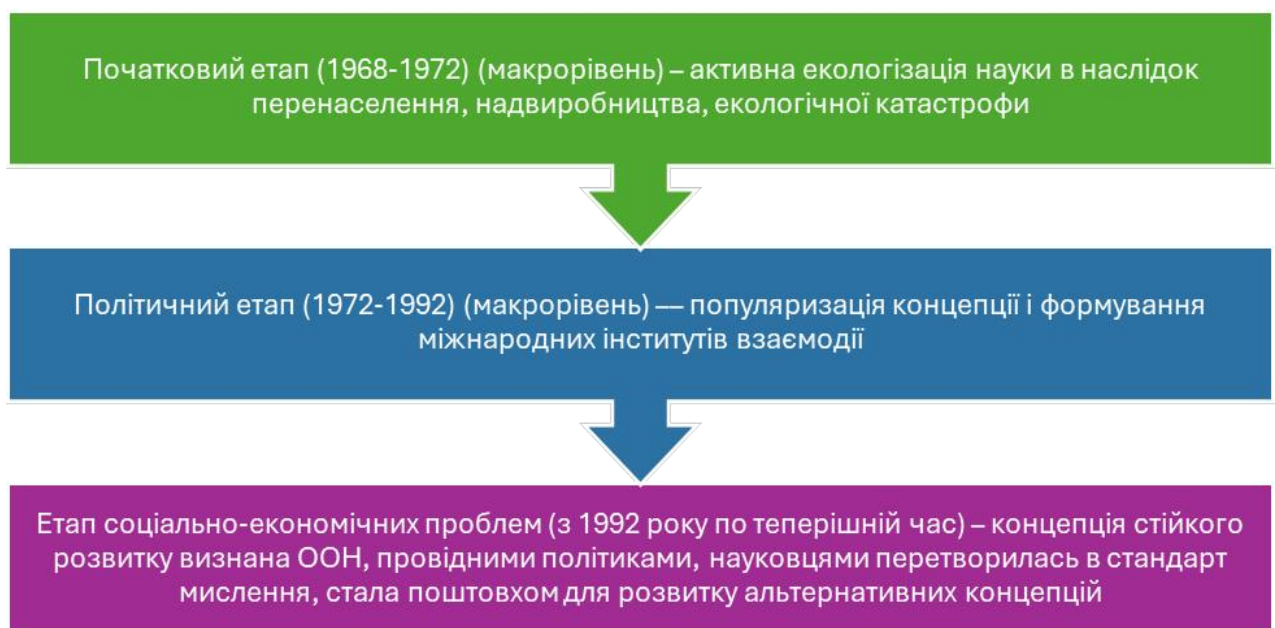
Подальша еволюція концепції пов'язана з її інституціоналізацією та політичним визнанням. Поворотним моментом стала Стокгольмська конференція ООН з навколишнього середовища (1972), де міжнародна спільнота фактично погодилася з базовою для сталого розвитку ідеєю: розвиток і довкілля, які раніше розглядалися окремо, мають бути узгоджені й можуть управлятися взаємопов'язаним чином [165]. Наступним ключовим етапом стала діяльність Всесвітньої комісії з навколишнього середовища і розвитку під головуванням Гру Гарлем Брундтланд, результатом якої стала доповідь «Наше спільне майбутнє» (1987). Саме в ній було сформульовано загальновизнане визначення сталого розвитку. Згідно із визначенням Комісії, під «sustainable development» розуміють «загальну концепцію стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі» [100, с. 27].

Відтоді ця концепція отримала широке міжнародне визнання і стала основою численних стратегій, політик і програм на глобальному, національному та локальному рівнях. При цьому в доповіді було підкреслено два принципово важливі акценти: пріоритетність базових потреб найбідніших верств населення та усвідомлення обмежень, які накладають рівень технологічного розвитку й соціальна організація на здатність довкілля забезпечувати потреби теперішніх і майбутніх поколінь [100].

Етап практичної реалізації концепції на глобальному рівні пов'язаний із Конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-

Жанейро (1992), за підсумками якої було ухвалено програму дій «Agenda XXI» – стратегічний документ, спрямований на забезпечення екологічно збалансованого розвитку на глобальному та національному рівнях [20]. Надалі концепція була посилена й конкретизована через Всесвітній саміт зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002) [113] та подальші міжнародні процеси, зокрема «Ріо+20» (2012) [164], що закріпили центральність сталого розвитку в міжнародній політиці та підготували перехід до нової глобальної рамки – Порядку денного сталого розвитку до 2030 року [146].

Отже, як зазначає Зайцева Л. О., концепція сталого розвитку йде еволюційним шляхом, який може бути поділено на три етапи: зародження, популяризації концепції і етап удосконалення концепції [7] (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Етапи еволюції концепції сталого розвитку
(за Зайцевою Л. О. [7])

У процесі еволюції сформувалося сучасне розуміння сталого розвитку як однієї з ключових парадигм сучасності. Термін *sustainable development* (у перекладі – «розвиток, що підтримується», від *sustain* – «опора, підтримувати, витримувати») відображає ідею розвитку, здатного зберігати

власні передумови в довгостроковій перспективі [34]. Однак більшість науковців, дослідників і практиків, що вивчають сталий розвиток [86, 89, 140], застосовують це поняття для позначення поліпшення та підтримання здорової економічної, екологічної й соціальної системи для людського розвитку.

Л. Зайцева зазначає, що в різних країнах поняття сталого розвитку має відмінні мовні та змістові інтерпретації, зумовлені специфікою соціально-економічних моделей. Так, у Німеччині дана концепція сприймається, як «nachhaltige Entwicklung», тобто тривалий, але результативний (завершений) розвиток. Для Франції – «développement soutenable». Також використовується «développement durable», що означає довготривалий розвиток. У Польщі – це «zrównoważony rozwój», тривалий розвиток, який заснований на рівновазі (збалансуванні). Для Іспанії – «desarrollo sostenible» сприймається, як міцний розвиток [7].

У класичному підході сталий розвиток ґрунтується на трьох взаємопов'язаних складових – економічній, соціальній та екологічній, взаємозалежність яких означає, що ігнорування будь-якої з них підриває загальну стійкість системи (рис. 1.2).

Економічний компонент орієнтований на забезпечення добробуту та ефективності господарювання за умов раціонального використання ресурсів, розвитку інновацій і відповідальних моделей виробництва та споживання.

Соціальний компонент фокусується на підвищенні якості життя, забезпеченні соціальної справедливості, рівного доступу до освіти й охорони здоров'я, реалізації прав людини та дотриманні принципу міжпоколінської справедливості.

Екологічний компонент є базовим, оскільки саме стан природного середовища визначає межі та можливості соціально-економічного поступу, а надмірна експлуатація ресурсів, забруднення й деградація екосистем здатні спричинити незворотні зміни та втрату здатності природи до самовідновлення.

Рисунок 1.2 – Складові сталого розвитку суспільства

Зміст екологічного виміру охоплює раціональне використання природних ресурсів (води, енергії, повітря, ґрунтів, біорізноманіття), мінімізацію шкідливих викидів і відходів, упровадження екологічно безпечних та ресурсоефективних технологій, формування екологічної культури населення й застосування екосистемного підходу до управління природокористуванням.

Узагальнення концептуальних підходів до сталого розвитку дозволяє перейти від теоретичного осмислення до її практичної реалізації. Визнаючи взаємозалежність економічних, соціальних та екологічних чинників, світова спільнота визнала необхідність конкретизації цілей та завдань сталого розвитку у вигляді універсальних орієнтирів для держав, громад та організацій.

Саме таким стратегічним документом став Порядок денний сталого розвитку до 2030 року, ухвалений на Саміті ООН у 2015 році, у якому були визначені 17 цілей сталого розвитку (Sustainable Development Goals, SDGs) [146]. Ці цілі стали логічним продовженням попередніх міжнародних

ініціатив (зокрема, «Agenda 21» та «Rio+20») і покликані забезпечити комплексний підхід до подолання глобальних викликів, сприяючи формуванню стійких і справедливих суспільств.

Ці цілі є взаємопов'язаними та взаємозалежними, що відповідає базовій логіці сталого розвитку. Їх реалізація вимагає координації зусиль держав, бізнесу, громадянського суспільства та міжнародних організацій. У сучасному світі цілі сталого розвитку слугують глобальним орієнтиром для формування політик і практик у всіх сферах суспільного життя – від охорони довкілля до освіти, спорту та урбаністики.

1.2 Спорт як інструмент сталого розвитку в міжнародному контексті

1.2.1 Роль спорту у досягненні цілей сталого розвитку ООН

У сучасних умовах глобальних соціально-економічних, екологічних і гуманітарних викликів спорт дедалі більше розглядається не лише як сфера фізичної культури чи дозвілля, а як потужний соціальний інститут і ефективний інструмент сталого розвитку. Визнання ролі спорту на міжнародному рівні зумовлене його здатністю впливати на широкий спектр суспільних процесів, сприяти соціальній інтеграції, формуванню здорового способу життя, розвитку людського капіталу та зміцненню миру.

В цьому контексті одним із ключових кроків міжнародної спільноти стало ухвалення Генеральною Асамблеєю ООН резолюції 48/10 «Міжнародний рік спорту та олімпійського ідеалу» від 25 жовтня 1993 року. Відзначаючи сторіччя заснування Міжнародного олімпійського комітету, ООН офіційно проголосила 1994 рік Міжнародним роком спорту та олімпійського ідеалу. У документі підкреслюється значення спорту й олімпійського руху як засобу виховання молоді, просування культурних цінностей, міжнародного взаєморозуміння та миру. Резолюція визнає внесок спорту у побудову кращого світу та закликає держави-члени, організації системи ООН і неурядові структури активно долучатися до реалізації цілей

року. Зокрема, ООН підтримала ініціативу Міжнародного олімпійського комітету щодо популяризації спорту як універсального інструменту миру. Важливо, що ця ініціатива не передбачала додаткових витрат для держав і структур ООН, що свідчило про її універсальність та гнучкість у реалізації [72].

Продовжуючи цю логіку, у подальші роки міжнародна спільнота послідовно поглиблювала інституційне визнання спорту як важливого чинника розвитку та миру. Важливим етапом стало ухвалення Генеральною Асамблеєю ООН резолюцій 58/5 (2003) та 59/10 (2004), якими було проголошено 2005 рік Міжнародним роком спорту і фізичного виховання. У цих документах спорт офіційно визначається ефективним засобом сприяння освіті, охороні здоров'я, соціальному розвитку та мирному співіснуванню, а також наголошується на його ролі у формуванні цінностей солідарності, толерантності та взаєморозуміння. Держави-члени були закликані інтегрувати спорт і фізичне виховання до національних стратегій розвитку та використовувати їх як інструмент реалізації соціальної політики [171, 172].

Проголошення 2005 року Міжнародним роком спорту і фізичного виховання стало важливим кроком у переході від символічного визнання ролі спорту до його системного використання в межах політик розвитку. Саме в цей період спорт почав розглядатися не лише як допоміжний, а як міжсекторальний інструмент, здатний поєднувати цілі у сферах освіти, охорони здоров'я, гендерної рівності, соціальної інклюзії та подолання бідності. У резолюціях підкреслювалося, що доступ до спорту та фізичної активності має бути забезпечений для всіх груп населення, зокрема дітей і молоді, жінок, осіб з інвалідністю та соціально вразливих верств [171, 172].

Подальші резолюції Генеральної Асамблеї ООН у 2005–2012 роках (зокрема 60/1, 60/9, 61/10, 62/271, 63/135, 65/4, 67/17) закріпили підхід до спорту як сталого інструменту досягнення міжнародно узгоджених цілей розвитку [173 – 179]. У цих документах спорт визнається важливим засобом зміцнення соціальної згуртованості, розвитку людського потенціалу та

формування культури миру, що підготувало концептуальне підґрунтя для подальшої інтеграції спорту в реалізацію Цілей розвитку тисячоліття, а згодом – Цілей сталого розвитку.

23 серпня 2013 року в Нью-Йорку в штаб-квартирі ООН Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй оголосила 6 квітня «Всесвітнім днем спорту на благо розвитку та миру» [70]. Тепер цей день відзначається на щорічній основі країнами-членами ООН та іншими організаціями-партнерами з метою зміцнення ролі, яку відіграє спорт у житті суспільства, чи то з метою пропаганди здорового способу життя й підвищення доступності занять спортом, чи використання спорту як засобу для досягнення стійкого розвитку в регіонах, що потерпають від конфліктів, бідності або нерівності. Це рішення ООН стало історичним кроком у визнанні спорту як інструменту для досягнення сталого розвитку суспільства.

Продовжуючи цю еволюцію, у 2014 році Офіс ООН з питань спорту заради розвитку та миру (UNOSDP) підготував стратегічний документ «Sport and the Sustainable Development Goals: An overview outlining the contribution of sport to the SDGs», який став важливою віхою у процесі інтеграції спорту в глобальний порядок денний сталого розвитку [167]. Цей огляд з'явився напередодні ухвалення Порядку денного до 2030 року і відіграв роль концептуального мосту між попередніми напрацюваннями в галузі спорту та новою системою цілей сталого розвитку.

Документ окреслює унікальний потенціал спорту як гнучкого, масштабованого й універсального інструменту, здатного сприяти досягненню всіх 17 Цілей сталого розвитку. Спорт розглядається не лише як фізична активність, а як платформа для освіти, охорони здоров'я, соціального включення, гендерної рівності, міжкультурного діалогу, миру та партнерств. У звіті наголошується на здатності спорту долати бар'єри, змінювати уявлення, згуртовувати спільноти та сприяти позитивним змінам на індивідуальному й суспільному рівнях [167].

UNOSDP підкреслює, що у співпраці з державами-членами, організаціями системи ООН, спортивними асоціаціями, фондами та громадянським суспільством, спорт може стати потужним каталізатором у реалізації завдань сталого розвитку. Зокрема, виділено ті Цілі, у досягненні яких вже існує значна доказова база внеску спорту (наприклад, ЦСР 3 – здоров'я і благополуччя, ЦСР 4 – якісна освіта, ЦСР 5 – гендерна рівність, ЦСР 16 – мир і справедливість), а також вказано на потенціал спорту для реалізації менш очевидних, але не менш важливих цілей (наприклад, ЦСР 13 – боротьба зі зміною клімату чи ЦСР 17 – глобальне партнерство) [167].

Таким чином, цей документ став ключовим концептуальним ресурсом, що допоміг закріпити позиції спорту як важливої складової у системі нових глобальних цілей. Він не лише узагальнив попередній досвід, а й визначив орієнтири для подальших дій на міжнародному, національному та локальному рівнях у сфері «Спорту заради розвитку і миру».

Важливо, що стратегічні орієнтири, закладені у звіті UNOSDP, знайшли своє відображення у Плані дій ООН зі спорту на благо розвитку та миру (United Nations Action Plan on Sport for Development and Peace), ухваленому у 2018 році та оновленому у 2024 році. Цей документ визначає цілісний підхід до інтеграції спорту у Порядок денний сталого розвитку до 2030 року. У ньому підкреслюється важливість узгоджених дій держав, міжнародних організацій, спортивних федерацій, громадянського суспільства та приватного сектору для реалізації потенціалу спорту як універсального інструменту позитивних змін.

План дій охоплює п'ять основних напрямів: зміцнення політичного бачення й координації, інтеграція спорту в національні та міжнародні політики розвитку, мобілізація фінансування та партнерств, розвиток моніторингових і дослідницьких механізмів, а також обмін кращими практиками. Завдяки цьому документу ООН закріпила системний підхід до впровадження спорту як засобу досягнення Цілей сталого розвитку у таких

сферах, як охорона здоров'я, освіта, рівність, соціальна інклюзія, побудова миру та захист довкілля [181].

Розвиток цього підходу було закріплено у доповіді Генерального секретаря ООН «Strengthening the global framework for leveraging sport for development and peace» (A/73/325), представлений у 2018 році. У документі наголошується, що в Повістці дня ООН у сфері сталого розвитку до 2030 року спорт офіційно визнано одним із важливих чинників забезпечення сталого розвитку та миру. Його значення полягає не лише у зміцненні фізичного і психічного здоров'я населення, а й у здатності формувати цінності толерантності, взаємоповаги, соціальної згуртованості та міжкультурного діалогу [124].

У доповіді підкреслюється, що спорт розглядається не як самоціль, а як універсальна платформа для досягнення ширших соціальних, економічних і гуманітарних результатів. Зокрема, через залучення до спортивної діяльності створюються умови для розвитку людського і соціального капіталу, розширення прав і можливостей жінок та молоді, інтеграції вразливих груп населення, а також запобігання конфліктам і підтримки процесів миробудівництва. Важливою перевагою спорту є його універсальний і доступний характер, що дозволяє ефективно використовувати його потенціал у різних соціокультурних і економічних контекстах [124].

Особливу увагу в документі приділено формуванню цілісної глобальної основи використання спорту на благо розвитку і миру. Такою основою виступають, зокрема, Казанський план дій та Глобальний план дій з підвищення рівня фізичної активності на 2018–2030 роки, які узгоджуються з Цілями сталого розвитку ООН. У доповіді зазначається, що засновані на спорті підходи мають безпосередній або опосередкований вплив щонайменше на десять Цілей сталого розвитку, серед яких цілі, пов'язані зі здоров'ям і благополуччям, якісною освітою, гендерною рівністю, гідною працею, скороченням нерівності, сталим розвитком міст, боротьбою зі зміною клімату, забезпеченням миру та розвитком партнерств [124].

Крім того, доповідь акцентує увагу на важливості міжсекторальної взаємодії та багатосторонніх партнерств між урядами, міжнародними організаціями, спортивними федераціями, громадянським суспільством і приватним сектором. Такий підхід дозволяє інтегрувати спорт у національні та міжнародні стратегії розвитку, забезпечити стійке фінансування відповідних програм і підвищити ефективність їх реалізації [124].

Отже, на міжнародному рівні спорт поступово утверджується як стратегічний інструмент реалізації Цілей сталого розвитку, що поєднує соціальні, економічні та гуманітарні виміри розвитку. Це зумовлює необхідність подальшого вдосконалення політик у сфері фізичної культури і спорту, розвитку доказової бази, систем моніторингу й оцінювання, а також активнішого залучення спорту до процесів сталого розвитку на національному та місцевому рівнях.

У контексті посилення ролі спорту у глобальному розвитку важливим кроком стало ухвалення резолюції A/RES/75/18 Генеральною Асамблеєю ООН 1 грудня 2020 року [168]. Цей документ закріплює офіційне визнання спорту як одного з ключових факторів забезпечення сталого розвитку й закликає до активного використання його потенціалу для досягнення Цілей сталого розвитку до 2030 року.

У резолюції наголошується, що спорт:

- сприяє утвердженню принципів терпимості, поваги, інклюзії та розширенню прав і можливостей різних соціальних груп, зокрема жінок, дівчат і молоді;
- є інструментом профілактики захворювань, розвитку фізичного та психічного здоров'я;
- активно використовується в освітніх процесах, реабілітаційних програмах, протидії дискримінації;
- здатен підтримувати громади в періоди криз, зокрема пандемії COVID-19, шляхом зміцнення соціальної єдності та доступу до фізичної активності.

Окрема увага у документі приділена гендерній рівності, включенню людей з інвалідністю, а також ролі спорту у формуванні мирного співіснування та запобіганні конфліктам. Зазначено, що:

- доступ до спорту має бути безбар'єрним – незалежно від статі, віку, фізичних можливостей чи соціального статусу;
- інститути ООН мають посилювати політики та програми, орієнтовані на спорт як інструмент сталого розвитку;
- країни-члени закликаються інтегрувати спорт у національні стратегії відновлення після пандемії COVID-19, включно з освітніми та медичними ініціативами.

Також резолюція закликає держави:

- підтримувати паралімпійський, олімпійський та молодіжний спортивний рух, визнаючи їхню роль у формуванні глобальних цінностей;
- розвивати національні програми фізичного виховання;
- використовувати великі спортивні події як майданчики для просування миру, прав людини, інклюзії та міжкультурного діалогу.

У документі закладено концепцію глобального партнерства між державами, ООН, спортивними федераціями, приватним сектором і громадянським суспільством для досягнення сталого розвитку через спорт [168].

Дослідження дозволяють відзначити, що, у 2023 році Організація Об'єднаних Націй видала документ «The contribution of sport to the achievement of the Sustainable Development Goals: A toolkit for action» [180], у якому представлено конкретні інструменти та методичні рекомендації щодо використання спорту у реалізації Цілей сталого розвитку. Цей документ є логічним продовженням концептуального бачення UNOSDP, і він націлений на підтримку урядів, спортивних федерацій, громадських організацій та донорів у впровадженні ефективних практик на місцевому, національному та міжнародному рівнях.

У Toolkit детально проаналізовано внесок спорту у реалізацію кожної з 17 Цілей сталого розвитку. Особливу увагу приділено міжсекторальному підходу, що дозволяє інтегрувати спорт у політики в галузі освіти, охорони здоров'я, урбаністики, екології, безпеки та прав людини. Документ також підкреслює важливість залучення громад до створення інклюзивних спортивних середовищ і акцентує на потенціалі спорту як засобу зміцнення глобального партнерства (ЦСР 17) [180].

Продовжуючи цю позицію, у 2024 році Генеральний секретар ООН представив оновлений доклад «Об'єднані спільною метою: забезпечення впливу спорту на сталий розвиток і мир», у якому узагальнено прогрес реалізації Плану дій ООН зі спорту на благо розвитку та миру за період 2022–2024 років [169]. У цьому стратегічному документі докладно розглядаються п'ять пріоритетних напрямів, у яких спорт виявляє найбільший вплив:

- соціальна інтеграція через спорт;
- фізична активність, фізичне виховання та участь у спорті на рівні громад;
- гендерна рівність у спорті та через спорт;
- утвердження миру й запобігання злочинності;
- розвиток сталих громад і дії на користь клімату.

Доповідь наголошує, що спорт дедалі більше розглядається як інструмент соціального згуртування, платформа для освіти, засіб розширення можливостей вразливих груп та важливий чинник у розв'язанні глобальних викликів, таких як зміна клімату, конфлікти та нерівність [169].

Серед ключових ініціатив, що демонструють практичну реалізацію цих підходів:

- Програма ООН «Спорт проти злочинності», спрямована на розвиток життєвих навичок молоді через спорт (спільно з Міжнародним олімпійським комітетом);

- Олімпійська команда біженців, яка виступала на Іграх 2024 року як символ надії та солідарності;
- Ініціатива «Футбол за глобальні цілі», яка залучає понад 280 організацій з усього світу до просування Цілей сталого розвитку через футбол;
- Кліматичні зобов'язання спортивних федерацій, включно з Рамковою програмою дій у галузі спорту для клімату та Програмою «Спорт заради природи», спрямованими на зниження викидів та збереження екосистем.

Особливу увагу приділено розбудові глобальної екосистеми спорту – широкої мережі учасників: від державних інституцій і міжнародних федерацій до локальних спортивних клубів, тренерів та бізнесу. Наголошується на необхідності інклюзивності, міжсекторальної співпраці та дотримання прав людини як основи всієї спортивної політики.

Крім того, спорт визнається потужним інструментом у досягненні Цілей сталого розвитку ООН, особливо таких, як:

- Ціль 3 – забезпечення здорового способу життя;
- Ціль 4 – забезпечення якісної освіти;
- Ціль 5 – досягнення гендерної рівності;
- Ціль 10 – зменшення нерівності;
- Ціль 16 – мир, справедливість і сильні інститути;
- Цілі 11, 12 і 13 – сталий розвиток громад і захист довкілля.

З огляду на зазначене, оновлений План дій ООН слугує важливою платформою для об'єднання зусиль на глобальному рівні, водночас надаючи державам-членам конкретні рекомендації щодо інтеграції спорту в національні політики у сфері охорони здоров'я, освіти, безпеки, гендерної рівності та сталого розвитку загалом.

Таким чином, на сучасному етапі розвиток спорту у глобальному вимірі вже не розглядається лише як питання фізичної культури чи дозвілля, а як стратегічний ресурс у реалізації комплексної політики сталого розвитку,

що потребує подальшої інтеграції у міжнародні, національні та місцеві програми.

1.2.2 Роль міжнародних організацій у просуванні екологічних і соціальних аспектів сталого розвитку через спорт

У сучасному глобалізованому світі міжнародні організації відіграють ключову роль у формуванні політик, стандартів і стратегій, що сприяють сталому розвитку в різних сферах суспільного життя. Спорт, як універсальний інструмент виховання, мобілізації громад та розширення прав і можливостей, усе частіше стає важливим компонентом міжнародних ініціатив, спрямованих на досягнення екологічних, соціальних та гуманітарних цілей. Участь таких організацій, як ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ВООЗ, ПРООН, МОК та ін., не лише сприяє популяризації спорту як засобу зміцнення здоров'я, освіти, гендерної рівності чи соціальної згуртованості, але й забезпечує інтеграцію екологічних підходів до підготовки та проведення спортивних подій.

У контексті зростання ролі спорту як інструменту соціального розвитку, миру та міжнародного співробітництва особливе місце належить діяльності ЮНЕСКО – спеціалізованої установи Організації об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури. Заснована у 1945 році, ЮНЕСКО від самого початку позиціонувала фізичне виховання, фізичну активність і спорт як важливі складові гармонійного розвитку особистості та суспільства, що відповідає її базовій місії – побудові миру через інтелектуальну та моральну солідарність людства [160].

У другій половині ХХ століття, на тлі глобальних соціальних трансформацій, урбанізації, зростання нерівності та погіршення стану здоров'я населення, ЮНЕСКО поступово інституціоналізувала підхід до спорту як важливого соціального ресурсу. Визнання спорту в межах мандату організації було зумовлене його потенціалом сприяти досягненню освітніх, культурних і гуманітарних цілей, а також формуванню цінностей миру, взаємоповаги й міжкультурного діалогу [159].

Важливим етапом у цьому процесі стало ухвалення у 1978 році першої Міжнародної хартії фізичного виховання і спорту, яка закріпила принцип, відповідно до якого доступ до фізичного виховання та спорту є фундаментальним правом кожної людини. Хартія стала першим міжнародним нормативним документом, що системно поєднав спорт із правами людини, освітою та соціальним розвитком [61].

Кульмінацією розвитку цієї концепції стало ухвалення на 38-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО 18 листопада 2015 року оновленої Міжнародної хартії з фізичного виховання, фізичної активності та спорту, яка відобразила сучасне бачення ролі спорту в глобальному розвитку. Хартія визначає фізичне виховання і спорт як основне право кожної людини, незалежно від статі, віку, раси, інвалідності чи соціального статусу. У документі спорт і фізична активність розглядаються як міжсекторальний інструмент, що поєднує освіту, охорону здоров'я, соціальну політику, культуру та молодіжний розвиток [62].

Паралельно з нормативною діяльністю ЮНЕСКО сформувала інституційні механізми координації державної політики у сфері спорту. Ключову роль у цьому відіграє, створений у 1978 році, Міжурядовий комітет з фізичного виховання та спорту (CIGEPS), – платформа для вироблення стратегічних рішень, обміну практиками та моніторингу реалізації політик у галузі спорту. Комітет сприяє співпраці між державами-членами, розробляє стратегічні напрямки політики, підтримує реалізацію Хартії та надає аналітичну підтримку щодо впливу спорту на сталий розвиток [154].

У 2015 році ЮНЕСКО запровадила програму «Якісне фізичне виховання» (Quality Physical Education), яка містить практичні рекомендації щодо забезпечення якісного, інклюзивного фізичного виховання у закладах освіти. Вона ґрунтується на ідеї залучення молоді до здорового способу життя, зміцнення навичок соціального розвитку та виховання громадянської активності. Документ містить конкретні рекомендації щодо структури

навчальних програм, методів викладання, інфраструктури та інклюзивності [158].

Окремим сучасним напрямом діяльності ЮНЕСКО у сфері спорту та здоров'я стала глобальна ініціатива Fit for Life, започаткована у 2021 році у відповідь на кризу фізичної неактивності та зростання неінфекційних захворювань. Програма спрямована на використання потенціалу спорту, фізичної активності та політик здорового способу життя як інструментів сталого розвитку, соціальної згуртованості та відновлення після пандемії COVID-19. Fit for Life об'єднує уряди, міжнародні організації, приватний сектор і громадянське суспільство з метою трансформації державної політики у сферах освіти, охорони здоров'я, міського планування та спорту, забезпечуючи міжсекторальний і доказовий підхід до розвитку фізичної активності для всіх верств населення. Ініціатива також підкреслює роль спорту у зменшенні соціальної нерівності, зміцненні психічного здоров'я та досягненні Цілей сталого розвитку, зокрема ЦСР 3 «Міцне здоров'я і благополуччя» та ЦСР 4 «Якісна освіта» [155].

Ще однією вагомою ініціативою ЮНЕСКО є установа Міжнародного дня університетського спорту, який відзначається щороку 20 вересня. Свято започатковано у 2015 році у співпраці з Міжнародною федерацією університетського спорту (FISU) з метою популяризації фізичної активності серед студентської молоді, розвитку університетського спорту як інструменту міжкультурного діалогу, солідарності та миру [71, 157].

ЮНЕСКО активно підтримує партнерські ініціативи зі спорту та сталого розвитку. Зокрема, організація співпрацює з такими структурами як FISU, МОК, ВООЗ, уряди різних країн і громадські організації. У фокусі – просування спорту як чинника досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР), зокрема в галузях охорони здоров'я, освіти, гендерної рівності, миру та соціального включення [150].

Таким чином, внесок ЮНЕСКО у сфері спорту полягає у формуванні системного бачення його ролі в побудові справедливого, інклюзивного та

сталого суспільства. Організація не лише забезпечила нормативну й політичну базу, а й виступає координатором міжнародних зусиль щодо інтеграції спорту в глобальну стратегію сталого розвитку.

У контексті ролі міжнародних організацій у використанні спорту як інструменту сталого розвитку важливо звернути увагу на діяльність Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ). На відміну від ЮНЕСКО, чий мандат охоплює формування політики у сферах освіти, науки й культури, ЮНІСЕФ зосереджується на захисті прав дітей, їхньому добробуті та розвитку потенціалу. У цьому контексті спорт і фізична активність розглядаються не як самоціль, а як ефективний засіб соціальної інтеграції, розвитку життєвих навичок та формування активної громадянської позиції [163].

У межах підходу Sport for Development (S4D) спорт використовується як інструмент забезпечення соціальної інтеграції, розвитку життєвих навичок та підтримки вразливих груп дітей. ЮНІСЕФ підкреслює, що фізична активність сприяє зміцненню здоров'я, підтримці психічного благополуччя та розвитку навичок співпраці, лідерства й розв'язання конфліктів [122, 163].

Практичні програми, що реалізуються ЮНІСЕФ, включають інтеграцію спорту та ігор у дружні до дітей простори (Child-Friendly Spaces), де фізична активність допомагає зменшити стрес у дітей, постраждалих від конфліктів чи кризових ситуацій, та відновити соціальні зв'язки [122].

Крім того, спортивні практики застосовуються в освітніх програмах, де участь у рухливих іграх сприяє не лише фізичному розвитку, а й соціальному навчанню та формуванню цінностей взаємоповаги й толерантності. Такі підходи допомагають дітям розвивати соціальну компетентність і зміцнювати спільноту [122, 163].

Важливою складовою є інклюзивність спортивних ініціатив, спрямованих на залучення дівчат, дітей із інвалідністю та інших соціально вразливих груп, що сприяє розширенню доступу до фізичної активності і подоланню бар'єрів участі в суспільному житті [163].

Загалом підхід ЮНІСЕФ до використання спорту як інструменту сталого розвитку демонструє прагнення організації – забезпечити кожній дитині можливість отримати користь від фізичної активності, не лише для фізичного здоров'я, але й для соціальної інтеграції, розвитку навичок та психосоціальної підтримки [122, 163].

У контексті ролі міжнародних організацій у просуванні сталого розвитку через спорт варто також розглянути діяльність інших структур системи ООН та міжнародних платформ.

Програма розвитку ООН (ПРООН / UNDP) використовує спорт у програмах із підтримки соціальної згуртованості, профілактики насильства та залучення молоді до громадської активності. Спортивні ініціативи ПРООН сприяють розвитку навичок співпраці, зміцненню довіри в громадах і підтримці процесів миру.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ / WHO) координує Глобальний план дій із підвищення фізичної активності на 2018–2030 роки, який підкреслює роль фізичної активності у зміцненні здоров'я, профілактиці неінфекційних хвороб і досягненні Цілей сталого розвитку, зокрема щодо охорони здоров'я, освіти та рівності [185].

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR) реалізує стратегію UNHCR Sport Strategy 2022–2026, яка спрямована на використання спорту для соціального включення, психосоціальної підтримки та інтеграції біженців у нові громади [162].

Секретаріат Співдружності (Commonwealth Secretariat) через програму Sport for Development and Peace просуває спорт як інструмент досягнення національних цілей сталого розвитку, надаючи країнам-учасницям методологічну підтримку, тренінги та індикатори для оцінювання впливу спорту на суспільство [46].

Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC) в межах ініціативи Line Up, Live Up застосовує спорт для розвитку життєвих навичок

молоді, профілактики злочинності та насильства, формуючи про-соціальні цінності [182].

UN Women (Агентство ООН із питань гендерної рівності) інтегрує спорт у програми розширення прав і можливостей жінок і дівчат, протидії дискримінації та забезпечення рівного доступу до фізичної активності [151].

Ці приклади демонструють, що спорт дедалі більше визнається міжнародним інструментом соціального розвитку, охорони здоров'я, миру, інклюзії та досягнення Цілей сталого розвитку.

1.3 Спортивні змагання: сутність та класифікація

Спорт як соціально значуще явище сучасного суспільства відіграє важливу роль у фізичному, психічному та соціальному розвитку особистості, формуванні цінностей громадянського суспільства та зміцненні міжлюдських і міжкультурних зв'язків. Він є не лише засобом зміцнення здоров'я, а й ефективним інструментом виховання, соціалізації та самореалізації. Завдяки своїй універсальності та доступності спорт здатен об'єднувати людей незалежно від віку, статі, національності чи соціального статусу. У структурі спортивної діяльності особливе місце посідають спортивні змагання, які є інтегрованою формою реалізації фізичної активності, соціальної взаємодії, досягнення результату та суспільного визнання спортивної майстерності [4, 54].

Відповідно до сучасних європейських підходів, зокрема закріплених у Європейській хартії спорту, спортивна діяльність охоплює всі форми фізичної активності – від масових і рекреаційних до змагальних та професійних, – а змагання розглядаються як важливий інструмент розвитку спорту на всіх рівнях. Вони сприяють популяризації здорового способу життя, утвердженню гуманістичних цінностей і соціальної згуртованості. Саме в умовах змагальної діяльності найбільш повно проявляються морально-етичні засади спорту, принципи чесної гри, рівності можливостей,

поваги до людської гідності та безпеки учасників [54]. Крім того, змагання створюють сприятливі умови для обміну досвідом, трансферу інновацій, підвищення професійного рівня тренерів, спортсменів і організаторів спортивного процесу, а також формують позитивний імідж спорту як важливої складової сталого розвитку суспільства.

Водночас сучасні спортивні змагання виходять за межі суто спортивної події та набувають комплексного соціального, економічного й екологічного виміру. Масштабність, інтенсивність використання спортивної інфраструктури, залучення значної кількості учасників і глядачів, а також вплив на природне та міське середовище зумовлюють необхідність переосмислення підходів до їх організації з позицій сталого розвитку. У цьому контексті спортивні змагання постають як об'єкт управління, що потребує інтеграції екологічних засад у всі етапи їх планування та проведення [1, 4, 11, 16, 17].

Науковці зазначають, що саме змагання є центральним елементом системи спорту, без якого існування такого явища, як «спорт» є неможливим. Змагальна діяльність виступає основою «спортивного процесу», забезпечуючи можливість реалізації підготовки, контролю ефективності тренувань, удосконалення техніко-тактичних навичок та досягнення спортивних результатів [16].

В сучасному світі розвиваються декілька напрямків спорту і, відповідно до цільових настанов, масовий спорт переважно пов'язаний зі змаганнями, в яких основною метою є сам процес змагальної боротьби, участь та отримання позитивного досвіду. Натомість у спорті вищих досягнень (олімпійському, професійному спорті) провідну роль відіграє орієнтація на досягнення перемоги, конкретного результату або призового місця. Конкуренція, яка активно висвітлюється засобами масової інформації, виступає важливим чинником зростання привабливості й видовищності спортивних подій [16].

Водночас змагання не зводяться лише до суперництва, що відображає протиріччя між учасниками з огляду на їхні цілі. У сучасному спорті створюються умови для конструктивної взаємодії між спортсменами, тренерами, фахівцями, спрямованої на підвищення престижу виду спорту, розвиток його популярності, обмін досвідом підготовки, зростання наукових підходів та вдосконалення матеріально-технічної бази. Практика олімпійського спорту демонструє численні приклади тісної співпраці та взаємодопомоги між представниками різних країн навіть у межах змагального процесу [4].

В той же час, існують також і біологізаторські підходи до інтерпретації сутності змагань, що редукують їх до прояву агресії чи інстинктів. Проте такий погляд значно збіднює уявлення про змагання, які є усвідомленою, соціально обумовленою діяльністю.

Конкуренція в змаганнях проявляється не лише між спортсменами, а й між тренерами, спортивними федераціями, науково-медичними службами, організаторами, вболівальниками, спонсорами тощо. Така багаторівнева взаємодія створює складну, але динамічну систему, в якій визначаються лідери за об'єктивними (результати, щільність конкуренції, кількість учасників тощо) та суб'єктивними (думка фахівців, глядачів) характеристиками [16].

Класифікація спортивних змагань ґрунтується на низці критеріїв, які відображають їхнє функціональне призначення, масштаб проведення, вікові та статеві особливості учасників, а також організаційні й регламентні форми. Такий підхід дає змогу систематизувати різноманіття змагальних подій, забезпечити їх відповідність рівню підготовленості спортсменів і цілям тренувального процесу, а також врахувати специфіку окремих видів спорту та соціальний контекст їх розвитку.

Використання класифікаційних ознак сприяє раціональному плануванню змагального календаря, оптимізації структури спортивної підготовки та підвищенню об'єктивності оцінювання результатів. Зокрема, у

науковій і практичній діяльності найбільш поширеним є поділ змагань за значенням, за масштабом, за характером організації, за формою заліку, за віковими категоріями, за статтю учасників, а також за рівнем і професійною спрямованістю. Кожна з цих ознак відображає окремий аспект змагальної діяльності й дозволяє комплексно оцінити роль конкретного змагання у системі спорту (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Класифікація спортивних змагань за основними критеріями [16]

Критерій класифікації	Типи змагань
За значенням	- Підготовчі – адаптація, вдосконалення навичок - Контрольні – оцінка рівня підготовки - Підвідні (модельні) – імітація головних стартів - Відбіркові – добір до команд чи змагань вищого рівня - Головні – досягнення пікової форми
За масштабом	Внутрішньоклубні, районні, міські, обласні, національні, континентальні, міжнародні, світові
За характером організації	Відкриті, закриті, традиційні, матчеві, кубкові, фестивальні
За формою заліку	Особисті, командні, особисто-командні
За віковими категоріями	Дитячі, юнацькі, молодіжні, дорослі, ветеранські
За статтю учасників	Чоловічі, жіночі, змішані
За професійною орієнтацією	Шкільні, студентські, аматорські, професійні

Кожен із цих типів змагань виконує як підготовчі, так і відбіркові функції, а також слугує критерієм оцінки ефективності системи підготовки спортсменів. Змагальні результати виступають об'єктивним показником спортивного зростання, а участь у змаганнях – важливим чинником підтримки мотивації, формування цілей і перевірки досягнень у тренувальному процесі. Водночас у сучасних умовах організація та проведення змагань дедалі більше розглядаються крізь призму принципів сталого розвитку, що передбачає збалансоване поєднання спортивних, соціальних та екологічних інтересів.

Умови проведення змагань є важливим компонентом, який безпосередньо впливає на ефективність змагальної діяльності спортсменів, її результативність і стабільність. До таких умов належать як об'єктивні чинники (географічні, кліматичні, матеріально-технічні), так і суб'єктивні (поведінка вболівальників, суддівство, дії тренерів). Їх урахування є необхідним для формування індивідуального плану підготовки, коригування стратегії виступу та забезпечення психологічної стійкості спортсмена [16, 38, 66]. Водночас ці чинники визначають і рівень екологічного навантаження, пов'язаного з проведенням спортивних подій, що актуалізує потребу впровадження ресурсоефективних і екологічно відповідальних підходів.

Значну роль відіграє місце проведення змагань, яке може створювати переваги для спортсменів, що виступають у «домашніх» умовах. Такий ефект особливо виражений в ігрових видах спорту, де атмосфера, знайоме середовище та підтримка глядачів підвищують рівень мобілізації. У деяких турнірних системах, зокрема у футболі, фактор «чужого поля» прямо враховується при підрахунку результатів, що зумовлює вибір тактичних рішень та моделювання змагального процесу. Разом із цим вибір локації змагань має екологічне значення, оскільки впливає на транспортні потоки, використання інфраструктури та навантаження на місцеве природне середовище.

Важливим психофізіологічним чинником є поведінка вболівальників. Емоційна підтримка або тиск, навіть за умов дотримання етичних норм, формує загальний емоційний фон змагань і може як позитивно, так і негативно впливати на стан спортсмена. Масовість присутності глядачів водночас зумовлює додаткові виклики з позицій екологічної сталості, зокрема щодо управління відходами, енергоспоживання та забезпечення екологічної культури учасників події.

Матеріально-технічні умови, включаючи якість покриття, освітлення, оснащення, тип інвентарю, графік змагань і комфорт допоміжної інфраструктури, визначають не лише техніко-тактичні можливості

спортсменів, а й ефективність їхньої передстартової підготовки. Розвиток спортивного обладнання, особливо у високотехнологічних видах спорту, має прямий вплив на змагальні результати, що підтверджується практикою олімпійських дисциплін, таких як велоспорт, стрибки з жердиною, гімнастика тощо. У контексті сталого розвитку важливого значення набуває використання екологічно безпечних матеріалів, енергоефективних технологій та інфраструктури з мінімізованим впливом на довкілля.

Окрему групу становлять географічні та кліматичні умови, які потребують спеціальної акліматизації. Виступ у високогір'ї, тропічному кліматі чи в умовах зміни часового поясу вимагає не лише фізіологічної адаптації, але й психологічної готовності до змін у звичному режимі підготовки. Практика участі спортсменів в Олімпійських іграх у Атланті (1996) або Ріо-де-Жанейро (2016) свідчить, що складні кліматичні умови можуть стати додатковим бар'єром на шляху до досягнення максимальних результатів, а також актуалізують питання екологічної відповідальності при плануванні та проведенні спортивних подій в умовах кліматичних ризиків.

Вагомим чинником є суддівство, особливо у видах спорту з суб'єктивною оцінкою результатів. Різні підходи до інтерпретації складності, артистизму чи технічної точності створюють ризик неоднозначності оцінювання, що може впливати на довіру до результатів змагань. Забезпечення прозорості, неупередженості та дотримання етичних принципів суддівства є важливою складовою інституційної сталості спортивної системи.

Не менш значущою є поведінка тренера під час змагань. Його здатність до емоційного самоконтролю, вміння оперативно адаптувати тактику, надавати підтримку та конструктивно реагувати на динаміку змагального процесу визначає якість управління змагальною діяльністю спортсмена. Недооцінка цього чинника може призвести до порушення стратегії виступу, дезорганізації або надмірного психологічного тиску.

Таким чином, комплексне врахування зовнішніх і внутрішніх умов проведення змагань є необхідною передумовою не лише досягнення високих спортивних результатів і підвищення надійності змагальної діяльності, а й упровадження принципів сталого розвитку. Інтеграція екологічної складової в систему організації змагань сприяє зменшенню негативного впливу на довкілля, підвищенню соціальної відповідальності спорту та забезпеченню довгострокової ефективності й життєздатності спортивної системи загалом.

Висновки до розділу 1

Сучасне розуміння сталого розвитку формується як відповідь на глобальні екологічні, соціальні та економічні виклики й ґрунтується на необхідності гармонізації потреб суспільства з можливостями природного середовища. Еволюція цієї концепції, її інституціоналізація на міжнародному рівні та закріплення у ключових документах ООН засвідчують зростання ролі екологічної складової як базового елемента довгострокового розвитку людства.

У системі реалізації ідей сталого розвитку спорт постає універсальним соціальним інструментом, здатним впливати на широке коло суспільних процесів. Його потенціал полягає у сприянні зміцненню здоров'я, соціальній інтеграції, вихованню цінностей миру, рівності та відповідальності, а також у формуванні екологічної свідомості. Міжнародні ініціативи та стратегічні документи ООН закріпили за спортом статус ефективного механізму досягнення Цілей сталого розвитку, що підтверджується системною діяльністю міжнародних організацій у цій сфері.

Важливе місце у структурі спортивної діяльності займають спортивні змагання, які виступають інтегрованою формою прояву фізичної активності, соціальної взаємодії та суспільного визнання спортивних досягнень. Сучасні змагання виходять за межі суто спортивної події, набуваючи соціального,

економічного та екологічного значення, що обумовлює необхідність їх організації з урахуванням принципів сталого розвитку.

Класифікація спортивних змагань за функціональними, організаційними, віковими та професійними ознаками дозволяє систематизувати змагальну діяльність і забезпечити її відповідність рівню підготовленості спортсменів та цілям тренувального процесу. Водночас ефективність і сталість змагальної діяльності значною мірою залежить від умов її проведення – матеріально-технічного забезпечення, кліматичних і географічних чинників, суддівства, поведінки вболівальників і тренерів. Урахування цих чинників у поєднанні з екологічними, соціальними та економічними аспектами створює передумови для інтеграції принципів сталого розвитку в організацію спортивних змагань.

Результати даного розділу подано у публікаціях автора дослідження [10, 24, 117].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1 Методи дослідження

Для вирішення поставлених у дисертаційній роботі завдань були використані наступні методи дослідження:

- аналіз літературних джерел, інформації мережі Інтернет, нормативно-правових документів;
- опитування;
- метод експертних оцінок;
- структурно-функціональний аналіз;
- моделювання;
- індикаторний аналіз;
- багатокритеріальний аналіз;
- методи математичної статистики.

2.1.1 Аналіз літературних джерел, документальних матеріалів та інформації з мережі Інтернет

Аналіз літературних джерел, документальних матеріалів та інформації з мережі Інтернет здійснювався з метою формування теоретико-методологічного підґрунтя дослідження, уточнення понятійно-категоріального апарату, виявлення сучасних тенденцій екологізації спортивної діяльності та узагальнення міжнародного досвіду впровадження принципів сталого розвитку у сфері організації спортивних змагань. У процесі роботи було опрацьовано праці вітчизняних і зарубіжних учених, що висвітлюють проблеми сталого розвитку, екологічної політики, екологічного менеджменту та соціальної відповідальності спорту, а також підходи до мінімізації негативного впливу спортивної інфраструктури на довкілля.

Теоретичною основою стали положення концепції сталого розвитку та міжнародні програмні документи, зокрема матеріали щодо реалізації Цілей

сталого розвитку, рекомендації спортивних організацій, стандарти екологічного менеджменту й протоколи сталого управління подіями. Важливу інформацію отримано з офіційних ресурсів міжнародних спортивних федерацій і оргкомітетів великих спортивних подій, де подано звіти про сталий розвиток, екологічні програми, політики з управління відходами, енергоефективності та екологічної освіти. Це дозволило узагальнити сучасні практики екологічних ініціатив під час проведення Олімпійських ігор, чемпіонатів світу та інших значущих змагань.

Комплексний аналіз наукових, нормативних і інформаційних джерел забезпечив цілісне бачення сучасного стану проблеми, визначив теоретичні та практичні підходи до екологізації спортивної діяльності та створив основу для подальших емпіричних досліджень. На основі зібраного матеріалу було конкретизовано мету й завдання роботи та обґрунтовано її актуальність, новизну й прикладне значення.

2.1.2 Опитування

У контексті проведеного дослідження метод опитування застосовувався з метою отримання первинної емпіричної інформації щодо ставлення суб'єктів спортивної діяльності до впровадження екологічних засад сталого розвитку, виявлення наявних бар'єрів і визначення організаційних умов підвищення ефективності екологічної складової під час підготовки та проведення спортивних змагань. Метод опитування реалізовувався у формі бесіди та анкетування.

Бесіда застосовувалася як якісний метод збору інформації з метою поглибленого з'ясування позицій і практичного досвіду респондентів щодо впровадження екологічних засад під час організації та проведення спортивних змагань. Використовувалася напівструктурована форма, що передбачала наявність визначених тематичних блоків запитань із можливістю їх уточнення залежно від відповідей співрозмовників.

Бесіди проводилися з представниками організаторів змагань, керівниками спортивних установ і фахівцями галузі. Отримані дані були

систематизовані та узагальнені, що дозволило поглибити інтерпретацію результатів дослідження та конкретизувати організаційні умови екологізації спортивної діяльності (n = 48).

Анкетування застосовувалося як кількісний метод збору інформації з метою виявлення рівня екологічної свідомості та оцінки особливостей упровадження екологічних засад під час організації та проведення спортивних змагань. Використовувалися структуровані анкети, що містили тематичні блоки запитань, спрямовані на визначення ставлення респондентів до екологічних ініціатив, наявних бар'єрів та умов їх реалізації.

В першому анкетуванні, проведеному з метою вивчення рівня екологічної свідомості та особливостей впровадження принципів сталого розвитку у сфері фізичної культури і спорту, взяли участь 156 респондентів.

Структуру вибірки сформовано з урахуванням професійної ролі учасників спортивної діяльності. До дослідження було залучено такі групи респондентів:

– спортсмени, які перебувають на етапах спеціалізованої базової підготовки та максимальної реалізації індивідуальних можливостей (представники художньої гімнастики, фехтування, футболу, легкої атлетики, фігурного катання на ковзанах) – 76 осіб;

– тренери – 27 осіб;

– представники спортивних федерацій та організатори змагань – 17 осіб;

– викладачі шести закладів вищої освіти України – 12 осіб;

– студенти Національного університету фізичного виховання і спорту України та Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, спеціальності «Фізична культура і спорт» – 104 особи.

Інструментарієм дослідження виступала анкета (додаток Е).

Другий етап анкетування було спрямовано на виявлення особливостей формування екологічної культури в системі олімпійської освіти та

оцінювання готовності закладів загальної середньої освіти до інтеграції принципів сталого розвитку у спортивно-масову діяльність. У межах цього етапу до дослідження було залучено представників закладів загальної середньої освіти, що входять до Всеукраїнської мережі шкіл олімпійської освіти – 28 осіб.

Вибір респондентів другого етапу також здійснювався за цілеспрямованим принципом із урахуванням їхньої професійної діяльності у сфері фізичного виховання, організації спортивних заходів та впровадження олімпійської освіти. Опитування проводилося в онлайн-форматі із використанням електронної анкети (додаток Ж), що містила запитання щодо рівня інтеграції екологічної складової в освітній процес, організації спортивних заходів у закладах освіти та готовності педагогічних колективів до впровадження екологічно орієнтованих практик.

2.1.3 Метод експертних оцінок

Обробка емпіричних даних, отриманих у результаті проведеного соціологічного опитування, здійснювалася із застосуванням загальноприйнятих методів математичної статистики. Статистичний аналіз був спрямований на узагальнення результатів анкетування, порівняння показників між різними групами респондентів та забезпечення об'єктивності сформульованих висновків.

У процесі аналізу результатів анкетування використовувалися методи описової статистики, зокрема визначення відносних величин (у відсотках) для характеристики структури відповідей респондентів, а також метод середніх величин для обчислення середнього балу за шкальними запитаннями. Для узагальнення порядкових даних застосовувалися медіана та ранговий аналіз. Це дозволило встановити рівень обізнаності, ставлення та самооцінки підготовленості учасників дослідження щодо впровадження екологічних принципів у спортивній діяльності.

У межах проведеного експертного опитування також застосовувалися методи математичної статистики, що забезпечили кількісне обґрунтування

отриманих результатів. Зокрема, після проведення ранжування структурних блоків моделі здійснювалося визначення сум рангів та обчислення узагальнених бальних оцінок, на основі яких розраховувалися відносні вагові коефіцієнти. Для перевірки ступеня узгодженості думок експертів використовувався коефіцієнт конкордації Кендалла (W), який дозволяє кількісно оцінити рівень погодженості експертних суджень при використанні порядкових шкал. Статистична значущість отриманого значення коефіцієнта конкордації визначалася за допомогою χ^2 -критерію Пірсона, що підтвердило надійність та достовірність результатів експертної процедури.

Отримані дані були систематизовані та представлені у вигляді таблиць і графічних матеріалів, що забезпечило наочність результатів і можливість їх порівняльного аналізу між окремими групами респондентів. Застосування зазначених методів математичної статистики сприяло підвищенню достовірності узагальнень, об'єктивності інтерпретації результатів та аргументованості сформульованих висновків дисертаційного дослідження.

2.1.4 Структурно-функціональний аналіз

Структурно-функціональний аналіз застосовувався з метою системного дослідження процесу впровадження екологічних засад сталого розвитку під час організації та проведення спортивних змагань, а також для виявлення взаємозв'язків між основними елементами цієї діяльності. Метод дозволив розглядати спортивні події як цілісну соціально-організаційну систему, що складається з взаємопов'язаних структурних компонентів, кожен із яких виконує визначені функції у формуванні та реалізації екологічної політики.

У процесі дослідження було виокремлено ключові структурні складові системи організації спортивних змагань: нормативно-правове забезпечення, організаційно-управлінські механізми, фінансово-економічні ресурси, інфраструктурно-технологічний компонент, освітньо-комунікаційні механізми та систему моніторингу й оцінювання екологічних результатів. Аналіз їх функціонального призначення дав змогу визначити роль кожного елемента у забезпеченні екологічної відповідальності спортивних подій, а

також встановити ступінь їх впливу на досягнення принципів сталого розвитку.

Застосування структурно-функціонального підходу сприяло виявленню внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків між суб'єктами спортивної діяльності (міжнародні організації, організаційні комітети, державні структури, партнери, учасники, громада), визначенню їх функцій у реалізації екологічних ініціатив та окресленню механізмів координації їх діяльності. Це дозволило проаналізувати бар'єри й умови, що впливають на ефективність інтеграції екологічної складової у спортивну сферу.

Узагальнення результатів структурно-функціонального аналізу забезпечило систематизацію чинників екологічного впливу спортивних подій, визначення логіки формування екологічної політики в міжнародному спортивному русі та обґрунтування моделі організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку. Використання цього методу дозволило перейти від опису окремих екологічних заходів до цілісного бачення механізмів екологізації спортивної діяльності як інтегрованої системи.

2.1.5 Моделювання

У дослідженні моделювання використовувалося для побудови моделі організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події. Моделювання є методом теоретичного й практичного опосередкованого пізнання, що передбачає створення узагальненого образу (моделі) об'єкта дослідження з метою виявлення його структурних елементів, функціональних зв'язків і закономірностей розвитку. Сутність методу полягає у відтворенні найбільш суттєвих характеристик реальної системи в спрощеній, логічно впорядкованій формі з подальшим перенесенням отриманих результатів на практичну діяльність.

У межах роботи моделювання застосовувалося для конструювання цілісної багаторівневої системи, що відображає інтеграцію екологічних принципів у процес підготовки та проведення спортивних змагань. На основі

узагальнення теоретичних положень концепції сталого розвитку, аналізу міжнародного досвіду екологізації спортивних подій та систематизації виявлених бар'єрів і чинників впливу було сформовано структурно-логічну модель, яка поєднує стратегічно-нормативний, організаційно-управлінський, інструментально-технологічний, соціально-комунікаційний та моніторингово-оціночний компоненти.

Побудова моделі здійснювалася з використанням системного та процесного підходів, що дозволило відобразити спортивну подію як відкриту соціо-еколого-економічну систему з механізмом зворотного зв'язку. У процесі моделювання визначалися функції кожного структурного блоку, їх взаємозв'язки та послідовність управлінських дій у межах циклу «планування – реалізація – оцінювання – коригування».

Таким чином, застосування методу моделювання дало змогу теоретично обґрунтувати структуру організаційних умов екологізації спортивних подій, сформувати цілісну концептуальну конструкцію управління екологічними процесами у спортивній сфері та створити основу для її практичної апробації.

2.1.6 Індикаторний аналіз

У дисертаційному дослідженні застосовувався індикаторний аналіз з метою формування системи показників оцінювання ефективності моделі організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події. Використання даного підходу зумовлене необхідністю узагальнення різномірних за змістом і розмірністю показників у єдиний інтегральний індекс.

Формування системи індикаторів здійснювалося з урахуванням структурних блоків моделі. Кожен блок характеризувався сукупністю часткових показників, які відображають результативність його функціонування. З метою забезпечення порівнюваності показників, виражених у різних одиницях виміру, здійснювалася їх стандартизація методом мін–макс у межах інтервалу від 0 до 1:

$$B_i = \frac{X_i - X_{min}}{X_{max} - X_{min}} \quad (2.1)$$

Застосування нормалізації дозволило виключити вплив різної розмірності показників та підготувати їх до подальшого агрегування. Методологічні засади побудови композитних індикаторів, включаючи процедури стандартизації, вибору ваг та перевірки чутливості індексу, ґрунтуються на рекомендаціях OECD [99], а також на підходах до вимірювання сталого розвитку [36].

Індикаторний аналіз забезпечив систематизацію показників, формалізацію критеріїв оцінювання та створення кількісної основи для подальшого інтегрального узагальнення результатів.

2.1.7 Багатокритеріальний аналіз

Багатокритеріальний аналіз застосовувався для обґрунтування структури інтегрального індексу ефективності та зваженого агрегування стандартизованих показників. Необхідність використання цього методу зумовлена багатокomпонентною природою моделі, що включає кілька функціонально відмінних блоків.

Інтегральний індекс ефективності (ІЕЕ) визначався за адитивною моделлю:

Інтегральний індекс ефективності (ІЕЕ) пропонується визначати за формулою:

$$IEE = \sum_{i=1}^n (W_i \times B_i) \quad (2.2)$$

де W_i – ваговий коефіцієнт i -го блоку моделі;

B_i – стандартизований показник його ефективності;

n – кількість структурних блоків.

Сума вагових коефіцієнтів повинна дорівнювати одиниці:

$$\sum_{i=1}^n W_i = 1 \quad (2.3)$$

Вагові коефіцієнти визначалися експертним методом із використанням процедури ранжування. Теоретичні засади адитивної моделі та принципи багатокритеріального прийняття рішень викладені у працях з MCDA (Multi-Criteria Decision Analysis) [37], а також у класичній роботі Т. Сааті щодо ієрархічного підходу до визначення пріоритетів [115].

Застосування багатокритеріального аналізу дозволило врахувати відносну значущість кожного структурного блоку, забезпечити збалансованість інтегрального показника та підвищити обґрунтованість оцінювання ефективності моделі.

2.1.8 Методи математичної статистики

Обробка емпіричних даних, отриманих у результаті проведеного соціологічного опитування, здійснювалася із застосуванням загальноприйнятих методів математичної статистики. Статистичний аналіз був спрямований на узагальнення результатів анкетування, порівняння показників між різними групами респондентів, виявлення статистично значущих відмінностей та забезпечення об'єктивності сформульованих висновків.

У процесі дослідження використовувалися методи описової статистики, зокрема визначення відносних величин (у відсотках) для характеристики структури відповідей респондентів, а також метод середніх величин для обчислення середнього балу за шкальними запитаннями. Шкальні оцінки (за п'ятибальною шкалою) розглядалися як порядкові дані. З метою забезпечення можливості застосування методів інферентної статистики відсоткові значення було переведено в абсолютні величини відповідно до обсягу вибірки, що дозволило сформувати таблиці спряженості та здійснювати подальший статистичний аналіз.

З метою підвищення достовірності результатів дослідження застосовувалися методи інферентної статистики. У межах дослідження формулювалися статистичні гіпотези: нульова гіпотеза (H_0) передбачала відсутність статистично значущих відмінностей між розподілами відповідей

у різних групах респондентів та відповідність емпіричного розподілу теоретично очікуваному (зокрема рівномірному) закону; альтернативна гіпотеза (H_1) полягала у наявності таких відмінностей.

Для перевірки висунутих гіпотез і оцінювання достовірності відмінностей між групами респондентів застосовувався критерій Пірсона (χ^2), який використовувався для аналізу категоріальних даних. Критерій застосовувався до таблиць спряженості, побудованих на основі розподілу відповідей респондентів за категоріями та їх належності до відповідних груп, що дозволило визначити статистичну значущість розбіжностей у розподілах відповідей, а також перевірити їх відповідність теоретичним моделям розподілу. Додатково здійснювалася перевірка характеру розподілу відповідей, зокрема на відповідність рівномірному закону, що дало змогу оцінити випадковість або закономірність отриманих результатів.

Для аналізу відмінностей між незалежними групами респондентів за шкальними показниками застосовувався непараметричний критерій Краскела–Уолліса, який є доцільним у випадку порівняння декількох вибірок за порядковими або кількісними даними, що не підпорядковуються нормальному розподілу. Використання даного критерію дозволило оцінити статистичну значущість відмінностей у рівнях оцінювання досліджуваних показників між різними групами респондентів.

Перевірка статистичних гіпотез проводилася на рівні значущості $\alpha = 0,05$. Критерієм прийняття або відхилення нульової гіпотези було значення p-value: у разі $p < 0,05$ нульова гіпотеза відхилялася, що свідчило про наявність статистично значущих відмінностей між досліджуваними показниками.

Статистична обробка даних здійснювалася з використанням сучасних програмних засобів аналізу даних (Microsoft Excel, SPSS, Statistica), що забезпечило точність розрахунків і надійність отриманих результатів.

Статистична обробка також забезпечувала реалізацію індикаторного та багатокритеріального аналізу, описаних у підрозділах 2.1.6 та 2.1.7. Зокрема,

здійснювалася стандартизація показників, перевірка їх порівнюваності, а також розрахунок інтегрального індексу ефективності на основі зваженого агрегування показників.

Отримані дані були систематизовані та представлені у вигляді таблиць і графічних матеріалів, що забезпечило наочність результатів і можливість їх порівняльного аналізу між окремими групами респондентів. Застосування методів математичної статистики сприяло підвищенню достовірності узагальнень, формалізації процедури оцінювання та аргументованості висновків дослідження.

2.2 Організація досліджень

Дослідження проведено з грудня 2021 року по лютий 2026 року згідно з поетапним планом та охоплювало три взаємопов'язані етапи, що забезпечили логічну послідовність виконання наукової роботи, досягнення поставленої мети та розв'язання визначених завдань.

I етап дослідження (грудень 2021 – грудень 2022 рр.) мав теоретико-аналітичний характер. На цьому етапі здійснено аналіз науково-методичної літератури, нормативно-правових документів, міжнародних стратегій та програмних матеріалів щодо впровадження екологічних засад сталого розвитку у сфері спорту. Проаналізовано досвід міжнародних спортивних організацій щодо реалізації екологічних ініціатив під час проведення Олімпійських ігор, чемпіонатів світу та інших спортивних подій. Це дозволило обґрунтувати актуальність теми, визначити об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, сформулювати робочу гіпотезу та підібрати адекватні методи наукового пошуку.

II етап дослідження (січень 2023 – грудень 2024 рр.) мав емпірично-аналітичний характер. На цьому етапі було розроблено програму соціологічного опитування, сформовано анкету та проведено опитування різних груп респондентів: спортсменів ($n = 76$), тренерів ($n = 27$),

представників спортивних федерацій (n = 17), викладачів закладів вищої освіти фізкультурно-спортивного профілю (n = 24), студентів спеціальності «Фізична культура і спорт» (n = 104) та вчителів закладів загальної середньої освіти (n = 28). Отримані дані було систематизовано та оброблено із застосуванням методів математичної статистики. Паралельно здійснювався структурно-функціональний аналіз сучасних підходів до екологізації міжнародного спортивного руху та визначалися основні бар'єри й організаційні умови впровадження екологічних принципів.

III етап дослідження (січень 2025 – лютий 2026 рр.) мав узагальнювально-проектний характер. На основі отриманих теоретичних та емпіричних результатів було розроблено модель організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події, визначено механізми її реалізації та систему оцінювання ефективності. Здійснено апробацію основних положень моделі у діяльності спортивних організацій, узагальнено результати дослідження, сформульовано висновки та практичні рекомендації. На завершальному етапі виконано оформлення дисертаційної роботи відповідно до встановлених вимог та підготовлено її до захисту.

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ У МІЖНАРОДНОМУ СПОРТИВНОМУ РУСІ

3.1 Еволюція екологічної відповідальності в міжнародному спортивному русі

Міжнародний спортивний рух упродовж тривалого часу розглядався представниками різних напрямів суспільного життя переважно як соціокультурне явище, у межах якого екологічні аспекти не мали самостійного значення. Спорт традиційно асоціювався з фізичним розвитком людини, змагальністю та міжкультурною комунікацією, тоді як питання впливу спортивної діяльності на навколишнє природне середовище залишалися поза межами системного наукового аналізу. Лише з другої половини ХХ століття, на тлі загострення глобальних екологічних проблем, почало формуватися усвідомлення негативного впливу масштабних спортивних заходів, зокрема міжнародних змагань, на довкілля.

Важливу роль у цьому процесі відіграло становлення міжнародної екологічної політики, що знайшло своє відображення в ухваленні ключових міжнародно-правових актів. Зокрема, Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (1992) та Декларація Ріо-де-Жанейро про навколишнє середовище і розвиток (1992) започаткували глобальне розуміння концепції сталого розвитку, поєднавши економічні, соціальні та екологічні аспекти розвитку [20, 21]. Водночас, ці процеси стали логічним продовженням рішень, ухвалених ще на Стокгольмській конференції ООН з проблем навколишнього середовища 1972 року, де було закладено основи глобального екологічного порядку денного і проголошено право людини на життя в сприятливому довкіллі [165].

Формування міжнародно-правової та інституційної системи екологічного управління створило умови для поширення екологічної

відповідальності на нові сфери суспільної діяльності, зокрема – на спорт. У міру зростання масштабів спортивних подій та ускладнення інфраструктури, екологічні наслідки спорту поступово привертали увагу міжнародної спортивної спільноти.

Дослідження дозволяють говорити, що першою символічною ініціативою, що засвідчила спробу поєднати спорт з екологією, стали Ігри XX Олімпіади 1972 року в Мюнхені, під час яких з ініціативи оргкомітету було реалізовано екологічно орієнтований захід: національні олімпійські комітети привезли саджанці рослин зі своїх країн і висадили їх в Олімпійському парку, що розташовувався поруч із основними спортивними спорудами. Цей акт символізував гармонійне поєднання змагання і природи, і був оформлений гаслом «*certatio sana in natura sana*» (здорове змагання в недоторканому середовищі) [43].

Наступний важливий крок відбувся у 1992 році під час Саміту Землі в Ріо-де-Жанейро, де МОК вперше публічно заявив про свою готовність інтегрувати екологічні питання в політику і практику Олімпійського руху. У тому ж році, під час Ігор XXV Олімпіади в Барселоні, всі міжнародні федерації та національні олімпійські комітети підписали «Земну обітницю», зобов'язавшись сприяти збереженню планети для нинішніх і майбутніх поколінь [134].

У 1994 році, після зимових Олімпійських ігор у Ліллегаммері, президент МОК підписав угоду з Програмою ООН з довкілля (UNEP) щодо реалізації спільних екологічних ініціатив [21, 166]. Цього ж року, на XVII Олімпійському конгресі (Конгресі Сторіччя), що проходив у Парижі, екологія була проголошена третім основним стовпом Олімпійського руху, поряд із спортом і культурою. Цей крок став реакцією на зростаючу критику щодо негативного впливу Олімпійських ігор на довкілля; також була створена Дослідницька комісія, яка напрацювала низку рекомендацій щодо екологічної політики МОК. Їх було схвалено на 105-й сесії МОК в Атланті у 1996 році.

З огляду на ці події, Олімпійську хартію було змінено, і з 1994 року в ній закріплено: «Сприяти відповідальному ставленню до екологічних питань, підтримувати сталий розвиток у спорті та вимагати, щоб Олімпійські ігри проводились відповідно до цих принципів» [98, Розділ 2, п. 14].

На основі цих змін МОК створив Комісію зі спорту та довкілля, яка формулює рекомендації для Президента МОК і Виконавчого комітету щодо розвитку екологічної політики [125]. Також було створено окремий підрозділ у структурі адміністрації МОК, що відповідає за реалізацію та моніторинг відповідних освітніх програм. Для підтримки цих проєктів Олімпійська солідарність виділила окреме фінансування.

Освітня діяльність МОК у сфері довкілля реалізується у трьох форматах:

- 1) інформаційна підтримка – регулярне висвітлення екологічної тематики у заявах, публікаціях і програмах МОК;
- 2) всесвітні конференції «Спорт і довкілля» (перша відбулася в Лозанні в 1995 році), які сприяють обміну досвідом і формуванню спільних екостратегій;
- 3) регіональні семінари для національних олімпійських комітетів, спрямовані на формування самостійних екологічних програм у кожній країні з урахуванням локального контексту [125].

На сесії МОК 1999 року в Сеулі було презентовано «Порядок денний на XXI століття: Спорт для сталого розвитку», який базувався на однойменному документі ООН. У ньому виділено три ключові напрями:

- поліпшення соціально-економічного становища;
- збереження ресурсів і їх ефективне використання;
- посилення ролі основних груп громадянського суспільства (молоді, жінок, корінних народів тощо).

У цьому контексті важливим продовженням екологічної політики МОК стала Стратегія сталого розвитку МОК, ухвалена у 2017 році як частина реалізації Олімпійського порядку денного 2020. Документ визначив п'ять

ключових сфер впливу: інфраструктура та природні об'єкти, джерела доходів, управління ресурсами, мобільність, а також трудові права та інклюзія. Розробка стратегії стала можливою завдяки активному залученню зацікавлених сторін і постійному діалогу, і саме цей підхід до співпраці був визнаний одним із головних чинників її ефективності. МОК підкреслив, що сталість є динамічним і постійно змінним процесом, а тому відкритий до зворотного зв'язку, пропозицій і коментарів з боку партнерів та громадськості [76].

Останнім важливим кроком у розвитку екологічної політики стало прийняття Олімпійського порядку денного 2020+5 [94], у якому, зокрема, у Рекомендації 2 визначено завдання:

- досягти «кліматично позитивних» Олімпійських ігор не пізніше 2030 року;
- не допускати будівництва постійних спортивних споруд на природоохоронних територіях;
- розробити механізми моніторингу ланцюгів постачання та дотримання прав людини при підготовці Ігор.

Ці кроки лягли в основу Стратегії сталого розвитку МОК, яка передбачає докорінну зміну підходів до проектування спортивних споруд, управління ресурсами та охорони довкілля.

Таким чином, екологічна відповідальність поступово трансформувалася із символічних акцій у комплексну екологічну політику МОК, що охоплює як освітні ініціативи, так і конкретні вимоги до організаторів Олімпійських ігор. Узагальнення цих підходів дає змогу виокремити два головні напрями діяльності:

- 1) екологічна освіта та залучення спортивної спільноти до сталого розвитку;
- 2) організація Олімпійських ігор з урахуванням принципів екологічної сталості.

Дослідження дозволяють говорити, що перша символічна екологічна ініціатива, в рамках розвитку сучасного спортивного руху, відбулася також у 1972 році в рамках підготовки до проведення Ігор XX Олімпіади у Мюнхені. Так, за ініціативи оргкомітету Ігор, національні олімпійські комітети країн-учасниць мали привезти з собою саджанці рослин зі своїх країн, які було висаджено в олімпійському парку Мюнхена. Захід проходив під гаслом «*certatio sana in natura sana*» (здорова конкуренція в недоторканому середовищі).

Також, на Саміті Землі, який проходив у Ріо у 1992 р. Міжнародний олімпійський комітет уперше публічно висловив свою готовність включити навколишнє середовище у реалізовані ним програми, а через два роки (1994 р.) була створена Комісія МОК зі спорту та довкілля (нині Комісія МОК зі сталого розвитку та спадщини), яка продовжувала активно працювати над включенням екологічних питань у діяльність МОК щодо розвитку олімпійського руху.

Під час сесії МОК, що відбулася в червні 1999 року в Сеулі (Південна Корея), Комісія представила «Порядок денний на XXI століття: Спорт для сталого розвитку», який заснований на Порядку денному на XXI століття Організації об'єднаних націй, схваленому на Саміті Землі.

Порядок денний МОК на XXI століття охоплював три фундаментальні теми, визначені Організацією об'єднаних націй, які насправді виходять за рамки простої екологічної проблеми:

- поліпшення соціально-економічного становища;
- збереження ресурсів та управління ними в контексті сталого розвитку;
- посилення ролі «основних груп» («Основні групи» визначають дев'ять секторів громадянського суспільства, які вважаються основоположними для сталого розвитку, наприклад, молодь, жінки та корінні народи).

В основному документі сучасного олімпійського руху – Олімпійській хартії зазначається, що одне із завдань МОК полягає в тому, щоб «Заохочувати і підтримувати відповідальний підхід до проблем охорони навколишнього середовища, сприяти сталому розвитку в спорті та вимагати, щоб Олімпійські ігри проводились відповідно до цих принципів [98, Розділ 2, п. 14].

В останній редакції Порядку денного МОК 2020+5, серед найбільш актуальних завдань, що мають бути вирішені, як складова процесу розвитку олімпійського руху, зокрема, у Рекомендації 2 «Сприяти стійким Олімпійським іграм» [94], зазначається:

- досягти позитивних для клімату Олімпійських ігор не пізніше 2030 року;
- розробити стратегії щодо усунення впливу зміни клімату на майбутні Олімпійські ігри;
- підтримувати організаційні комітети Олімпійських ігор (ОКОІ) та їх партнерів у розвитку системи моніторингу ланцюжків поставок Олімпійських ігор та прав будівельників в рамках їх підходу до дотримання прав людини;
- вимагати, щоб постійне олімпійське будівництво не велося на природно-заповідних територіях і територіях, що охороняються законом.

Грунтуючись на Олімпійському порядку денному 2020, у тісній співпраці з багатьма зацікавленими сторонами та партнерами, була розроблена Стратегія сталого розвитку МОК спрямована на докорінну зміну практики роботи МОК, та Організаційних комітетів Олімпійських ігор щодо: проектування і будівництва спортивних об'єктів, управління ресурсами, збереження природного середовища, здоров'я і благополуччя населення Планети.

Узагальнення існуючих підходів дозволяє виділити два основних напрями у діяльності МОК щодо вирішення екологічних проблем:

1) МОК прагне просувати освітню програму серед членів олімпійської сім'ї, яка пропагує екологічно безпечні практики та перетворює екологічні виклики на нові можливості для залучення спортивної спільноти до сталого розвитку;

2) МОК дбає про те, щоб Олімпійські ігри проводилися в умовах, які демонструють відповідальне ставлення до екологічних проблем.

Таким чином, еволюція екологічної відповідальності в міжнародному спортивному русі демонструє поступовий перехід від фрагментарного усвідомлення екологічних проблем до комплексного та стратегічного підходу. Сьогодні екологічна відповідальність виступає важливим чинником легітимності міжнародного спорту та його ролі у досягненні глобальних цілей сталого розвитку.

3.2 Огляд екологічних ініціатив під час проведення Олімпійських ігор, чемпіонатів світу та інших спортивних подій

3.2.1 Екологічні ініціативи під час проведення Олімпійських ігор

У сучасних наукових дослідженнях дедалі більшої уваги набуває аналіз екологічного впливу масштабних міжнародних спортивних подій, зокрема Олімпійських ігор та чемпіонатів світу. Такі заходи характеризуються значним антропогенним навантаженням на довкілля, що проявляється у зростанні енергоспоживання, транспортних потоків, обсягів будівництва та утворення відходів. У зв'язку з цим у міжнародному спортивному русі формується концепція інтеграції принципів сталого розвитку в організацію та проведення спортивних мегаподій [8, 13].

Аналіз наявних практик організації та проведення масштабних спортивних змагань, в першу чергу – Олімпійських ігор – наймасштабніших спортивних подій сучасності, дозволяє говорити, що початок системного впровадження екологічних ініціатив у спортивні події припадає на 1990-ті роки. Одним із перших прикладів стали Олімпійські зимові ігри в Ліллекхаммері (1994), які вважаються першими «зеленими» Олімпійськими

іграми. Саме під час їх проведення організаторами було вперше акцентовано увагу на збереженні природних екосистем та мінімізації шкоди довкіллю [82].

Ігри в Ліллекхаммері залишили вагому екологічну спадщину не лише для регіону, що приймав подію, але й для всього олімпійського руху. Організаторами Ігор було визначено п'ять ключових екологічних цілей, серед яких:

- підвищення міжнародної обізнаності щодо екологічних питань;
- збереження та розвиток природного середовища регіону;
- сприяння економічному розвитку та сталому зростанню;
- адаптація архітектурних рішень і використання земель з урахуванням топографії;
- забезпечення якості довкілля та умов життя під час Ігор.

Для реалізації цих цілей було започатковано понад 20 проєктів сталого розвитку. Серед них – перенесення арени для швидкісного катання на ковзанах у місті Хамар задля збереження заповідника рідкісних птахів, а також будівництво підземного льодового комплексу Gjøvik Olympic Cavern Hall, що дозволило значно знизити енергоспоживання.

Окрему увагу приділили використанню вторинних матеріалів – наприклад, для виготовлення олімпійських медалей використали каміння, вилучене під час будівництва трамплінів. Широко впроваджувалися практики сортування відходів, переробки та заохочення громадського транспорту [82].

Велике значення мало й те, що всі спортивні об'єкти були спроектовані з урахуванням подальшого використання. Побудовані переважно з місцевих матеріалів та з дотриманням енергозберігаючих норм, арени після Ігор стали доступними як для професійних спортсменів, так і для громадськості, слугуючи місцем проведення численних спортивних, культурних та комерційних заходів. Наприклад, у 2016 році ці об'єкти знову використовувалися під час II Юнацьких Олімпійських зимових ігор.

Успішне впровадження екологічної політики на Іграх у Ліллекхаммері започаткувало нові екологічні стандарти для проведення масштабних спортивних подій, що надалі зобов'язувало організаторів включати принципи сталого розвитку до своїх планів.

Після завершення Ігор 1994 року організаційний комітет XVII Олімпійських зимових ігор був удостоєний міжнародної нагороди UNEP Global 500 Award за встановлення нових екологічних стандартів. Водночас довкілля було офіційно визнане третім «стовпом» олімпійського руху – поряд зі спортом і культурою.

Оргкомітетом XXVI Олімпійських ігор 1996 року, що проходили в Атланті (США) було продовжено тенденцію інтеграції екологічної складової в організацію олімпійських змагань, хоча масштаби та системність природоохоронних заходів дещо поступалися попереднім Іграм у Ліллекхаммері. Однією з ключових особливостей стало те, що саме під час підготовки до Ігор 1996 року екологічний компонент був офіційно закріплений у документах Міжнародного олімпійського комітету як один із трьох основних напрямів олімпійського руху [74].

На практичному рівні у рамках підготовки до Олімпійських ігор в Атланті здійснювались заходи з озеленення міських територій, відновлення ландшафтів та створення нових зелених зон [96]. Було реалізовано низку інфраструктурних проєктів, орієнтованих на довгострокове використання: об'єкти зводились з урахуванням їх подальшого функціонального призначення (наприклад, олімпійські гуртожитки після Ігор стали студентським житлом), що дозволяло зменшити потребу в новому будівництві та відповідно – знизити ресурсне навантаження на довкілля [96, 97].

Крім того, значну увагу було приділено транспортній інфраструктурі: модернізовано дорожню мережу, покращено систему громадського транспорту, що сприяло скороченню приватного автотранспорту в період

Ігор. Такі кроки дозволили зменшити рівень викидів у атмосферу та поліпшити мобільність мешканців і гостей міста [96].

Водночас, на думку дослідників, екологічні ініціативи Атланти були менш системними та стратегічно скоординованими, ніж у Ліллекхаммері. Експерти вказують на недостатню прозорість екологічного моніторингу, обмежену участь громадськості в екологічному плануванні та невикористання потенціалу Ігор для широкої просвітницької роботи з питань довкілля [81].

Таким чином, Олімпійські ігри 1996 року продовжили закладену в попередніх Іграх практику інтеграції принципів сталого розвитку, проте виявили потребу у чіткішій системі управління екологічними проектами та довготривалій оцінці їх впливу. Ігри в Атланті закріпили концепцію «екологічного обов'язку» серед організаторів майбутніх Ігор, хоча самі не стали прикладом високого рівня екологічної відповідальності [74, 97].

Продовженням еволюції екологічного виміру олімпійського руху стали XVIII Олімпійські зимові ігри, що проходили в 1998 році у Нагано (Японія). Ігри відбувалися під офіційним гаслом «Співіснування з природою». Обрання саме такого концепту відображало прагнення організаторів підкреслити необхідність гармонійного поєднання проведення масштабної спортивної події з унікальними природними умовами гірського регіону Японських Альп, де розташовувалася значна частина спортивних об'єктів [80].

У процесі підготовки та проведення Ігор 1998 року організаторами було задекларовано низку екологічно орієнтованих підходів, зокрема врахування природної топографії під час проектування спортивних споруд, обмеження масштабів будівництва в екологічно чутливих зонах, а також мінімізацію втручання в лісові та гірські екосистеми. Планування спортивних трас і арен здійснювалося з урахуванням уже існуючого рельєфу, що дозволяло скоротити обсяги земляних робіт і вирубування зелених насаджень [80].

Окрему увагу організаторами змагань було приділено транспортному забезпеченню Ігор. Розвиток і модернізація залізничного сполучення, зокрема швидкісної лінії «Сінкансен», сприяли зменшенню залежності від автомобільного транспорту, що, у свою чергу, позитивно впливало на рівень атмосферних викидів та загальне екологічне навантаження на регіон у період проведення змагань. Паралельно впроваджувалися програми з інформування учасників і глядачів щодо раціонального використання ресурсів та поводження з відходами [80].

Важливим напрямом екологічної діяльності стали заходи з переробки та сортування відходів, а також кампанії з підвищення екологічної свідомості населення і волонтерів. Ці ініціативи мали на меті не лише зменшення негативного впливу самих Ігор, але й формування довгострокових екологічно відповідальних практик у місцевих громадах [107].

Разом із тим, низка наукових і публіцистичних джерел звертає увагу на суперечливий характер екологічної спадщини Олімпійських ігор, що проходили у Нагано. Попри задекларований принцип «співіснування з природою», реалізація окремих інфраструктурних проєктів супроводжувалася вирубуванням лісів, змінами природних ландшафтів і зростанням навантаження на водні ресурси, що викликало критику з боку екологічних організацій та дослідників [107].

Таким чином, Олімпійські ігри 1998 року можна розглядати як важливий перехідний етап у розвитку екологічної політики олімпійського руху. З одного боку, вони закріпили на рівні офіційної риторики та окремих практик ідею необхідності гармонізації спортивних мегаподій із природним середовищем, а з іншого – виявили обмеження декларативного підходу без чітких механізмів екологічного моніторингу та кількісної оцінки впливу. Досвід Нагано став підґрунтям для подальшого посилення вимог МОК до екологічної складової майбутніх Олімпійських ігор та переходу до більш системного розуміння сталого розвитку у спорті.

У контексті подальшого розвитку екологічної складової олімпійського руху XXVII Олімпійські ігри 2000 року, що проходили в Сідней (Австралія), стали новим етапом інтеграції принципів сталого розвитку у планування та проведення масштабних спортивних змагань. Сіднейські Ігри здобули репутацію «Зелених ігор» завдяки багатьом ініціативам, спрямованим на зменшення негативного впливу на довкілля та впровадження екологічно відповідального підходу до будівництва, управління ресурсами та створення спадщини [135, 187].

Підхід організаторів ґрунтувався на розробці та застосуванні екологічних стандартів і принципів сталого розвитку на кожному етапі підготовки та проведення Ігор. Підготовка містила спеціальні екологічні критерії для планування, проектування та будівництва об'єктів: спортивні споруди, олімпійське селище та інфраструктура мали враховувати енергоефективність, використання екологічно чистих матеріалів та мінімізацію шкідливого впливу на довкілля [50, 136]. Саме ці екологічні критерії стали одними з перших формальних «еталонів» для Олімпійських ігор, що вплинули на організацію наступних спортивних подій.

Однією з ключових ініціатив стала Сіднейська система екологічних орієнтирів (Environmental Benchmarks), яка включала 12 конкретних показників щодо планування, будівництва, управління відходами, водними ресурсами і транспортом. Ці орієнтири були використані як стандарт для реалізації «зеленої» політики Ігор, а до їхнього впровадження залучались як державні, так і приватні партнери сіднейського організаційного комітету [50].

Дослідження дозволяють говорити, що одним із найбільш значущих напрямів екологічної політики ОКОІ стало управління водними ресурсами. Організатори застосували технології збору та повторного використання води, що дозволило суттєво зменшити споживання питної води на об'єктах Ігор. За оцінками окремих звітів, на об'єктах та у зоні Олімпійського парку було впроваджено заходи, які скоротили потребу у воді до 30% порівняно з

традиційним рівнем використання, а також розгорнено системи очищення і переробки стоків для їх повторного використання [136].

Важливою складовою стала енергетична ефективність та використання відновлюваних джерел енергії. Олімпійське селище, що було побудоване на базі колишнього військового складу в Ньюінгтоні, стало одним із перших прикладів солярної громади, де широко застосовувалися сонячні технології для живлення житлових будівель та громадських об'єктів [81, 187]. Після Ігор це житло перетворилося на сталий житловий район із високими екологічними стандартами, що стало частиною довготривалого міського спадку XXVII Олімпійських ігор [187].

Іншим важливим напрямом політики сталого розвитку стало впровадження ОКОІ програм сортування, переробки та мінімізації відходів на майданчиках Ігор. Організатори намагалися максимізувати рівень переробки сміття та використовувати біорозкладні матеріали, що відображало зусилля щодо зниження негативного впливу великих масових заходів на навколишнє середовище [50].

Сіднейські Ігри також відіграли роль каталізатора для довгострокового екологічного планування та спадщини. Так, територія Олімпійського парку після завершення Ігор перетворилася на великий район із парками, водними об'єктами і громадськими просторами, де застосовуються передові практики управління водними ресурсами та сталого розвитку [187]. Цей підхід сприяв формуванню моделі, яка стала орієнтиром для міст-організаторів наступних Олімпійських ігор.

Варто зазначити, що хоча сіднейські Ігри належали до числа тих, які найбільш яскраво демонстрували екологічну відповідальність та сталість серед Ігор Олімпіад свого часу, деякі експерти також критично оцінювали окремі аспекти реалізації тогочасних ініціатив. Так, критики вказували на недостатнє включення громадськості в деякі проєкти або на обмежену ефективність окремих заходів порівняно з їх амбітними заявами [41, 81]. Однак загалом XXVII Олімпійські ігри стали важливим кроком у формуванні

практики екологічного управління спортивними мегаподіями, заклавши нові стандарти для подальших Олімпіад XXI століття.

XIX Олімпійські зимові ігри 2002 року, що проходили у Солт-Лейк-Сіті (США) отримали значну увагу не лише як велика спортивна подія, але й як платформа для реалізації широкого спектра екологічних ініціатив, спрямованих на мінімізацію негативного впливу на довкілля та впровадження принципів сталого розвитку. Цей підхід базувався на концепції, що Ігри можуть бути не лише видовищними, але й екологічно відповідальними великими подіями.

Організаційний комітет Олімпійських ігор у Солт-Лейк-Сіті розробив і впровадив комплекс екологічних програм, представлених у звіті «Стан довкілля: Олімпійські зимові ігри Солт-Лейк-Сіті 2002», у якому були окреслені цілі та практичні заходи, зокрема програми «Нуль відходів – нуль викидів» («Zero waste – zero emissions»), «Розростання в Юті та за її межами» («Branching out in Utah and beyond») (спрямована на озеленення), освітні екологічні проєкти, програма «Екологічні лідери» (Environmental Champions), ініціативи зі збереження спадщини, а також діяльність екологічної консультативної ради [123, 147].

Однією з найбільш амбітних ініціатив ОКОІ було прагнення до зменшення відходів і викидів. Організатори Ігор надали пріоритет програмам переробки та компостування: за даними, до 90–95 % твердих побутових відходів, створених під час Ігор, було відсортовано та перероблено або компостовано [147]. Також оргкомітет сертифікував свою діяльність як «клімат-нейтральну» через вимірювання викидів і компенсацію викидів через відповідні програми – підхід, що на той час був одним із новітніх у масштабних спортивних подіях [40].

ОКОІ–2002 приділяв увагу також збереженню природного середовища довколишніх гірських районів і місцевої фауни. При підготовці частини відкритих спортивних майданчиків було збережено природні екосистеми, а у

випадках знаходження рідкісних рослин чи гнізд птахів здійснювались заходи з охорони місць їх існування [123].

Транспорт і логістика також були важливими напрямками екологічної політики Ігор. Солт-Лейк-Сіті використав існуючі спортивні споруди та інфраструктуру, що зменшило потребу в масовому новому будівництві, і спрямував увагу на розширення громадського транспорту, включно з системою світлої залізниці TRAX, що зменшило приватні автопоїздки [32, 147].

Освітні компоненти відігравали важливу роль у залученні громадськості. Через програму «Екологічні лідери», місцеві жителі та волонтери долучались до питань відповідального поводження з ресурсами [40, 147].

Узагальнення наведеного матеріалу дозволяє зазначити, що, хоча Олімпійські зимові ігри 2002 року не були позбавлені критики, вони залишили вагому екологічну спадщину, підтвердивши можливість організації зимових Ігор із сильним екологічним фокусом та стали базою для подальшого розвитку еко-стандартів Олімпійського руху.

Ігри XXVIII Олімпіади 2004 року, що проходили в Афінах (Греція), як і попередні, проходили у контексті зростаючої уваги до екологічної складової спортивних мегаподій. Проте, на відміну від «зелених» Ігор у Сіднеї та Солт-Лейк-Сіті, екологічна політика Афінських Ігор 2004 року була більш декларативною та менш системно реалізованою [186].

Дослідження дозволяють говорити, що організатори звертали увагу на важливість врахування екологічних аспектів під час підготовки Ігор, зокрема можливість оцінки впливу на навколишнє середовище, транспортні мережі та забруднення, що зумовлювало появу окремих ініціатив у плануванні заходу. Міжнародна Організація ООН з довкілля та МОК погодились задокументувати «Екологічні виклики та досягнення» Ігор Олімпіади, що мало на меті висвітлити питання охорони довкілля в межах підготовки та проведення Ігор [126].

Однак низка екологічних оцінок, зокрема звіт Всесвітнього фонду природи (WWF), критично оцінила екологічну політику Афін-2004. Згідно з ним, ОКОІ та грецький уряд не інтегрували довкілля як пріоритет у планування Ігор, що призвело до низьких показників з управління відходами, збереження природних територій і використання технологій з низьким впливом на середовище [126, 186]. У цілому, Ігри отримали дуже низьку оцінку за екологічними показниками, з відміткою, що довкілля не стало справжнім компонентом у підготовці заходу.

У практичних аспектах деякі ініціативи стосувалися транспортної інфраструктури та модернізації наявних мереж: розширення громадського транспорту та оновлення доріг вплинуло на зниження певного навантаження на транспортну систему під час Ігор, що частково сприяло зменшенню викидів у центральних районах Афін [186]. Також частина інфраструктурних рішень – як от реконструкція спортивних споруд і впорядкування прибережної зони – включали базові екологічні вимоги, але вони не були достатньо масштабними й інтегрованими у загальну політику сталого розвитку [51, 91].

Екологічний вплив Ігор Олімпіади також оцінювався в контексті урбаністичних змін та довгострокового розвитку районів міста, зокрема впливу на навколишнє середовище у тих районах, де розташовувалися олімпійські об'єкти. Серед позитивних аспектів – використання відновлених територій та часткове покращення транспортного сполучення, яке могло мати потенційний сталий ефект у подальшому [126, 186].

Разом із тим, недоліки у плануванні заходів, спрямованих на збереження довкілля та реалізацію подібних ініціатив підкреслюють, що Ігри в Афінах 2004 року не стали прикладом ефективної екологічної практики в історії Олімпійських ігор, а радше показали, наскільки важливим є системний підхід до інтеграції принципів сталого розвитку у всі етапи підготовки та проведення таких мегаподій.

XX Олімпійські зимові ігри 2006 року, що проходили у Турині (Італія), стали черговим етапом у розвитку екологічної політики олімпійського руху. На відміну від попередніх Ігор, де екологічні питання часто сприймалися як другорядні, Турин-2006 вирізнявся цілеспрямованою стратегією інтеграції екологічних принципів у підготовку та проведення спортивних заходів [29, 145].

Організаційний комітет Ігор (TOROC) розробив і впровадив серію проєктів, які мали на меті зменшити негативний вплив Ігор на довкілля, включаючи викиди парникових газів, охорону природних територій та раціональне використання ресурсів. Однією з ключових ініціатив стало впровадження програми «NESTOR», яка була спрямована на кліматичну нейтральність Ігор, оцінювання впливу на клімат, скорочення викидів та підвищення енергоефективності об'єктів і транспорту [29, 145].

Екологічний підхід проявлявся також у розміщенні спортивних споруд. Багато олімпійських об'єктів було збудовано або реконструйовано на вже урбанізованих територіях та в межах існуючої інфраструктури, що дозволило зменшити необхідність освоєння нових природних територій і мінімізувати вплив на навколишнє середовище [145]. Згідно з оцінкою WWF, такі рішення мали позитивний ефект для середовища, оскільки частина об'єктів була збудована з урахуванням перспективи післяолімпійського використання, що позитивно вплинуло на довгострокову «міську екологію» [149].

У сфері транспорту та логістики TOROC також демонстрував екологічну увагу: розвиток громадського транспорту, використання більш чистих технологій та оптимізація маршрутів дозволили знизити забруднення повітря та трафік у центральних частинах міста, що відповідало загальноолімпійським тенденціям щодо використання екологічно безпечних транспортних рішень [148].

Проте екологічна політика TOROC не була бездоганною. Окремі експерти, даючи екологічні оцінки Іграм, наголошували на тому, що певні об'єкти, зокрема траси для бобслею та стрибків на лижах із трампліну, були

розташовані у чутливих до зовнішнього втручання природних зонах Альп, що могло спричинити тривалий негативний вплив на місцеві екосистеми. WWF також звертав увагу на використання штучного снігу, створення якого вимагає значних обсягів води і енергії, та інші аспекти, які могли би бути краще опрацьовані TOROC для зменшення навантаження на довкілля [149].

В той же час, варто відзначити, що, XX Олімпійські зимові ігри стали одним із перших випадків, де екологічна політика організаційного комітету була системно інтегрована у підготовку та проведення Ігор, включала стратегічні цілі щодо зниження впливу на клімат і навколишнє середовище, а також мала елементи довгострокового планування спадщини. Цей досвід вплинув на подальші підходи МОК до сталого розвитку та екологічного управління великими спортивними подіями у XXI столітті.

XXIX Олімпійські ігри 2008 року, що проходили в Пекіні (Китай) стали не лише яскравою спортивною подією, а й важливим етапом розвитку екологічної політики в межах сучасного олімпійського руху. Економічне зростання Китаю, який на той момент мав найбільші валютні резерви та одну з найдинамічніших економік світу, стало вагомим аргументом на користь вибору Пекіна містом проведення Ігор. Розвинена інфраструктура, акумульовані ресурси та прагнення до міжнародного визнання дозволили організаторам реалізувати Ігри як платформу для демонстрації технологічного прогресу, культурної ідентичності та екологічної відповідальності країни [63].

Організаційний комітет Ігор XXIX Олімпіади (BOCOG) визначив три ключові напрями: «Високотехнологічні Олімпійські ігри», «Народні Олімпійські ігри» та «Зелені Олімпійські ігри». Останній напрям передбачав інтеграцію екологічних технологій, ефективне управління ресурсами та зменшення негативного впливу на довкілля [106].

Для досягнення цих цілей BOCOG було сформульовано 20 екологічних зобов'язань, зокрема: використання енергоефективних матеріалів, впровадження сортування та переробки відходів, розвиток екологічного

транспорту, озеленення міста та очищення водних ресурсів [106]. Поряд із цим впроваджувалися «зелені» технології, закривалися забруднюючі підприємства та обмежувалися викиди, що сприяло зміцненню позицій Китаю у сфері чистої енергетики.

У підготовчий до проведення Ігор період, їх організатори значну увагу приділили зменшенню викидів: модернізували транспортну систему, обмежили використання понад мільйона старих транспортних засобів і тимчасово закрили сотні підприємств із високим рівнем забруднення [44, 63], що дозволило покращити якість повітря.

Особливе значення в контексті «зеленої політики Ігор» мав розвиток сталої інфраструктури. Олімпійське селище було збудоване як «зелений» район із використанням сонячної, геотермальної енергії та систем збору дощової води. Частина електроенергії забезпечувалася вітровими електростанціями [63]. Центр водних видів спорту «Водяний куб» мав інноваційну оболонку, що зменшувала енергоспоживання приблизно на 30 % [49].

Однак, попри суттєві досягнення, екологічна політика ВСОСГ зазнала критики. Greenpeace China зазначала, що вимоги часто мали рекомендаційний характер, а екологічна сертифікація та участь громадськості були недостатньо прозорими [63]. Дослідники J. Weiler та A. Mohana також підкреслювали обмежену взаємодію з неурядовими організаціями [184].

Загальні витрати на Ігри становили близько 42 млрд доларів США, причому значна частина була спрямована на розвиток інфраструктури: розширення метро, будівництво житлових комплексів і покращення транспортної системи [49]. Більшість об'єктів після Ігор успішно інтегрувалися у міський простір: олімпійське селище стало житловим районом, спортивні споруди – громадськими та освітніми об'єктами, а пресцентр перетворився на Національний конференц-центр [44].

Було збудовано або реконструйовано до 37 спортивних об'єктів, включно з Національним стадіоном «Пташине гніздо» та «Водяним кубом», що стали символами сучасної архітектури Пекіна. На будівництво 12 постійних і 8 тимчасових споруд витратили майже 2 млрд дол. США [31]. Значна частина об'єктів і нині активно використовуються.

Важливу роль у реалізації екологічної політики Ігор відіграло довгострокове планування: об'єкти проектувалися з урахуванням їх подальшого використання. Наприклад, спортивні зали інтегрувалися в університетську інфраструктуру, а в Ціндао вітрильні споруди стали громадською мариною та навчальним центром. Олімпійське селище стало прикладом ефективного поєднання економічних і екологічних рішень: після Ігор житло було реалізоване як преміум-нерухомість, розташована в межах великої зеленої зони [31].

Попри окремі проблеми, включно з переселенням населення та порушеннями трудових прав, загальний вплив Олімпіади був позитивним. Ігри 2008 р. сприяли розвитку інфраструктури, зростанню зайнятості, покращенню екологічної ситуації та підвищенню міжнародного іміджу Китаю.

Таким чином, Олімпійські ігри 2008 року започаткували нову еру інтеграції екологічних принципів в олімпійський рух і продемонстрували можливість використання спортивних мегаподій для сталого розвитку та економічного зростання.

XXI Олімпійські зимові ігри 2010 року, що проходили у Ванкувері (Канада), стали черговим важливим етапом еволюції екологічної складової сучасного олімпійського руху. Ванкуверські Ігри розглядаються дослідниками як приклад комплексної інтеграції екологічних, соціальних та економічних аспектів сталості в планування, реалізацію та постолімпійську спадщину спортивної мегаподії.

Організаційний комітет Ігор (VANOC) визначив сталий розвиток як одну з ключових стратегічних цілей ще на етапі подання заявки на

проведення Ігор. У стратегічних документах Ігор було задекларовано прагнення до мінімізації екологічного сліду, збереження біорізноманіття, скорочення викидів парникових газів, ефективного управління ресурсами та створення довготривалої позитивної спадщини для місцевих громад [183].

Ключовим інструментом реалізації екологічної політики стала Стратегія сталого розвитку VANOC, що охоплювала екологічну, соціальну та економічну складові. У її межах було визначено кількісні цілі щодо скорочення енергоспоживання, водокористування та обсягів відходів, а також механізми моніторингу досягнення цих показників [75, 183].

Значну увагу організатори приділили енергетичній ефективності та використанню відновлюваних джерел енергії. Більшість спортивних об'єктів відповідали вимогам сертифікації LEED, що забезпечувало високі стандарти енергоефективності та екологічної безпеки будівництва. Олімпійське селище у Ванкувері було спроектоване як енергоефективний житловий комплекс із використанням систем рекуперації тепла та низьковуглецевого теплопостачання [64, 183].

У сфері управління водними ресурсами застосовувалися технології скорочення споживання питної води, збору дощової води та повторного використання очищених стоків для технічних потреб. Такі заходи дозволили суттєво зменшити навантаження на міську інфраструктуру в період проведення Ігор [183].

Одним із пріоритетів екологічної політики VANOC стало управління відходами. Організатори прагнули мінімізувати обсяги захоронення сміття шляхом широкого впровадження програм сортування, переробки та компостування. За підсумками Ігор понад дві третини відходів було перероблено або компостовано, що відповідало найкращим практикам управління відходами на масових заходах [79, 183].

Транспортна стратегія Ігор ґрунтувалася на стимулюванні використання громадського транспорту та зменшенні приватного автомобільного руху. Розширення лінії швидкісного транспорту Canada Line

стало важливою частиною олімпійської спадщини та продовжує виконувати ключову роль у транспортній системі міста після завершення Ігор [79, 183].

Особливістю Ванкувера 2010 стала активна взаємодія з корінними народами Канади. Уперше в історії Олімпійських ігор чотири приймаючі перші нації були офіційно визнані партнерами Ігор, що мало значення не лише у соціальному контексті, але й у контексті сталого управління природними ресурсами [79, 143].

Разом із тим, Ігри не були позбавлені критики. Дослідники звертали увагу на значні викиди, пов'язані з міжнародними авіаперельотами, а також на складність досягнення повної кліматичної нейтральності мегаподій навіть за наявності програм компенсації викидів [45].

В той же час, Олімпійські зимові ігри 2010 року у Ванкувері стали одним із найбільш послідовних прикладів реалізації принципів сталого розвитку в організації спортивних мегаподій.

XXX Олімпійські ігри 2012 року, що відбулися в Лондоні (Велика Британія), стали черговим важливим етапом подальшого розвитку екологічної та загалом сталої складової олімпійського руху. XXX Олімпійські ігри розглядаються дослідниками як одні з найбільш системно спланованих з точки зору сталого розвитку Ігор Олімпіад, оскільки принципи екологічної відповідальності були інтегровані у всі ключові етапи підготовки, проведення та постолімпійського використання інфраструктури [92, 131].

Організаційний комітет Ігор XXX Олімпіади (LOCOG) ще на етапі подання заявки визначив сталий розвиток одним із центральних пріоритетів Олімпіади. У стратегічних документах було задекларовано прагнення провести «найбільш сталу Олімпіаду в історії», що передбачало комплексний підхід до управління довкіллям, соціальною відповідальністю та економічною ефективністю мегаподії [131].

Ключовим інструментом реалізації екологічної політики стала Стратегія сталого розвитку Лондона 2012, яка ґрунтувалася на п'яти

основних принципах: боротьба зі змінами клімату, мінімізація утворення відходів, захист біорізноманіття, раціональне використання ресурсів та створення довготривалої спадщини для міста і регіону. Для кожного з напрямів було визначено конкретні показники та механізми моніторингу [83, 131].

Особливу увагу організатори приділили екологічно відповідальному будівництву. Основні спортивні об'єкти та Олімпійський парк у районі Стратфорд були зведені на території колишньої промислової зони, що перебувала у стані екологічної деградації. Рекультивація забруднених земель і очищення ґрунтів стали одними з найбільших екологічних проєктів у межах підготовки Ігор, перетворивши індустріальні території на сучасний міський простір [53, 92].

У процесі будівництва широко застосовувалися принципи енергоефективності та використання матеріалів із низьким вуглецевим слідом. Значна частина будівельних матеріалів походила з вторинної сировини або сертифікованих сталих джерел. Олімпійський стадіон був спроектований як полегшена конструкція з можливістю подальшої трансформації, що дозволило зменшити обсяги використаних ресурсів та викидів парникових газів [92].

Важливим напрямом екологічної політики стала енергетика. Для забезпечення функціонування Олімпійського парку використовувалися низьковуглецеві джерела енергії, зокрема когенераційні установки та елементи відновлюваної енергетики. Попри часткове коригування початкових планів щодо обсягів відновлюваних джерел, LOCOG продемонстрував прогрес у зниженні викидів порівняно з попередніми Іграми Олімпіади [83, 127].

У сфері управління відходами організатори поставили за мету досягнення принципу «нуль відходів на полігони» під час проведення Ігор. Було впроваджено систему сортування, повторного використання та

переробки матеріалів, а також забезпечено повторне використання більшості тимчасових конструкцій після завершення змагань [131].

Транспортна стратегія Лондона 2012 ґрунтувалася на стимулюванні використання громадського транспорту, пішохідної доступності та велосипедної інфраструктури. Значні інвестиції у розвиток залізничного сполучення та міського транспорту мали довготривалий позитивний ефект для мобільності мешканців міста після завершення змагань [68, 83].

Важливою складовою екологічної політики стало збереження та відновлення біорізноманіття. У межах Олімпійського парку було створено нові зелені зони, водні об'єкти та середовища існування для місцевих видів флори і фауни. За оцінками експертів, після завершення Ігор рівень біорізноманіття на цій території суттєво зріс порівняно з доолімпійським періодом [53].

Разом із тим, екологічна стратегія Лондона 2012 так само, як і попередніх Ігор, не була позбавлена критики. Деякі дослідники зазначали, що амбітні декларації щодо кліматичної нейтральності не повною мірою відповідали фактичним результатам, а оцінка довгострокового екологічного ефекту мегаподії залишається складною. В той же час, Ігри 2012 року продемонстрували можливість використання Олімпіади як інструменту екологічної та урбаністичної трансформації міста.

XXII Олімпійські зимові ігри 2014 року, що відбулися в Сочі, стали однією з найбільш масштабних і водночас суперечливих подій в історії Олімпійського руху з погляду екологічного впливу. Ігри проходили в природно чутливому регіоні, що зумовило підвищену увагу до екологічних аспектів підготовки та проведення змагань, а також до питання прозорості екологічного управління мегапроєктами [73, 90, 121].

Організаційний комітет «Сочі-2014» задекларував інтеграцію принципів сталого розвитку у всі етапи реалізації проєкту Ігор. У звітних матеріалах оргкомітету сталий розвиток подавався як наскрізний пріоритет, що включав мінімізацію негативного впливу на довкілля, управління

відходами, збереження природних екосистем і формування довготривалої спадщини [130].

Ключовим інституційним інструментом реалізації екологічної політики декларувалася екологічна програма та система управління, що передбачала планування заходів за кількома напрямками (зокрема «нуль відходів», «кліматична нейтральність», «гармонія з природою» та просвітницькі ініціативи), які обговорювалися в межах міжнародних олімпійських екологічних платформ [119, 120]. Водночас у ранніх оцінках під час процедури вибору міста-організатора також зазначалося, що ОКОІ планує застосовувати підходи сталого управління та компенсаційні природоохоронні заходи [73].

Значну частину екологічного впливу визначило масштабне інфраструктурне будівництво, оскільки значна кількість об'єктів і транспортних коридорів створювалися практично «з нуля». Це супроводжувалося інтенсивними земляними роботами та втручанням у ландшафти, що й стало підґрунтям для гострих дискусій щодо співвідношення задекларованих екологічних цілей і фактичних наслідків реалізації проєктів [90, 121].

У сфері управління відходами організатори заявляли про впровадження систем сортування та переробки, а також про контроль поводження з будівельними відходами. Водночас незалежні оцінки фіксували суттєві проблеми практичної реалізації принципів «нуль відходів», зокрема ризики несанкціонованого розміщення будівельного сміття та недостатню результативність заявлених механізмів управління потоками відходів у період інтенсивного будівництва [121].

У сфері збереження біорізноманіття та екологічної просвіти в офіційній комунікації підкреслювалися окремі природоохоронні проєкти (зокрема ініціативи із захисту рідкісних видів та екологічної освіти), реалізовані за участі партнерів і волонтерів [119]. Разом із тим у незалежних аналітичних матеріалах наголошувалося на ризиках втрати середовищ існування,

фрагментації екосистем і недостатній ефективності компенсаційних заходів у порівнянні з масштабом будівельного втручання [121].

Екологічна спадщина Ігор у Сочі оцінюється неоднозначно. З одного боку, відзначалися модернізація частини комунальної та транспортної інфраструктури й поява формальних рамок екологічного менеджменту. З іншого боку, дослідження підкреслювали роль часової «гонитви», слабких інституційних запобіжників і дефіциту незалежного контролю, що могли призводити до розриву між задекларованими цілями сталості та реальними результатами [90, 121].

Таким чином, Олімпійські зимові ігри 2014 року в Сочі демонструють, що наявність програмних документів і декларацій сталого розвитку не гарантує екологічної результативності без прозорого моніторингу, незалежної оцінки впливу та дієвих механізмів екологічного управління на всіх етапах життєвого циклу мегаподії [90, 121, 130].

XXXI Олімпійські ігри 2016 року, що відбулися в Ріо-де-Жанейро (Бразилія), стали важливим, але, так як і попередні зимові, суперечливим етапом розвитку екологічної складової олімпійського руху. Підготовка та проведення Олімпійських ігор 2016 здійснювалися в умовах економічної нестабільності в країні та соціально-політичних викликів, що безпосередньо вплинуло на масштаби та ефективність реалізації програм сталого розвитку.

Принципи сталості були закладені ще на етапі планування Ігор. Організаційний комітет Ігор 2016 року розробив План управління сталим розвитком, у якому визначив ключові напрями екологічної, соціальної та економічної відповідальності, зокрема раціональне використання ресурсів, зменшення викидів, управління відходами та формування довготривалої міської спадщини [129]. Цей документ слугував стратегічною основою для інтеграції принципів сталого розвитку в усі фази підготовки та проведення Ігор олімпіади.

Після завершення Ігор результати реалізації екологічних і сталих ініціатив були узагальнені в Звіті про сталий розвиток після Олімпійських

ігор 2016 року в Ріо-де-Жанейро, який став основним офіційним джерелом оцінки екологічної спадщини події. У звіті відзначено прогрес у розвитку транспортної інфраструктури, впровадженні програм сортування відходів і використанні енергоефективних рішень, водночас наголошено на обмеженості досягнень у сфері очищення водних ресурсів і довготривалого екологічного ефекту [105].

Одним із ключових екологічних викликів Олімпіади 2016 року залишалася проблема забруднення водних об'єктів, зокрема затоки Гуанабара, де проводилися змагання з вітрильного спорту. Попри задекларовані цілі суттєвого покращення санітарного стану акваторії, фактичні результати виявилися частковими, що неодноразово підкреслювалося в офіційних оцінках та незалежних аналітичних матеріалах [105, 152].

Важливим позитивним аспектом екологічної спадщини Ігор стало розширення міської транспортної системи, насамперед розвиток мережі швидкісного автобусного транспорту (BRT), що покращило мобільність між олімпійськими кластерами та окремими районами міста. Ці інвестиції розглядалися як один із небагатьох елементів спадщини, здатних забезпечити довготривалий екологічний ефект за умови належного функціонування після завершення Ігор [105].

Окрему роль у формуванні екологічної політики Ігор 2016 відіграла співпраця з міжнародними організаціями. Зокрема, Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP) підтримувала інтеграцію принципів сталого розвитку в управління подією та сприяла розробці відповідних ініціатив. Водночас у наукових і аналітичних джерелах наголошується на необхідності подальшого посилення механізмів реалізації екологічних зобов'язань [152].

У наукових дослідженнях, присвячених порівняльному аналізу екологічної сталості Олімпійських ігор, XXXI Олімпійські ігри часто розглядаються як приклад частково реалізованої стратегії сталого розвитку.

Дослідники зазначають, що, попри наявність планів і програм, загальна ефективність екологічних заходів була нерівномірною, а екологічна спадщина значною мірою залежала від подальших дій міської та державної влади після завершення Ігор [105, 114].

Таким чином, Олімпійські ігри 2016 року в Ріо-де-Жанейро засвідчили, що реалізація принципів сталого розвитку у межах спортивних мегаподій потребує не лише стратегічних документів і декларацій, але й стабільного фінансування, ефективного управління та системного моніторингу екологічних результатів у довгостроковій перспективі.

XXIII Олімпійські зимові ігри 2018 року, що відбулися в Пхьончхані (Республіка Корея), стали черговим етапом еволюції екологічної політики олімпійського руху та першими зимовими Іграми, у межах яких принципи сталого розвитку були офіційно інтегровані відповідно до положень Олімпійського Порядну денного 2020 Міжнародного олімпійського комітету [93].

Організаційний комітет XXIII Олімпійських зимових ігор (ROCOCG) ще на етапі підготовки задекларував екологічну сталість як один із ключових пріоритетів Ігор. Основні напрями екологічної політики, зокрема питання клімату, енергоефективності, управління відходами, транспорту та спадщини, були визначені у Передолімпійському звіті зі сталого розвитку, який слугував базовим стратегічним документом для планування та реалізації екологічних ініціатив [111].

Після завершення Ігор результати реалізації програм сталого розвитку були узагальнені у «Післяолімпійському звіті зі сталого розвитку Пхьончхан 2018», де організатори представили оцінку екологічного впливу події, досягнення у сфері енергозбереження, поводження з відходами та інфраструктурного розвитку, а також окреслили обмеження й проблемні аспекти екологічної спадщини Ігор [110].

Одним із важливих напрямів екологічної політики ROCOCG стала оцінка та моніторинг викидів парникових газів, пов'язаних з підготовкою та

проведенням Олімпійських зимових ігор. У цьому контексті було підготовлено окремий «Звіт про інвентаризацію парникових газів», який містив кількісну оцінку викидів та опис застосованих підходів до їх обліку і компенсації [108].

Суттєву увагу в екологічній стратегії ROCOG було приділено впровадженню міжнародних стандартів управління сталим розвитком. Зокрема, організаційний комітет застосовував положення стандарту ISO 2021, а також створив спеціальну інформаційну платформу для комунікації екологічних цілей і результатів Ігор, що відзначалося міжнародними організаціями як позитивна управлінська практика [109].

Разом із тим, попри системний підхід до екологічного планування, Олімпійські зимові ігри 2018 року супроводжувалися суперечливими рішеннями щодо використання природних територій. Найбільш дискусійним прикладом стало втручання в лісові екосистеми гірського району для будівництва гірськолижних трас, що викликало широку громадську дискусію та критику з боку екологічних організацій. У підсумкових звітах організатори визнали необхідність довгострокового моніторингу та рекультиваційних заходів після завершення Ігор [110].

В той же час, можна відзначити, що Олімпійські зимові ігри 2018 року в Пхьончхані продемонстрували подальшу інституціоналізацію екологічної складової сучасного олімпійського руху, поєднуючи системне екологічне планування з наявністю складних компромісів між проведенням спортивних мегаподій та збереженням природного середовища.

XXXII Олімпійські ігри 2020 року, що відбулися в Токіо (Японія), стали унікальним етапом розвитку екологічної складової олімпійського руху з огляду як на зміст екологічних ініціатив, так і на безпрецедентні умови їх проведення. Через пандемію COVID-19 Ігри були перенесені на 2021 рік, що суттєво вплинуло на організаційні процеси, однак не скасувало задекларованих цілей сталого розвитку та екологічної відповідальності [141, 142].

Організаційний комітет XXXII Олімпійських ігор ще на етапі подання заявки визначив сталий розвиток як один із ключових принципів проведення Ігор, орієнтуючись на положення Олімпійського порядку денного 2020 та Цілі сталого розвитку ООН. У стратегічних документах було сформульовано концепцію «Be better, together – For the planet and the people» («Бути кращими разом – для планети та людей»), яка поєднувала екологічні, соціальні та економічні аспекти відповідальності мегаподії [141, 142].

Екологічна стратегія Токіо 2020 ґрунтувалася на п'яти пріоритетних напрямках: боротьба зі змінами клімату, управління ресурсами, збереження біорізноманіття, сталий розвиток міського середовища та екологічна просвіта. Для реалізації цих цілей було розроблено низку програм і показників, які систематично моніторилися в межах звітів про прогрес у сфері сталого розвитку (Sustainability Progress Reports) та підсумкового звіту зі сталого розвитку «Токіо 2020» [142].

Однією з найбільш символічних і водночас інноваційних ініціатив стало виготовлення олімпійських і паралімпійських медалей із перероблених електронних відходів. У межах проекту «Медалі Токіо 2020» по всій Японії було зібрано понад 6 млн мобільних телефонів та інших електронних пристроїв, з яких видобуто метали для виготовлення медалей. Цей проект став показовим прикладом упровадження принципів циркулярної економіки та залучення громадськості до екологічних ініціатив.

Принципи повторного використання та мінімізації ресурсів були реалізовані й у створенні інфраструктури Ігор. Близько 60 % спортивних об'єктів базувалися на наявних або тимчасових спорудах, що дозволило скоротити обсяги нового будівництва. Олімпійське селище було спроектоване з урахуванням його подальшої трансформації у житловий район, що відповідало концепції довгострокової міської спадщини [141, 142].

Важливим елементом екологічної політики стала енергетика. Організатори декларували використання відновлюваних джерел енергії та впровадження водневих технологій. Частина транспортних засобів

функціонувала на водневих паливних елементах, а в олімпійському селищі застосовувалися системи енергопостачання з низьким вуглецевим слідом [141, 142]. Попри обмежену частку відновлюваної енергії в загальному енергобалансі, організатори Ігор 2020 р. закріпили водень як перспективний напрям екологічних інновацій у межах проведення олімпійських мегаподій.

У сфері управління відходами також було впроваджено розширені системи сортування, повторного використання та переробки матеріалів. Тимчасові конструкції, меблі й обладнання після завершення Ігор були повторно використані або передані іншим організаціям. Значну увагу організатори приділяли скороченню використання пластику одноразового призначення [141, 142].

Водночас екологічна стратегія організаторів Ігор 2020 р., як і на попередніх Іграх, не була позбавлена критики. Дослідники та громадські організації вказували на обмежену прозорість механізмів компенсації викидів парникових газів, а також на те, що частина екологічних заходів мала радше символічний характер. Проведення Ігор без глядачів ускладнило повноцінну оцінку фактичного екологічного сліду події. Пандемія COVID-19 змінила баланс екологічного впливу: з одного боку, скорочення міжнародних перевезень зменшило транспортні викиди, з іншого – зросло використання одноразових матеріалів і медичних засобів, що створило додаткові виклики для систем управління відходами [142].

Загалом XXXII Олімпійські ігри, що проходили у Токіо можна розглядати як етап подальшого розвитку екологічної політики олімпійського руху в напрямі циркулярної економіки, інноваційних технологій та формування нових символічних практик сталого розвитку. Водночас досвід організаторів цих Ігор продемонстрував обмеження реалізації «зелених» стратегій в умовах глобальних криз і підкреслив необхідність удосконалення механізмів оцінки та моніторингу екологічної ефективності Ігор майбутніх Олімпіад.

XXIV Олімпійські зимові ігри 2022 року, що відбулися в Пекіні (Китай), стали важливим етапом подальшої інституціоналізації екологічної складової олімпійського руху та першими в історії Іграми, які офіційно позиціонувалися організаторами як «вуглецево нейтральні». Підготовка та проведення Пекінської Олімпіади здійснювалися відповідно до положень Олімпійського порядку денного 2020 та Олімпійського порядку денного 2020+5, що передбачали посилення кліматичної відповідальності, системний облік викидів і впровадження механізмів компенсації негативного впливу на довкілля [93, 94].

Організаційний комітет Ігор 2022 р. ще на етапі планування визначив сталий розвиток і боротьбу зі змінами клімату як ключові пріоритети в організації та проведенні цього заходу. Екологічна стратегія базувалася на трьох взаємопов'язаних напрямках: низьковуглецеве енергозабезпечення, раціональне використання ресурсів і створення довгострокової екологічної спадщини для регіонів Пекіна, Яньцина та Чжанцзякоу [35].

Центральним елементом екологічної політики Ігор 2022 року стало декларування повної вуглецевої нейтральності. Уперше в історії Олімпійських зимових ігор усі спортивні об'єкти були забезпечені електроенергією з відновлюваних джерел. Для цього використовувалася інтегрована система постачання «зеленої» електроенергії з вітрових і сонячних електростанцій регіону Чжанцзякоу, з'єднаних із Пекіном за допомогою надвисоковольтних ліній електропередач [128].

Значну увагу було приділено впровадженню інноваційних низьковуглецевих технологій у сфері енергетики та транспорту. У межах проведення Ігор широко застосовувалися транспортні засоби на водневих паливних елементах, зокрема автобуси для перевезення спортсменів, офіційних осіб і персоналу. Водень розглядався організаторами як інструмент скорочення викидів і складова довгострокової стратегії розвитку чистої енергетики [35, 60].

Особливістю екологічної політики Пекіна 2022 стало активне використання наявної олімпійської спадщини. Значна частина спортивних об'єктів була повторно задіяна після Ігор 2008 року, що дозволило суттєво скоротити потребу в новому будівництві. Зокрема, Національний стадіон «Пташине гніздо» та Центр водних видів спорту «Водяний куб» були інтегровані в інфраструктуру Олімпійських зимових ігор 2022 року.

У сфері управління водними ресурсами та виробництва організатори зіткнулися з істотними екологічними викликами, оскільки всі змагання на відкритих трасах проводилися з використанням штучного снігу. Представники ОКОІ зазначали, що застосовувалися системи замкненого водообігу та енергоефективні технології сніговиробництва, проте цей аспект став одним із найбільш дискусійних з погляду довгострокової сталості Олімпійських зимових ігор.

Важливим напрямом екологічної стратегії стало управління відходами та впровадження принципів циркулярної економіки. Під час Ігор застосовувалися системи роздільного збору сміття, повторного використання матеріалів і мінімізації відходів одноразового призначення, а тимчасові споруди після завершення змагань були повторно використані або демонтовані з мінімальним впливом на довкілля [35].

Разом із тим, екологічна політика, що була реалізована організаторами в межах проведення Олімпійських зимових ігор 2022 року зазнала критики з боку наукової спільноти та міжнародних організацій. Основні зауваження стосувалися методології обліку та компенсації викидів парникових газів, а також обмеженої прозорості незалежної оцінки заявленої вуглецевої нейтральності [60]. З іншої сторони, Олімпійські зимові ігри 2022 року стали важливим етапом розвитку кліматично орієнтованої екологічної політики олімпійського руху, закріпивши фокус на вимірюванні, управлінні та компенсації викидів. Досвід ОКОІ 2022 року продемонстрував структурні обмеження Олімпійських зимових Ігор в умовах кліматичних змін і

необхідність подальшого вдосконалення підходів до екологічної сталості таких мегаподій.

У контексті еволюції екологічної політики олімпійського руху XXXIII Олімпійські ігри, що проходили у 2024 році в Парижі (Франція) стали одним із найбільш амбітних проєктів щодо інтеграції принципів сталого розвитку серед Ігор Олімпіад. Організаційний комітет Ігор 2024 року задекларував прагнення провести Ігри з мінімальним впливом на довкілля, зробивши акцент на скороченні викидів парникових газів, раціональному використанні ресурсів і створенні довготривалої екологічної спадщини для міста та регіону [103, 104].

Однією з ключових екологічних цілей ОКОІ стало суттєве скорочення вуглецевого сліду Ігор порівняно з попередніми Іграми Олімпіад. В офіційних документах організатори зазначали, що планують зменшити загальні викиди майже вдвічі порівняно з рівнем Ігор 2012 і 2016 років, використовуючи підхід оцінки повного життєвого циклу події [103].

Важливим елементом екологічної стратегії стало використання 100 % відновлюваної електроенергії для забезпечення функціонування спортивних об'єктів і допоміжної інфраструктури. Паризькі Ігри були повністю підключені до національної енергомережі Франції, що базується на низьковуглецевому виробництві електроенергії, зокрема атомній та відновлюваній генерації, що дозволило мінімізувати прямі викиди від енергоспоживання [102, 104].

Суттєвим чинником зниження екологічного навантаження від проведення Ігор XXXIII Олімпіади стало обмеження масштабів нового будівництва. За офіційними даними, близько 95 % спортивних об'єктів Парижу 2024 були або вже існуючими, або тимчасовими спорудами. Такий підхід дозволив зменшити використання будівельних матеріалів, енергоспоживання та порушення міських і природних ландшафтів [15, 103].

Окрему увагу організаторами було приділено транспортній політиці та міській мобільності. ОКОІ заохочував до використання громадського

транспорту, пішохідних маршрутів і велосипедної інфраструктури, одночасно обмежуючи рух приватних автомобілів у центральних районах міста. За оцінками міської влади, ці заходи сприяли зниженню рівня забруднення повітря та шумового навантаження в період підготовки до Ігор [139].

У межах екологічної стратегії Париж–2024 значна увага приділялася управлінню відходами та впровадженню принципів циркулярної економіки. Організатори Ігор поставили за мету скоротити утворення відходів, максимально використовувати багаторазові або перероблені матеріали та повторно застосовувати елементи інфраструктури після завершення Ігор. Частина меблів і конструктивних елементів була виготовлена з переробленого пластику та інших вторинних матеріалів [103].

Разом із тим, екологічна стратегія організаторів Ігор XXXIII Олімпіади стала предметом критичних дискусій. Деякі дослідники звертали увагу на складність точного вимірювання екологічного сліду мегаподій, а також на методологічні обмеження у порівнянні заявлених і фактичних показників скорочення викидів [39]. Критика також стосувалася ефективності тимчасових споруд і логістичних процесів, які залишаються значним джерелом непрямих викидів [15, 39].

Загалом можна відзначити, що XXXIII Олімпійські ігри можна розглядати як важливий етап розвитку екологічної політики олімпійського руху, що продемонстрував прагнення поєднати масштабність спортивної події з принципами сталого розвитку. Водночас досвід організаторів Ігор 2024 року підкреслив складність практичної реалізації екологічних амбіцій та необхідність подальшого вдосконалення інструментів оцінки й моніторингу екологічної ефективності майбутніх Ігор Олімпіад та Олімпійських зимових ігор.

XXV Олімпійські зимові ігри 2026 року, що відбулися в Мілані та Кортіна-д'Ампеццо (Італія), розглядаються як черговий етап розвитку екологічної політики олімпійського руху, орієнтований на зменшення

негативного впливу зимових Ігор на довкілля та реалізацію принципів сталого розвитку в гірських регіонах. Концепція «Мілан – Кортіна 2026» формувалася відповідно до Олімпійського порядку денного 2020+5, що зумовило акцент на кліматичній відповідальності, ефективному використанні ресурсів і довгостроковій спадщині [75].

Ключовою особливістю екологічної стратегії Ігор 2026 року була децентралізована модель проведення заходу, що передбачало використання переважно вже існуючих спортивних кластерів у Північній Італії, що дозволило суттєво скоротити обсяги нового будівництва та втручання в природні ландшафти міст-організаторів.

Важливим напрямом екологічної політики «Мілан – Кортіна 2026» було управління викидами парникових газів. Організатори декларували прагнення до зменшення вуглецевого сліду Ігор із застосуванням методології оцінки повного життєвого циклу події, роблячи акцент на запобіганні викидам, а не лише на їх компенсації [88].

У сфері енергетики Олімпійські зимові ігри 2026 року були орієнтовані на підвищення енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії: планувалась інтеграція спортивних об'єктів у національну енергетичну систему Італії з високою часткою низьковуглецевої генерації [88].

Особливе значення мала транспортна стратегія, з огляду на розосередженість локацій. Оргкомітет робив ставку на розвиток залізничного сполучення, оптимізацію логістики та стимулювання використання громадського транспорту, що розглядалось як елемент довготривалої інфраструктурної спадщини для регіонів-господарів [67].

Водночас важливими екологічними викликами залишились виробництво штучного снігу та управління водними ресурсами, що характерно для Олімпійських зимових ігор у змінних кліматичних умовах. ОКОІ Ігор 2026 року декларував використання більш енергоефективних

технологій осніження, але ці аспекти перебувають під науковою дискусією щодо їх довгострокової сталості.

Загалом, дослідження дозволяють зробити висновок, що Олімпійські зимові ігри 2026 року в Мілані та Кортіна-д'Ампеццо можна розглядати як розвиток моделі поміркованих Олімпійських ігор, що поєднує використання наявної інфраструктури, обмеження нового будівництва та інтеграцію принципів сталого розвитку. Досвід цих Ігор матиме важливе значення для подальшого формування підходів МОК та організаторів наступних Олімпійських зимових ігор в умовах кліматичних та екологічних викликів XXI століття.

Узагальнення наведених практик організації та проведення Ігор Олімпіад та Олімпійських зимових ігор дало змогу виокремити послідовні етапи розвитку екологічної складової сучасного олімпійського руху (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Етапи розвитку екологічної політики в Олімпійському русі

Еволюція цієї складової характеризується переходом від початкового етапу формування екологічної проблематики до сучасного етапу кліматично орієнтованої та циркулярної моделі проведення Ігор. Водночас, дослідження дозволяють говорити про те, що відбувалася трансформація фрагментарних природоохоронних ініціатив в інституціоналізовані та системно інтегровані

підходи сталого розвитку, що супроводжувалося впровадженням стандартів екологічного управління, а також механізмів моніторингу й оцінки екологічного впливу Олімпійських ігор.

Отже, аналіз екологічних ініціатив, реалізованих у межах підготовки та проведення Олімпійських ігор упродовж 1990-х – 2020-х років, засвідчує поступову еволюцію підходів до інтеграції екологічної складової в олімпійський рух. Досвід організаційних комітетів окремих Ігор демонструє перехід від поодиноких і переважно декларативних природоохоронних заходів до більш системного, інституціоналізованого та кліматично орієнтованого управління екологічними аспектами спортивних мегаподій. Водночас ефективність реалізації екологічних ініціатив залишалася нерівномірною та значною мірою залежала від інституційної спроможності організаторів, рівня стратегічного планування, економічних умов і прозорості управлінських механізмів. Сукупність отриманого досвіду стала підґрунтям для формування етапності розвитку екологічної політики як складової розвитку олімпійського руху та подальшого посилення вимог Міжнародного олімпійського комітету щодо сталості й кліматичної відповідальності при підготовці та проведенні подальших Олімпійських ігор.

3.2.2 Екологічні ініціативи під час проведення чемпіонатів світу та інших спортивних подій

Поряд із Олімпійськими іграми, важливу роль у формуванні екологічно орієнтованих практик у міжнародному спорті відіграють чемпіонати світу, континентальні першості та інші масштабні події. Одним із найпоказовіших прикладів такої діяльності є стратегія сталого розвитку, реалізована Міжнародною федерацією футболу (FIFA).

Починаючи з Чемпіонату світу 2006 року в Німеччині, де вперше було запроваджено концепцію «зеленої гри» (Green Goal), FIFA поступово інтегрувала екологічний вимір у всі аспекти підготовки та проведення турнірів [65]. Значну увагу було приділено скороченню викидів, енергоефективності, управлінню відходами та стійкому будівництву. Згодом,

у межах стратегій для наступних чемпіонатів, екологічні принципи набули системного характеру.

Так, для Чемпіонату світу 2022 року, що проходив у Катарі було розроблено окрему стратегію сталого розвитку, яка передбачала вимірювання, зменшення та компенсацію викидів парникових газів, екологічну сертифікацію стадіонів за системою GSAS (глобальна система оцінки сталого розвитку), а також збереження водних ресурсів в умовах пустельного клімату [59, 61].

FIFA задекларувала цілі скоротити викиди на 50 % до 2030 року та досягти кліматичної нейтральності до 2040 року, приєднавшись до ініціативи ООН «Спорт заради кліматичних дій» [57]. Важливим кроком у цьому напрямі стала розробка «Стратегії сталого розвитку та прав людини» для чемпіонату світу 2026 року у США, Канаді та Мексиці, що включає комплексний екологічний блок [58].

Серед ключових екологічних заходів дослідження дозволяють виділити: впровадження механізмів оцінки повного життєвого циклу події, енергоефективність об'єктів, використання відновлюваної енергії, відповідальна логістика та мінімізація нових будівель [52, 58].

Водночас, екологічна політика FIFA не позбавлена критики. Деякі дослідники наголошують на складності верифікації кліматичної нейтральності, обмеженій прозорості компенсаційних механізмів, а також значному вуглецевому сліду, пов'язаному з перельотами між містами-господарями турнірів [56].

Отже, приклад чемпіонатів світу з футболу демонструє трансформацію екологічної політики FIFA від фрагментарних ініціатив до цілісного, кліматично орієнтованого підходу, що супроводжується впровадженням міжнародних стандартів сталості. При цьому ефективність реалізації таких стратегій значною мірою залежить від конкретних умов приймаючих країн, політичної волі та інституційної спроможності організаторів.

Поряд із FIFA, екологічні аспекти організації міжнародних спортивних подій дедалі активніше інтегруються у політики інших міжнародних федерацій, які регулюють проведення чемпіонатів світу та серій глобальних змагань.

Вагомий внесок у розвиток екологічно орієнтованих практик зробила Міжнародна асоціація легкоатлетичних федерацій (World Athletics), яка у 2019 році ухвалила Стратегію сталого розвитку на 2019–2030. Документ передбачає обов'язкову інтеграцію критеріїв сталого розвитку в процес підготовки чемпіонатів світу з легкої атлетики, зокрема у сферах мобільності глядачів, управління відходами, використання енергії та спадщини подій для місцевих громад [132]. Практичним прикладом реалізації цієї стратегії став чемпіонат світу з легкої атлетики 2023 року, що проходив у Будапешті. Для цього чемпіонату було розроблено окремий План дій зі сталого розвитку із застосуванням принципів кругової економіки та мінімізації використання тимчасової інфраструктури [42].

Схожий підхід демонструє Міжнародна федерація плавання (World Aquatics), яка у 2022 році затвердила Політику та план дій у сфері сталого розвитку. Документ зобов'язує організаторів чемпіонатів світу з водних видів спорту впроваджувати заходи зі зниження споживання води й енергії, обмеження одноразового пластику та моніторингу вуглецевого сліду змагань [137]. У межах чемпіонату світу з водних видів спорту 2023 року, що проходив у Фукуоці ці положення були реалізовані через використання енергоефективних систем охолодження басейнів і програм повторного використання води [112].

Активну позицію у сфері кліматичної відповідальності займає і Міжнародний союз ковзанярів (ISU), який у 2021 році приєднався до ініціативи ООН «Спорт заради кліматичних дій» (Sports for Climate Action) та ухвалив Стратегію сталого розвитку ISU. Стратегія поширюється на чемпіонати світу з фігурного катання, шорт-треку та ковзанярського спорту і передбачає скорочення викидів, пов'язаних із подорожами команд,

екологізацію льодових арен та впровадження цифрових рішень для зменшення використання паперу [78, 161].

У сфері автоспорту, який традиційно вважається екологічно проблемним, показовим є приклад Міжнародної автомобільної федерації (FIA). FIA ще у 2017 році ухвалила Екологічну стратегію, а згодом – Стратегію сталого розвитку 2030, що поширюється на чемпіонати світу, включно з Формулою–1 та Формулою–Е. Документи передбачають досягнення вуглецевої нейтральності, використання стійкого пального, а також екологічну сертифікацію трас і подій за стандартом Програми екологічної акредитації FIA [55].

Таким чином, аналіз діяльності міжнародних спортивних федерацій свідчить про поступовий перехід від декларативних екологічних намірів до формалізованих стратегій і політик, які мають нормативний характер та застосовуються безпосередньо під час організації чемпіонатів світу й інших масштабних змагань. Водночас рівень реалізації ухвалених документів істотно варіюється залежно від виду спорту, фінансових ресурсів федерації та екологічної політики приймаючих країн, що зумовлює необхідність подальшого вдосконалення механізмів моніторингу, звітності та незалежної оцінки екологічного впливу спортивних подій, а також посилення інституційної відповідальності організаторів і прозорості впровадження задекларованих екологічних зобов'язань.

3.3 Екологічна освіта – елемент олімпійської освіти

Аналіз міжнародного досвіду впровадження екологічних принципів у межах підготовки та проведення Олімпійських ігор, чемпіонатів світу з різних видів спорту та інших масштабних спортивних подій дозволяє говорити, що інституційні стратегії, нормативні вимоги й технологічні рішення є необхідними, проте недостатніми умовами забезпечення довготривалої екологічної сталості спорту. Практика останніх десятиліть

переконливо демонструє, що ефективність екологічної політики в міжнародному спортивному русі значною мірою залежить від рівня екологічної свідомості та відповідальної поведінки всіх його учасників. У цьому контексті особливої ваги набуває екологічна освіта як складова ширшої системи – системи олімпійської освіти, яка базується на принципах олімпізму, які в свою чергу відповідають загальнолюдським цінностям.

З метою визначення рівня екологічної свідомості та відповідальної поведінки учасників спортивного й олімпійського руху в контексті організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку під час проведення спортивних змагань нами було проведено соціологічне опитування. Дослідження було спрямоване на з'ясування рівня усвідомлення екологічної складової організації та проведення змагань безпосередніми учасниками спортивного руху, а також її інтеграції як у систему професійної підготовки майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту (Додаток Е), так і в процес роботи з учнівською молоддю у закладах загальної середньої освіти (Додаток Ж).

У дослідженні взяли участь такі групи респондентів: спортсмени різної кваліфікації ($n = 76$), тренери ($n = 27$), фахівці спортивних федерацій, які мають досвід в організації спортивних змагань ($n = 17$), викладачі закладів вищої освіти фізкультурно-спортивного профілю ($n = 24$) та студенти спеціальності «Фізична культура і спорт» ($n = 104$), а також викладачі закладів загальної середньої освіти ($n = 28$).

Розроблена анкета передбачала блок загальних (для всіх груп респондентів) та блок спеціальних (окремо для кожної з груп) питань. Першим загальним питанням було визначення обізнаності респондентів із поняттям «сталий розвиток» (табл. 3.1).

Для обробки результатів дослідження застосовувалися методи описової та інферентної статистики. Зокрема, визначалися відносні величини (у відсотках), а також використовувався критерій Пірсона (χ^2) для перевірки статистичної значущості відмінностей між групами респондентів і

відповідності розподілу відповідей теоретичним моделям. Перевірка статистичних гіпотез здійснювалася на рівні значущості $\alpha = 0,05$. Обробка даних проводилася з використанням сучасних програмних засобів статистичного аналізу.

Таблиця 3.1 – Обізнаність респондентів із поняттям «сталий розвиток»

Група респондентів	Добре обізнаний(а), %	Частково знайомий(а), %	Чув(ла), але не володію інформацією, %	Не знайомий(а), %
Спортсмени (n = 76)	22,4	40,8	25,0	11,8
Тренери (n = 27)	33,3	44,4	14,8	7,4
Представники федерацій (n = 17)	52,9	35,3	11,8	0
Викладачі ЗВО (n = 24)	62,5	29,2	8,3	0
Студенти (n = 104)	18,3	39,4	28,8	13,5

Найвищий рівень обізнаності із поняттям «сталий розвиток» продемонстрували викладачі закладів вищої освіти (63 % добре обізнаних) та фахівці спортивних федерацій (53 %). Це може бути зумовлено їх професійною діяльністю, яка передбачає управлінські, організаційні та освітні функції, безпосередньо пов'язані з впровадженням сучасних міжнародних стандартів розвитку спорту. Серед тренерів частка респондентів, які добре обізнані з досліджуваним поняттям, становить 33 %, тоді як більшість (44 %) зазначили, що частково знайомі з ним. Подібна тенденція простежується і серед спортсменів: 22 % добре обізнаних та 41 % частково знайомих. Найнижчі показники зафіксовано серед студентів спеціальності «Фізична культура і спорт» (18 %), при цьому 29 % зазначили, що лише чули про це поняття, а 14 % не знайомі з ним узагалі. Це свідчить

про недостатній рівень інтеграції екологічної складової у зміст їх професійної підготовки.

Відсоткові значення було переведено в абсолютні величини відповідно до обсягу вибірки з метою подальшого застосування методів математичної статистики. Для перевірки статистичних гіпотез щодо характеру розподілу відповідей застосовано критерій Пірсона ($\chi^2 \approx 32,4$; $p < 0,001$), результати якого засвідчили статистично значущу відмінність розподілу від рівномірного та наявність високодостовірних відмінностей між групами респондентів. Це свідчить про те, що рівень обізнаності щодо поняття «сталий розвиток» має чітко виражену залежність від професійної належності респондентів і не є випадковим.

У межах окремих груп спостерігається відносна узгодженість відповідей, що проявляється у домінуванні 1–2 основних варіантів, що дозволяє вважати отримані результати репрезентативними для характеристики позиції респондентів.

Отже, отримані результати не лише підтверджують наявність відмінностей між групами, але й свідчать про структурований характер розподілу рівня обізнаності. Вони також підтверджують необхідність посилення екологічної компоненти в системі олімпійської освіти та професійної підготовки фахівців сфери фізичної культури і спорту.

Наступним етапом дослідження стало вивчення думки респондентів щодо важливості впровадження екологічних принципів у процес організації та проведення спортивних заходів (табл. 3.2).

Отримані дані свідчать про високий рівень усвідомлення респондентами важливості впровадження екологічних принципів у процес організації та проведення спортивних змагань. Усі середні показники перевищують 4 бали за п'ятибальною шкалою, що відображає загалом позитивне ставлення представників різних груп до екологізації спортивної діяльності. Найвищі оцінки зафіксовано серед викладачів закладів вищої освіти (4,7 бала) та представників спортивних федерацій (4,6 бала), що може

бути пов'язано з їх професійною діяльністю та більшою обізнаністю у питаннях сталого розвитку.

Таблиця 3.2 – Важливість впровадження екологічних принципів в процес організації та проведення змагань, думка респондентів

Група респондентів	Середній бал (мінімум – 1, максимум – 5)
Спортсмени (n = 76)	4,1
Тренери (n = 27)	4,3
Представники федерацій (n = 17)	4,6
Викладачі ЗВО (n = 24)	4,7
Студенти (n = 104)	4,0

Водночас спостерігається відносна узгодженість відповідей респондентів у межах кожної групи, що дозволяє вважати середні значення репрезентативними для характеристики їхнього ставлення.

Для перевірки статистичної значущості відмінностей між оцінками респондентів різних груп застосовано критерій Краскела-Уолліса для незалежних вибірок. За результатами аналізу ($H \approx 13,8$; $p < 0,01$) встановлено статистично значущі відмінності між групами, що свідчить про вплив професійної належності на рівень оцінювання важливості впровадження екологічних принципів у спортивній діяльності. Найвищі оцінки характерні для викладачів закладів вищої освіти та представників спортивних федерацій, що зумовлює загальну міжгрупову різницю.

Отже, результати не лише відображають загальну позитивну тенденцію, але й підтверджують наявність статистично обґрунтованих відмінностей між групами респондентів.

Водночас результати опитування свідчать, що практична реалізація екологічних принципів не завжди відповідає задекларованому рівню їх значущості (табл. 3.3).

Аналіз даних вказує на суттєву диференціацію відповідей залежно від професійної належності респондентів. Найвищий рівень систематичного

врахування екологічних аспектів продемонстрували представники спортивних федерацій (59 %) та викладачі закладів вищої освіти (46 %). Серед тренерів лише 22 % зазначили систематичне впровадження екологічних принципів, тоді як майже половина (48 %) вказали на їх часткове врахування. Подібна тенденція простежується і серед спортсменів: лише 14 % відповіли «систематично», тоді як 34 % – «рідко» і ще 14 % – «ніколи».

Таблиця 3.3 – Врахування екологічних аспектів у практиці

Група респондентів	Систематично, %	Частково, %	Рідко, %	Ніколи, %
Спортсмени (n = 76)	14,5	38,2	34,2	13,1
Тренери (n = 27)	22,2	48,1	22,2	7,5
Представники федерацій (n = 17)	58,8	35,3	5,9	0
Викладачі ЗВО (n = 24)	45,8	41,7	12,5	0
Студенти (n = 104)	10,6	32,7	38,5	18,2

Найменш виражений рівень практичного впровадження екологічних засад зафіксовано серед студентів: 38 % зазначили, що такі аспекти враховуються рідко, а 18 % – що не враховуються взагалі. Це може свідчити про недостатню інтеграцію екологічної компоненти у практичну підготовку майбутніх фахівців.

Для перевірки статистичних гіпотез щодо характеру розподілу відповідей та відмінностей між групами застосовано критерій Пірсона (χ^2). Аналіз здійснювався на основі таблиць спряженості, сформованих за абсолютними значеннями відповідей респондентів. Отримані результати засвідчили, що розподіл відповідей є статистично значуще відмінним від рівномірного, а також виявлено статистично значущі відмінності між групами ($p < 0,05$). Це свідчить про те, що рівень практичного впровадження

екологічних принципів має системний характер і залежить від професійної належності респондентів.

Водночас аналіз структури розподілу відповідей показав, що у межах окремих груп спостерігається відносна узгодженість позицій респондентів, що проявляється у концентрації відповідей у 1–2 домінуючих категоріях. Зокрема, серед представників спортивних федерацій та викладачів закладів вищої освіти переважають відповіді «систематично» та «частково», тоді як серед спортсменів і студентів – «частково» та «рідко». Така специфіка розподілу підтверджує диференціацію у практичному впровадженні екологічних принципів залежно від рівня професійної залученості до організації спортивної діяльності.

Отже, попри загальне визнання важливості екологізації спортивної діяльності, її практичне впровадження залишається нерівномірним і залежить від рівня професійної залученості до організаційних процесів у сфері спорту.

Наступним етапом дослідження стало вивчення думки респондентів щодо найбільш доцільних та практично реалізовуваних екологічних заходів у процесі організації та проведення спортивних змагань (табл. 3.4).

Аналіз отриманих результатів засвідчує, що незалежно від професійної належності респондентів найбільш підтримуваним заходом є сортування відходів (від 70,2 % серед студентів до 91,7 % серед викладачів закладів вищої освіти; 88,2 % – у представників федерацій).

Високу підтримку також отримали енергозбереження та цифрова документація, особливо серед фахівців федерацій і викладачів закладів вищої освіти, що свідчить про їх орієнтацію на впровадження сучасних управлінських рішень у сфері сталого розвитку спорту. Деякі показники зафіксовано щодо екологічного транспорту, однак майже половина опитаних у кожній групі вважають його актуальним напрямом екологізації. До категорії «інше» респонденти відносили використання екологічних матеріалів, мінімізацію пластикової продукції та заходи з компенсації екологічного впливу.

Таблиця 3.4 – Пріоритетні напрями екологізації організації та проведення спортивних змагань, думка респондентів

Група респондентів	Заходи						
	Сортування відходів, %	Багажозовий посуд, %	Енергозбереження, %	Екологічний транспорт, %	Цифрова документація, %	Інформаційні кампанії, %	Інше, %
Спортсмени (n = 76)	75	60,5	61,8	50,0	60,5	55,3	7,9
Тренери (n = 27)	77,8	66,7	70,4	55,6	66,7	59,3	11,1
Представники федерацій (n = 17)	88,2	70,6	76,5	64,7	82,4	70,6	11,8
Викладачі ЗВО (n = 24)	91,7	70,8	79,2	58,3	87,5	75,0	12,5
Студенти (n = 104)	70,2	57,7	59,6	48,1	65,4	57,7	8,7

Результати статистичного аналізу засвідчили, що для окремих напрямів екологізації виявлено статистично значущі відмінності між групами респондентів (зокрема, щодо сортування відходів – $p < 0,01$ та цифрової документації – $p < 0,05$), тоді як за іншими показниками (енергозбереження) такі відмінності не досягають рівня статистичної значущості. Це свідчить про вибіркового характер диференціації у визначенні пріоритетів екологізації залежно від професійної належності респондентів.

Загалом результати вказують на сформоване уявлення респондентів щодо практичних механізмів екологізації спортивної діяльності, причому більш системне бачення притаманне фахівцям, залученим до організації змагань.

Важливим доповненням до аналізу пріоритетних напрямів екологізації є з'ясування того, як респонденти оцінюють вплив екологічної

відповідальності організаторів на загальний імідж спортивної події. Саме цей аспект дозволяє розглядати екологічні ініціативи не лише як інструмент зменшення негативного впливу на довкілля, а й як чинник формування позитивного суспільного сприйняття спортивного заходу (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Вплив екологічної відповідальності на імідж заходу, думка респондентів

Група респондентів	Впливає, %	Скоріше впливає, %	Скоріше не впливає, %	Не впливає, %
Спортсмени (n = 76)	42,1	38,2	14,5	5,3
Тренери (n = 27)	48,1	37,0	11,1	3,7
Представники федерацій (n = 17)	70,6	23,5	5,9	0
Викладачі ЗВО (n = 24)	75,0	20,8	4,2	0
Студенти (n = 104)	39,4	41,3	15,4	3,8

Аналіз результатів свідчить, що більшість респондентів у всіх групах визнають позитивний вплив екологічної відповідальності на імідж спортивного заходу. Найвищі показники відповідей «впливає» зафіксовано серед викладачів закладів вищої освіти (75,0 %) та представників спортивних федерацій (70,6 %), що відображає їх більш системне бачення ролі сталого розвитку у сфері спорту та управління спортивними подіями.

Серед тренерів, спортсменів і студентів також переважають позитивні оцінки: сукупна частка відповідей «впливає» і «скоріше впливає» перевищує 75 %, що свідчить про загальне розуміння значущості екологічної відповідальності як складової сучасного спортивного менеджменту. Частка негативних відповідей є незначною, хоча дещо вищою серед спортсменів і студентів, що може бути зумовлено меншою залученістю цих груп до організаційних аспектів проведення змагань.

У межах кожної групи простежується відносна однорідність відповідей, що проявляється у домінуванні позитивних оцінок («впливає» та «скоріше впливає») над негативними. Така концентрація відповідей у 1–2 провідних категоріях свідчить про узгодженість позицій респондентів та дозволяє розглядати отримані результати як репрезентативні для характеристики їхнього ставлення до досліджуваного питання. Водночас наявність незначної частки альтернативних відповідей вказує на певну варіативність сприйняття, що не порушує загальної тенденції.

З метою перевірки статистичних гіпотез щодо характеру розподілу відповідей та відмінностей між групами було застосовано критерій Пірсона (χ^2). Результати аналізу показали, що розподіл відповідей є статистично значуще відмінним від рівномірного, а також виявлено статистично значущі відмінності між групами респондентів ($p < 0,05$). Це свідчить про те, що оцінка впливу екологічної відповідальності на імідж заходу має системний характер і залежить від професійної належності респондентів.

Отже, екологічна відповідальність організаторів розглядається більшістю опитаних як важливий чинник формування позитивного іміджу спортивного заходу, що підтверджує доцільність системного впровадження екологічних принципів у спортивну практику.

Поряд із визначенням іміджевої складової екологічної відповідальності важливим є з'ясування чинників, що стримують практичне впровадження екологічних принципів у спортивній діяльності. З цією метою респондентам було запропоновано визначити основні перешкоди екологізації процесу організації та проведення змагань (табл. 3.6).

Аналіз наведених даних свідчить, що ключовою перешкодою для більшості груп респондентів є недостатнє фінансування екологічних ініціатив у сфері спортивної діяльності (понад 72,0 % у кожній групі). Значна частка опитаних також вказує на низький рівень екологічної культури учасників спортивного руху (від 65,8 % до 75,0 %), що підкреслює потребу в системній освітній роботі.

Таблиця 3.6 – Основні перешкоди впровадження екологічних принципів у спортивній діяльності, думка респондентів

Група респондентів	Недостатнє фінансування, %	Відсутність нормативних вимог, %	Низька екологічна культура, %	Брак організаційного досвіду, %	Інше, %
Спортсмени (n = 76)	72,4	48,7	65,8	42,1	6,6
Тренери (n = 27)	74,1	51,9	66,7	44,4	7,4
Представники федерацій (n = 17)	76,5	58,8	70,6	52,9	5,9
Викладачі ЗВО (n = 24)	79,2	54,2	75,0	50,0	8,3
Студенти (n = 104)	73,1	49,0	68,3	45,2	6,7

Понад половина представників федерацій і викладачів закладів вищої освіти відзначили відсутність чітких нормативних вимог та брак організаційного досвіду як стримувальні чинники. Це свідчить про необхідність удосконалення управлінських механізмів і розроблення регламентуючих документів у сфері екологізації спорту.

Для перевірки статистичних гіпотез щодо характеру розподілу відповідей та відмінностей між групами застосовано критерій Пірсона (χ^2), розрахунок якого здійснювався на основі абсолютних значень відповідей респондентів. Отримані результати засвідчили статистично значущу відмінність розподілів відповідей ($p < 0,05$), що вказує на залежність оцінки перешкод від професійної належності респондентів.

Отже, результати дослідження свідчать, що поряд із позитивним ставленням до екологічних принципів існує низка системних бар'єрів, подолання яких потребує комплексного фінансового, нормативного та освітнього забезпечення, а також удосконалення організаційних механізмів управління спортивною діяльністю.

Наступним аспектом дослідження стало з'ясування позиції респондентів щодо доцільності включення екологічної складової до системи підготовки фахівців сфери фізичної культури і спорту (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Доцільність включення екологічної складової в підготовку фахівців галузі фізична культура і спорт, думка респондентів

Група респондентів	Так, %	Скоріше так, %	Скоріше ні, %	Ні, %
Спортсмени (n = 76)	47,4	35,5	11,8	5,3
Тренери (n = 27)	51,9	37,0	7,4	3,7
Представники федерацій (n = 17)	76,5	17,6	5,9	0
Викладачі ЗВО (n = 24)	83,3	12,5	4,2	0
Студенти (n = 104)	44,2	38,5	13,5	3,8

Аналіз результатів опитування дозволяє відзначити високий рівень підтримки ініціативи включення екологічної складової до системи підготовки фахівців галузі фізична культура і спорт серед усіх груп респондентів. У кожній із досліджуваних груп домінують позитивні оцінки, причому сукупна частка відповідей «так» і «скоріше так» перевищує 80 %, що свідчить про сформоване розуміння важливості екологічної освіти у професійній підготовці.

Найвищі показники відповіді «так» зафіксовано серед викладачів закладів вищої освіти (83,3 %) та представників спортивних федерацій (76,5 %), що відображає їх більш системне бачення ролі екологічної складової у розвитку галузі та підготовці майбутніх фахівців. Дещо нижчі показники спостерігаються серед спортсменів і студентів, що може бути зумовлено меншим рівнем їх залученості до освітніх і організаційних процесів.

У межах кожної групи спостерігається відносна узгодженість відповідей респондентів, що проявляється у домінуванні позитивних оцінок («так» та «скоріше так») та незначній частці негативних відповідей. Така структура розподілу свідчить про наявність спільної позиції щодо доцільності інтеграції екологічної складової у систему підготовки фахівців.

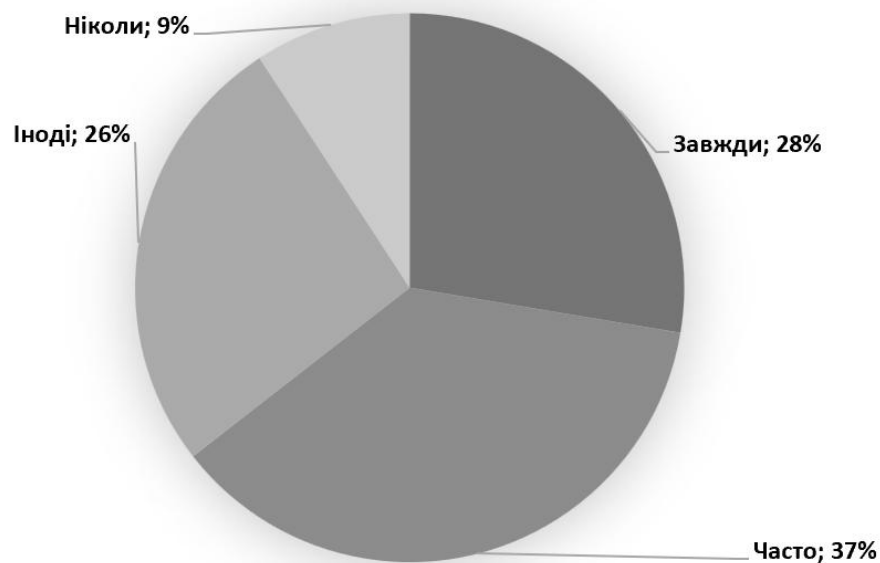
З метою перевірки статистичних гіпотез щодо характеру розподілу відповідей та відмінностей між групами було застосовано критерій Пірсона (χ^2), розрахунок якого здійснювався на основі абсолютних значень відповідей респондентів. Результати аналізу засвідчили, що розподіл відповідей є статистично значуще відмінним від рівномірного, а також виявлено статистично значущі відмінності між групами респондентів ($p < 0,05$). Це свідчить про залежність оцінок респондентів від їх професійної належності.

Таким чином, результати дослідження підтверджують не лише високий рівень підтримки інтеграції екологічної складової у професійну підготовку, але й її сприйняття як важливого стратегічного напрямку розвитку галузі фізичної культури і спорту.

Дослідивши загальні питання для всіх груп респондентів, ми перейшли до аналізу специфічних питань для кожної з цільових груп.

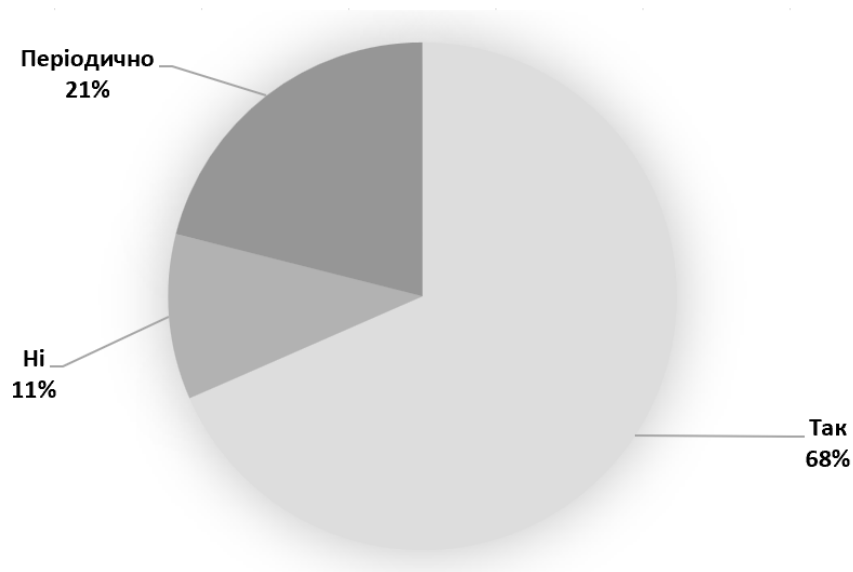
Першою цільовою групою були спортсмени, яких ми попросили відповісти щодо частоти дотримання ними екологічно відповідальної поведінки під час змагань (рис. 3.2).

Дослідження дають підстави стверджувати, що більшість спортсменів (65 %) завжди або часто дотримуються принципів екологічно відповідальної поведінки, що свідчить про сформованість елементів екологічної культури. Водночас 35 % респондентів демонструють несистемний або низький рівень екологічної відповідальності. Отримані результати узгоджуються з даними табл. 3.3, що підтверджує нерівномірність практичного впровадження екологічних принципів.

Рисунок 3.2 – Дотримання спортсменами екологічно відповідальної поведінки під час змагань (n = 76)

Як складову екологічно відповідальної поведінки переважна більшість спортсменів підтримує ініціативи зі зменшення використання пластику, зокрема застосування багаторазових пляшок для води (рис. 3.3).

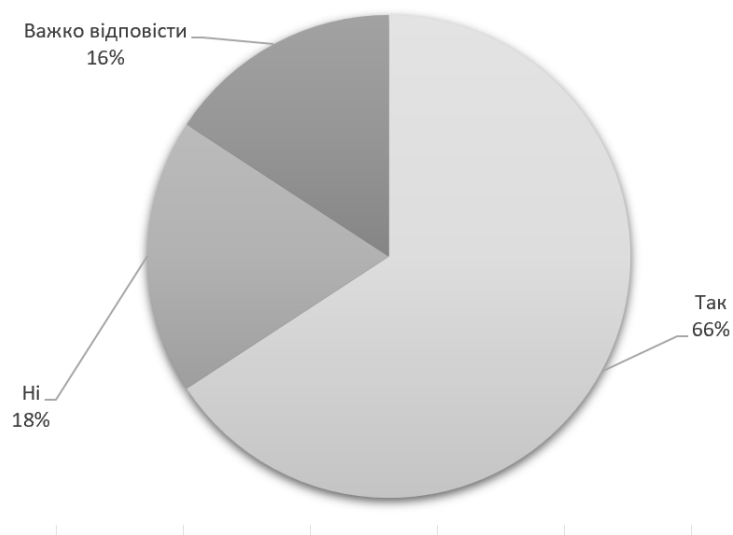
Рисунок 3.3 – Підтримка спортсменами ініціатив щодо зменшення використання пластику (n = 76)

Зокрема, 68 % респондентів зазначили, що постійно дотримуються відповідних екологічних практик, тоді як ще 21 % впроваджують їх періодично. Таким чином, загалом 89 % опитаних демонструють позитивне або частково позитивне ставлення до зменшення використання пластику.

Водночас наявність 11 % респондентів, які не підтримують або не застосовують такі практики, а також значна частка відповідей «періодично» свідчать про недостатню сталість екологічної поведінки навіть за умов загального позитивного ставлення. Це вказує на необхідність подальшого формування екологічної культури та закріплення відповідних практик на рівні щоденної діяльності спортсменів.

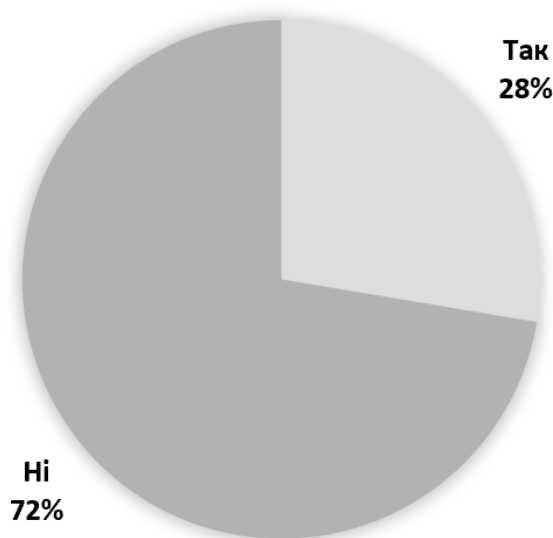
У межах проведеного опитування було також проаналізовано ставлення спортсменів до екологічної політики, яку впроваджують організатори спортивних заходів. Зокрема, досліджувалося, чи впливає наявність та зміст екологічної політики заходу на формування більш позитивного ставлення спортсменів до нього (рис. 3.4). Такий підхід дозволив оцінити, наскільки екологічні ініціативи організаторів можуть підвищувати привабливість спортивних подій та сприяти формуванню відповідального ставлення до навколишнього середовища серед учасників.

Отримані результати дозволяють говорити, що для більшості спортсменів екологічна політика заходу має значення. Багато респондентів відзначили, що наявність чітко сформульованих екологічних принципів, таких як зменшення використання пластику, сортування відходів або підтримка природоохоронних ініціатив, позитивно впливає на їхнє сприйняття спортивного заходу. Це підтверджує, що принципи сталого розвитку дедалі більше інтегруються у сферу спорту та стають важливим чинником формування позитивного іміджу спортивних подій і їхньої соціальної відповідальності.

Рисунок 3.4 – Вплив екологічної політики заходу на ставлення спортсменів
(n = 76)

В той же час, результати опитування свідчать, що більшість спортсменів не проходили спеціального інструктажу з екологічної поведінки, що свідчить про недостатній рівень системної просвітницької роботи в цій сфері (рис. 3.5).

Рисунок 3.5 – Проходження спортсменами інструктажу щодо екологічної поведінки (n = 76)

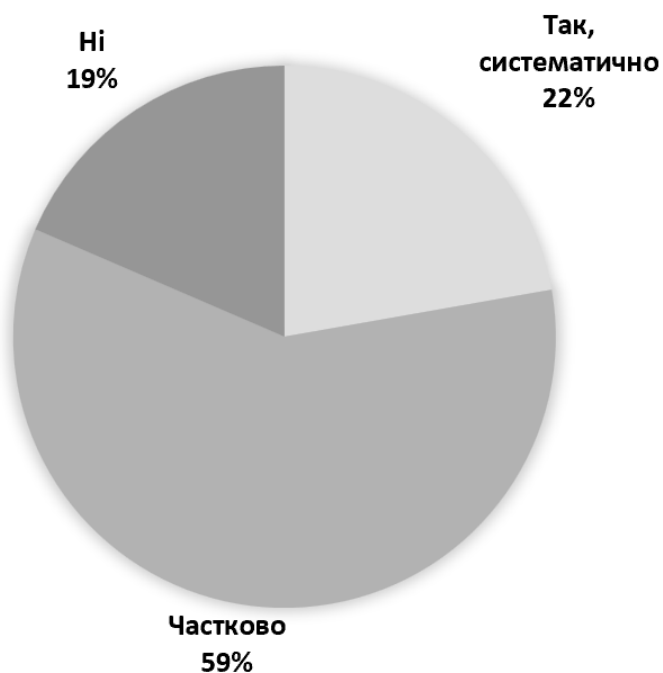
Отже, узагальнюючи результати опитування спортсменів, можна стверджувати, що в їхньому середовищі вже сформовано позитивне ставлення до екологічно відповідальної поведінки та ініціатив сталого розвитку, однак відсутність системного інструктажу й цілеспрямованої освітньої роботи свідчить про необхідність посилення організаційно-методичного супроводу цього процесу.

Після аналізу позиції спортсменів логічним є перехід до розгляду бачення іншої важливої цільової групи – тренерів, які безпосередньо впливають на формування ціннісних орієнтацій, поведінкових моделей та екологічної культури спортсменів у межах тренувального процесу. Саме тренери значною мірою визначають не лише спортивний розвиток вихованців, але й формують їхнє ставлення до соціально важливих питань, зокрема до відповідального ставлення до довкілля.

У зв'язку з цим нами було проведено опитування тренерів ($n = 27$), спрямоване на з'ясування рівня формування ними екологічно відповідальної поведінки у спортсменів, інтеграції питань сталого розвитку до тренувального процесу, а також визначення потреби у розробленні методичних рекомендацій щодо екологізації спортивної діяльності. Отримані відповіді дозволили оцінити, наскільки активно тренери залучають екологічну тематику до своєї професійної діяльності.

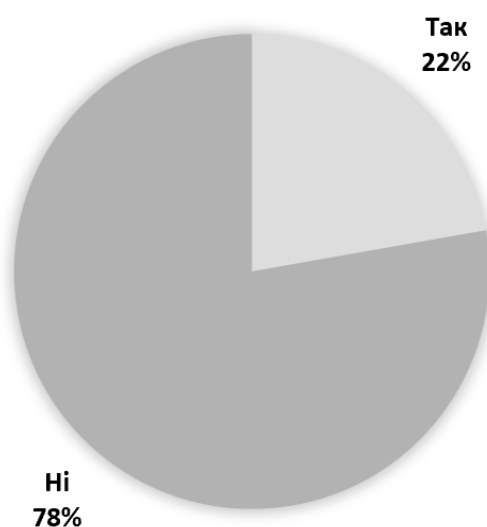
Першим питанням, яке нас цікавило під час опитування тренерів, було з'ясування того, чи формують вони екологічно відповідальну поведінку у спортсменів у процесі тренувальної діяльності (рис. 3.6). Це питання дало змогу визначити загальний рівень уваги тренерів до екологічного виховання спортсменів у повсякденному тренувальному процесі.

Дослідження дозволяють говорити, що більшість тренерів (81 %) у тій чи іншій формі приділяють увагу формуванню екологічно відповідальної поведінки у спортсменів, проте систематично це робить лише 22 % респондентів.

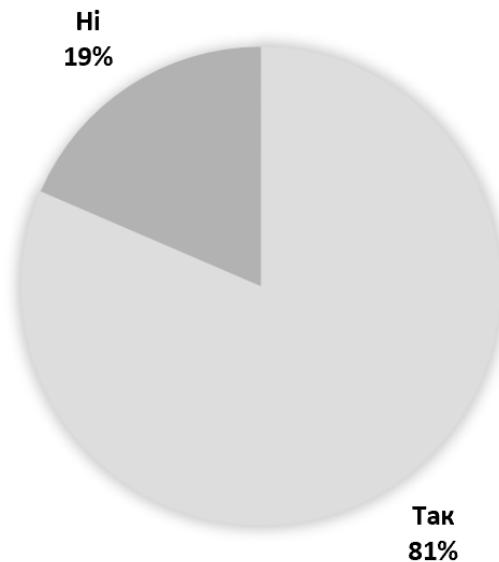
Рисунок 3.6 – Формування тренерами екологічно відповідальної поведінки спортсменів (n = 27)

В рамках дослідження нас також цікавило чи обговорюють тренери зі своїми учнями питання сталого розвитку (рис. 3.7). Отримані результати свідчать, що питання сталого розвитку поки що не є системною складовою тренувального процесу для більшості опитаних тренерів.

Рисунок 3.7 – Обговорення тренерами питань сталого розвитку зі спортсменами (n = 27)

Водночас переважна більшість із них вважає доцільним розроблення методичних рекомендацій для учасників спортивного руху щодо екологізації спортивної діяльності (рис. 3.8).

Рисунок 3.8 – Ставлення тренерів до розроблення методичних рекомендацій щодо екологізації спортивної діяльності (n = 27)

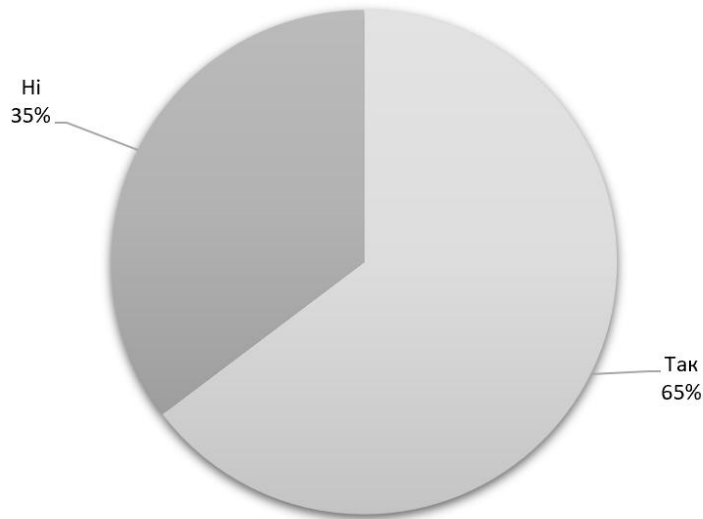
Отже, результати опитування тренерів свідчать про наявність усвідомлення важливості екологічної складової у спортивній діяльності, однак її впровадження в тренувальний процес поки що не має системного характеру.

Наступним етапом дослідження стало вивчення позиції представників спортивних федерацій та організаторів змагань як суб'єктів інституційного рівня управління, які визначають стратегічні напрями розвитку виду спорту та формують нормативно-організаційні засади впровадження принципів сталого розвитку.

З цієї метою було проведено анкетування представників федерацій, які мають досвід в організації спортивних заходів (n = 17). Блок питань був спрямований на з'ясування рівня інтеграції екологічних стандартів у

практику організації змагань, особливостей управління відходами, наявності партнерської співпраці та оцінки екологічного впливу проведених заходів.

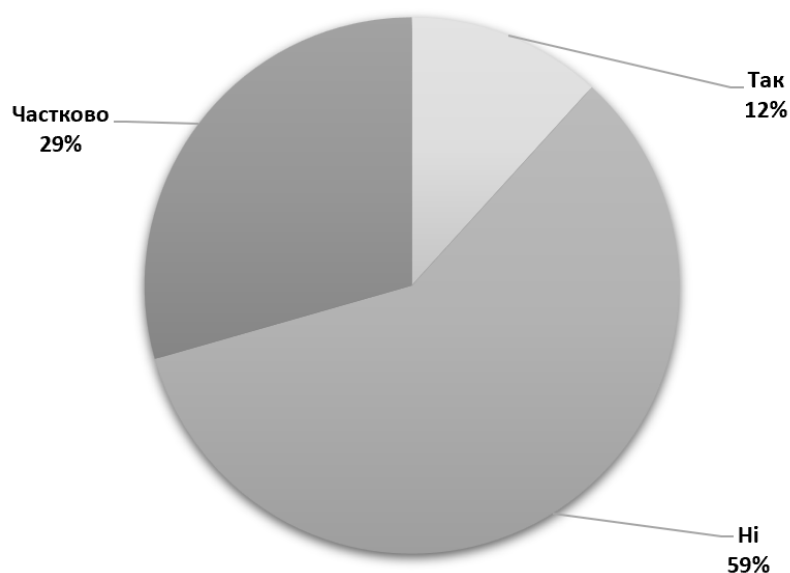
Аналіз отриманих результатів свідчить, що більшість представників цієї цільової групи респондентів (майже 65 %) декларують орієнтацію на екологічні стандарти або внутрішні екологічні політики під час проведення змагань (рис. 3.9).

Рисунок 3.9 – Орієнтація представників спортивних федерацій та організаторів змагань на екологічні стандарти під час проведення заходів (n = 17)

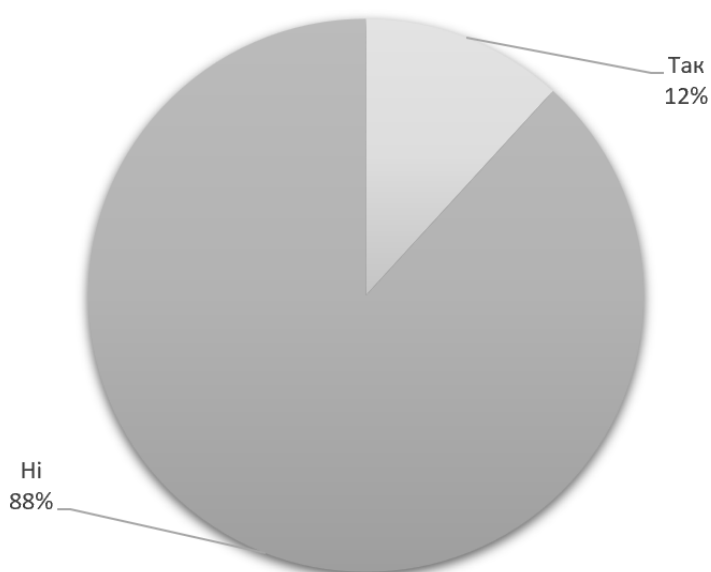
Водночас понад третина респондентів (35 %) зазначили відсутність чіткої екологічної орієнтації у своїй діяльності, що свідчить про нерівномірність впровадження принципів сталого розвитку на інституційному рівні.

Дослідження також дозволяють говорити, що лише 12 % представників федерацій здійснюють системне планування управління відходами під час проведення змагань, тоді як 30 % реалізують такі заходи частково. Водночас більшість опитаних (59 %) не впроваджують відповідну практику, що свідчить про недостатній рівень інтеграції екологічних принципів в організацію спортивних заходів (рис. 3.10).

Рисунок 3.10 – Планування управління відходами під час проведення спортивних змагань представниками федерацій (n = 17)

Проблемним у контексті реалізації екологічної політики виявилось й питання співпраці представників спортивних федерацій з екологічними організаціями або партнерами під час організації та проведення змагань та інших спортивних заходів (рис. 3.11).

Рисунок 3.11 – Співпраця спортивних федерацій з екологічними організаціями під час проведення спортивних заходів (n = 17)

Аналіз результатів опитування також показав, що лише 11,8 % опитаних зазначили про обговорення екологічного впливу проведених змагань, тоді як 88,2 % не здійснюють такого аналізу. Це свідчить про відсутність системного підходу до оцінювання екологічних наслідків спортивних заходів.

У відповідях на запитання «Які організаційні умови необхідні для ефективного впровадження екологічних принципів?» респонденти насамперед наголосили на потребі забезпечення цільового фінансування екологічних заходів (82,4 %) та розробленні чітких нормативних вимог і регламентів щодо екологізації змагань (76,5 %). Значна частина опитаних також відзначила важливість проведення навчальних семінарів та інструктажів для організаторів і волонтерів (64,7 %), а також впровадження системи моніторингу й оцінки екологічного впливу спортивних заходів (58,8 %). Понад половина респондентів (52,9 %) підкреслили необхідність налагодження партнерства з місцевими органами влади та екологічними організаціями.

Завершальним блоком проведення анкетування стало опитування викладачів і студентів закладів вищої освіти щодо інтеграції питань сталого розвитку в освітній процес та рівня їхньої готовності до практичного впровадження екологічних принципів у професійній діяльності.

Першим спеціалізованим питанням стало дослідження того, чи викладаються питання сталого розвитку у закладах освіти де вони працюють та навчаються (табл. 3.8)

Таблиця 3.8 – Викладання питань сталого розвитку в спорті в закладах освіти, думка респондентів

Група респондентів	Так, %	Частково, %	Ні, %
Викладачі (n = 24)	54,2	33,3	12,5
Студенти (n = 104)	28,8	46,2	25,0

Аналіз результатів свідчить, що понад половина викладачів (54,2 %) зазначають наявність викладання питань сталого розвитку у своєму закладі, тоді як третина вказує на часткову інтеграцію цієї тематики. Серед студентів лише 28,8 % підтвердили системне викладання відповідних питань, тоді як майже половина (46,2 %) відзначили їх часткове висвітлення. Чверть студентів (25 %) вважають, що такі питання взагалі не розглядаються, що може свідчити про фрагментарність інтеграції екологічної складової у зміст освітніх програм.

Водночас у межах кожної групи простежується певна узгодженість відповідей, що проявляється у домінуванні категорії «так» серед викладачів та «частково» серед студентів.

З метою перевірки статистичних гіпотез щодо відмінностей між групами було застосовано критерій Пірсона (χ^2), розрахунок якого здійснювався на основі абсолютних значень відповідей респондентів. Отримані результати засвідчили статистично значущі відмінності між відповідями викладачів і студентів ($p < 0,05$), що свідчить про різний рівень сприйняття та оцінювання інтеграції питань сталого розвитку в освітній процес.

Таким чином, результати дослідження свідчать про нерівномірність інтеграції питань сталого розвитку у систему підготовки фахівців та наявність розбіжностей між оцінками викладачів і студентів, що може бути зумовлено різним рівнем їх залученості до освітнього процесу.

У рамках дослідження нас також цікавила думка респондентів щодо доцільності введення окремої навчальної дисципліни, присвяченої екологізації спортивної діяльності, в освітній процес закладу освіти, у якому вони працюють або навчаються (табл. 3.9).

Дослідження дозволяють говорити, що більшість викладачів (79,2 %) та студентів (72,1 %) підтримують ідею введення окремої дисципліни, присвяченої екологізації спортивних заходів. Водночас спостерігається дещо вищий рівень підтримки серед викладачів порівняно зі студентами, що може

свідчити про більш глибоке розуміння значущості спеціалізованої підготовки у сфері екологізації спортивної діяльності.

Таблиця 3.9 – Доцільність введення окремої дисципліни з екологізації спортивних заходів, думка респондентів

Група респондентів	Так, %	Ні, %
Викладачі (n = 24)	79,2	20,8
Студенти (n = 104)	72,1	27,9

У межах обох груп спостерігається узгодженість відповідей, що проявляється у домінуванні позитивних оцінок.

З метою перевірки статистичних гіпотез щодо відмінностей між групами було застосовано критерій Пірсона (χ^2), розрахунок якого здійснювався на основі абсолютних значень відповідей респондентів. Отримані результати не виявили статистично значущих відмінностей між групами ($p > 0,05$), що свідчить про узгодженість позицій викладачів і студентів щодо доцільності введення відповідної дисципліни.

Отримані результати свідчать про усвідомлення необхідності поглиблення професійної підготовки майбутніх фахівців у контексті сталого розвитку спорту та підтримку впровадження нових освітніх компонентів як викладачами, так і студентами.

Важливим, на нашу думку, питанням у контексті проведеного дослідження було визначення самооцінки респондентами рівня власної підготовленості до впровадження екологічних принципів у професійній діяльності (табл. 3.10). Зокрема, йшлося про їхню готовність застосовувати засади сталого розвитку під час організації та проведення спортивних заходів, а також інтегрувати екологічну складову у практичну та освітню діяльність.

Аналіз показників самооцінки свідчить, що викладачі оцінюють власний рівень підготовленості до впровадження екологічних принципів на

достатньому рівні (3,9 бала). Водночас студенти продемонстрували помірний рівень впевненості (3,2 бала), що підтверджує потребу в посиленні практикоорієнтованої екологічної складової у професійній підготовці.

Таблиця 3.10 – Самооцінка рівня підготовленості респондентів до впровадження екологічних принципів у професійній діяльності (за п'ятибальною шкалою)

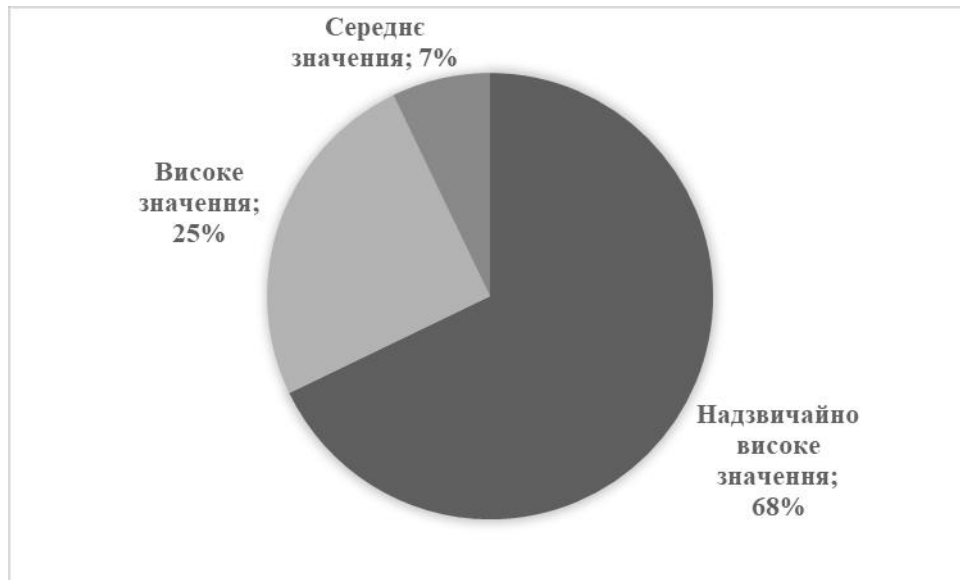
Група респондентів	Середній бал
Викладачі (n = 24)	3,9
Студенти (n = 104)	3,2

Оскільки оцінювання здійснювалося за п'ятибальною шкалою, отримані дані розглядалися як порядкові, що обумовило застосування непараметричних методів статистичного аналізу. З метою перевірки статистичної значущості відмінностей між групами було застосовано критерій Краскела-Уолліса для незалежних вибірок. Отримані результати засвідчили статистично значущі відмінності між оцінками викладачів і студентів ($p < 0,05$), що свідчить про різний рівень самооцінки підготовленості до впровадження екологічних принципів.

Така різниця може бути зумовлена вищим рівнем професійного досвіду викладачів, а також їх більшою залученістю до організаційної та освітньої діяльності. Водночас результати свідчать про загальну тенденцію до позитивної оцінки власної підготовленості, хоча її рівень є недостатньо високим для повноцінного та системного впровадження екологічних принципів у практичну діяльність.

З метою визначення місця і ролі екологічної освіти в системі роботи зі шкільною молоддю нами було проведене опитування представників закладів загальної середньої освіти – членів Всеукраїнської мережі шкіл олімпійської освіти.

Першим кроком роботи було визначення думки педагогів про доцільність інтеграції екологічної освіти, як елементу олімпійської освіти в роботу зі шкільною молоддю (рис. 3.12).

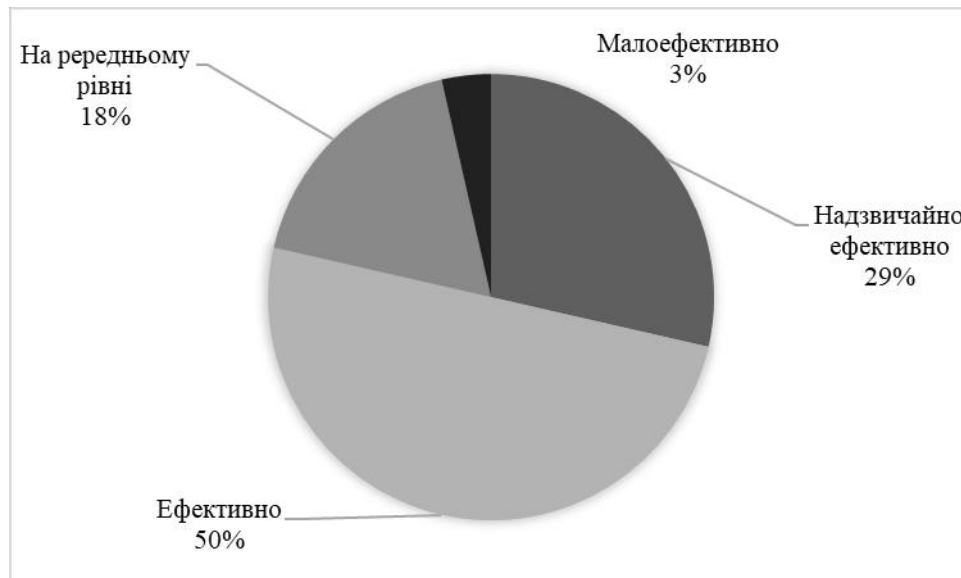
Рисунок 3.12 – Значущість екологічної освіти, як елементу олімпійської освіти школярів, думка вчителів (n = 28)

Дослідження дозволяють зазначити, що переважна більшість респондентів (68 %) вважають, що екологічна освіта як елемент олімпійської освіти має надзвичайно високе значення при роботі зі школярами. Водночас ще 25 % опитаних оцінюють її значення як високе, що в сукупності становить 93 % позитивних оцінок.

Отримані результати свідчать про наявність чітко сформованої позиції педагогів щодо важливості інтеграції екологічної складової в систему олімпійської освіти. Відсутність негативних оцінок («низьке значення» або «не має значення») підтверджує високий рівень усвідомлення значущості екологічної освіти у роботі зі шкільною молоддю.

Таким чином, екологічна освіта розглядається педагогами як невід’ємний та стратегічно важливий компонент олімпійської освіти, що створює сприятливі передумови для її подальшої інтеграції у освітній процес.

Більшість респондентів (50 %) відзначили, що впровадження екологічної освіти у закладах, де вони працюють відбувається ефективно (рис. 3.13).

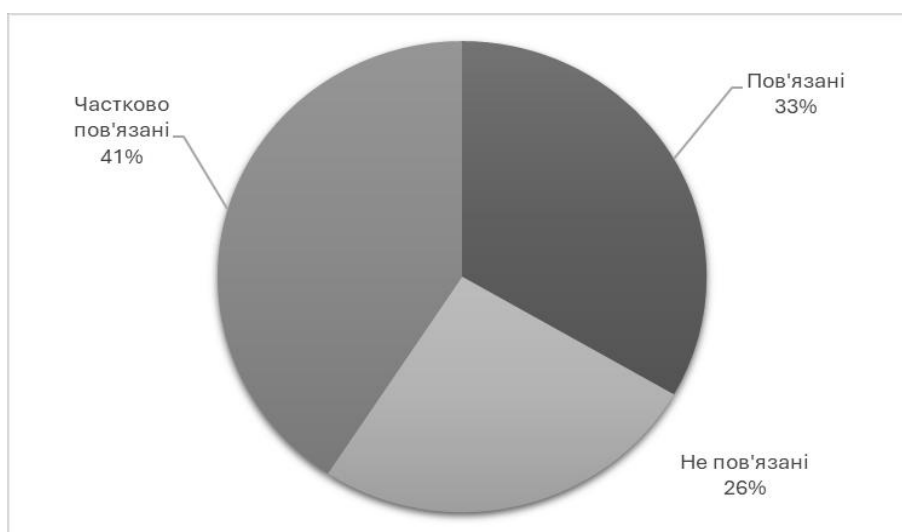

Рисунок 3.13 –Ефективність впровадження екологічної освіти у закладах загальної середньої освіти в яких працюють респонденти, думка вчителів (n = 28)

У той же час аналіз освітніх ініціатив, у межах яких реалізуються заходи, спрямовані на формування екологічної свідомості молоді, свідчить про те, що переважна більшість з них носить загальний характер і лише опосередковано пов'язана з олімпійським спортом. Хоча екологічні теми охоплюються через акції на кшталт «Посади дерево», «Сортування сміття», «Чисте довкілля», екологічні турпоходи, суботники чи творчі проекти типу «Еко-спортсмен», – їхній вплив є епізодичним. Часто екологічні питання реалізуються в рамках виховних годин, екскурсій, конкурсів або участі в науково-дослідницьких роботах, але не мають системного включення до структури олімпійської освіти.

Це підтверджується і думкою самих учителів: переважна більшість з них (67 %) зазначає, що заходи екологічного спрямування, які проводяться в

зкладах освіти, де вони працюють, або мають лише частковий зв'язок з олімпійським рухом, або ж узагалі не пов'язані з ним (рис. 3.14).

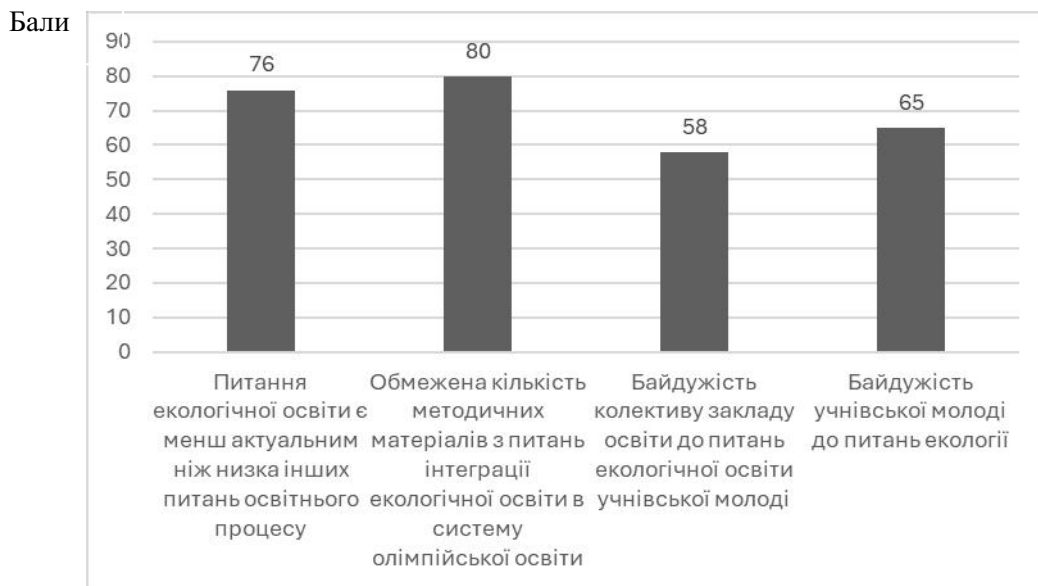

Рисунок 3.14 – Зв'язок заходів екологічно-освітнього спрямування, що проводяться у закладах загальної середньої освіти, з проблематикою олімпійського руху, погляд вчителів (n = 28)

Наступним кроком роботи було визначення проблем, що заважають використовувати культурно-освітній потенціал олімпійського спорту у впровадженні екологічної освіти у закладах загальної середньої освіти України (рис. 3.15).

Отримані результати дозволяють стверджувати, що, на думку респондентів, найбільш значущою проблемою є обмежена кількість методичних матеріалів щодо інтеграції екологічної освіти в систему олімпійської освіти (80 балів). Оцінювання здійснювалося за бальною шкалою, що відображає відносну значущість кожного із запропонованих чинників. Водночас вагомим бар'єром виступає переконання частини педагогів у тому, що питання екологічної освіти є менш значущими порівняно з іншими складовими олімпійської освіти для розвитку школярів (76 балів); тісно пов'язаними з попередньою проблемою є байдужість

учнівської молоді (65 балів) та колективу закладу освіти (58 балів) до питань екологічної освіти.

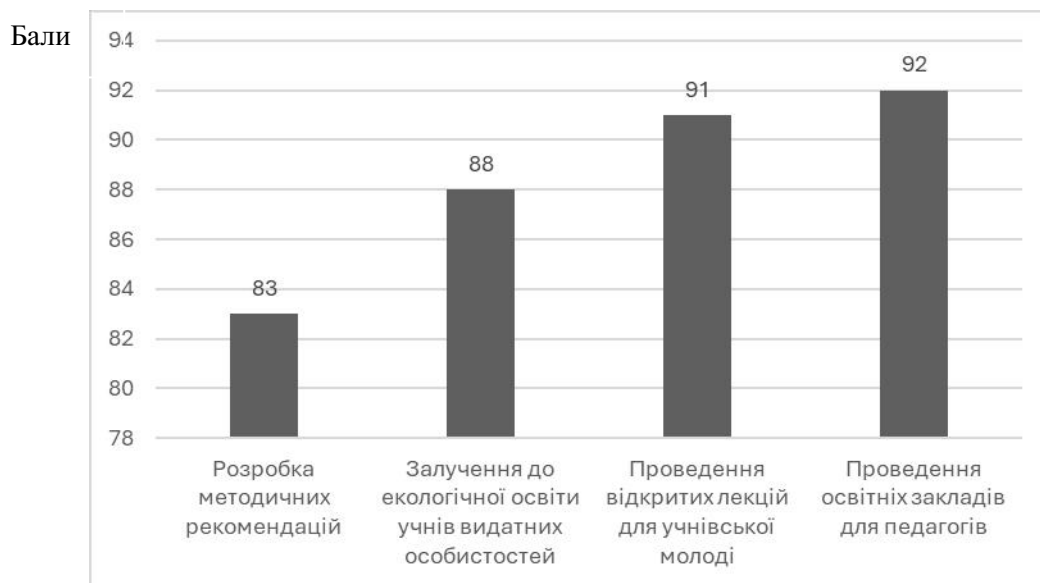
Рисунок 3.15 – Проблеми, що заважають інтеграції питань екологічної освіти через олімпійську освіту в роботу зі шкільною молоддю, погляд вчителів (n = 28)

При цьому спостерігається концентрація оцінок у кількох провідних позиціях, що свідчить про узгодженість думок респондентів щодо ключових проблем інтеграції екологічної освіти.

Отримані результати свідчать не лише про наявність методичного дефіциту, а й про певні ціннісні бар'єри в освітньому середовищі, де екологічна проблематика ще не повною мірою інтегрована у систему пріоритетів олімпійського виховання. Фактично йдеться про потребу переосмислення змісту олімпійської освіти в контексті сучасних глобальних викликів, зокрема екологічних. Олімпійські цінності – повага, відповідальність, прагнення до гармонії – органічно співвідносяться з принципами сталого розвитку, а отже, екологічна освіта має розглядатися не як додатковий компонент, а як невід'ємна складова формування особистості школяра в системі олімпійського виховання.

Таким чином, виявлені проблеми мають комплексний характер та потребують як удосконалення методичного забезпечення, так і формування відповідних ціннісних орієнтацій у педагогів і учнів.

Таким чином, подолання окреслених проблем потребує комплексного підходу: розроблення сучасного навчально-методичного забезпечення, підвищення кваліфікації педагогів, а також формування цілісного концептуального бачення екологічної освіти як структурного елемента олімпійської освіти в закладах загальної середньої освіти України. У зв'язку з чим, наступним питанням, яке було поставлене респондентам, пов'язане зі шляхами подолання зазначених проблем (рис. 3.16).

Рисунок 3.16 – Шляхи подолання проблем, що заважають інтеграції питань екологічної освіти через олімпійську освіту в роботу зі шкільною молоддю, погляд вчителів (n = 28)

Отримані результати свідчать, що, на думку респондентів, найбільш ефективним шляхом розв'язання окреслених труднощів є проведення спеціалізованих освітніх заходів для педагогів (92 бали), організація відкритих лекцій та просвітницьких зустрічей для учнівської молоді (91 бал), залучення до реалізації програм екологічної освіти видатних особистостей,

зокрема відомих спортсменів (88 балів), а також розроблення методичних рекомендацій і практичних матеріалів для вчителів (83 бали).

Слід відзначити, що всі запропоновані напрями отримали високі оцінки респондентів, що свідчить про відсутність домінування одного чинника та підкреслює необхідність комплексного підходу до вирішення окреслених проблем. Отримані результати логічно доповнюють дані попереднього аналізу, підтверджуючи системний характер виявлених труднощів.

Аналіз відповідей дає підстави стверджувати, що педагоги насамперед пов'язують успішність інтеграції екологічної складової з підвищенням власної професійної готовності та розширенням ресурсного забезпечення. Водночас високі оцінки щодо залучення відомих спортсменів засвідчують значний потенціал використання авторитету й особистого прикладу представників олімпійського спорту у формуванні екологічно відповідальної поведінки школярів. Це відповідає логіці олімпійської освіти, яка спирається на принцип наслідування та виховання через позитивний приклад, і підкреслює доцільність інтеграції екологічної складової у систему ціннісного виховання школярів.

Загалом отримані дані свідчать про готовність педагогічної спільноти до активізації роботи в напрямі екологізації олімпійської освіти, за умови створення належних організаційно-методичних і змістових передумов. Це відкриває перспективи для розроблення цілісної моделі інтеграції екологічної освіти в систему олімпійського виховання школярів, що поєднуватиме освітній, ціннісний та практико-орієнтований компоненти.

Висновки до розділу 3

Еволюція екологічної відповідальності в міжнародному спортивному русі характеризується переходом від поодиноких символічних ініціатив 1970-х років до системної, інституціоналізованої екологічної політики, закріпленої в стратегічних документах МОК та міжнародних спортивних федерацій.

Екологія трансформувалася з додаткового елементу організації Ігор у повноцінний стратегічний напрям розвитку, інтегрований у концепції Олімпійського порядку денного 2020 та 2020+5.

Аналіз досвіду проведення Олімпійських ігор 1990–2020-х років засвідчив поступове посилення кліматично орієнтованого підходу, впровадження стандартів екологічного менеджменту, розвитку циркулярних практик, систем моніторингу викидів і механізмів оцінки екологічної спадщини. Водночас ефективність реалізації екологічних стратегій залишається нерівномірною та залежить від інституційної спроможності організаторів, економічних умов і рівня прозорості управління.

Досвід чемпіонатів світу та інших міжнародних змагань свідчить про поширення екологічно орієнтованих підходів за межі Олімпійського руху. Міжнародні федерації поступово переходять від декларативних заяв до формалізованих стратегій сталого розвитку, однак проблема незалежної верифікації екологічних результатів та об'єктивного вимірювання кліматичної нейтральності залишається актуальною.

Результати соціологічного дослідження підтвердили, що більшість представників спортивної спільноти визнають важливість впровадження екологічних принципів у процес організації та проведення змагань. Водночас рівень практичної реалізації екологічних принципів є нерівномірним. Найбільш системний підхід демонструють представники спортивних федерацій та викладачі ЗВО, тоді як серед спортсменів і студентів переважає часткове або епізодичне врахування екологічних аспектів.

Серед основних бар'єрів впровадження екологічних принципів респонденти визначили недостатнє фінансування, відсутність чітких нормативних вимог, низький рівень екологічної культури та брак організаційного досвіду. Це свідчить про потребу комплексного підходу, що поєднуватиме фінансові, управлінські та освітні механізми.

Результати статистичного аналізу підтвердили, що виявлені відмінності у відповідях респондентів мають не випадковий характер і є статистично

значущими ($p < 0,05$). Зокрема, встановлено залежність рівня обізнаності, оцінювання важливості та практичного впровадження екологічних принципів від професійної належності респондентів. Водночас у межах окремих груп спостерігається відносна узгодженість відповідей, що дозволяє вважати отримані результати репрезентативними та такими, що відображають сформовані позиції учасників спортивного середовища.

Узагальнюючи отримані результати, можна констатувати, що сучасний міжнародний спортивний рух перебуває на етапі поглибленої інтеграції принципів сталого розвитку, однак повна реалізація екологічної відповідальності потребує посилення інституційних механізмів, системного моніторингу, прозорості управління та розвитку екологічної культури всіх суб'єктів спортивної діяльності.

Результати даного розділу подано у публікаціях автора дослідження [10, 24, 25, 26, 188].

РОЗДІЛ 4

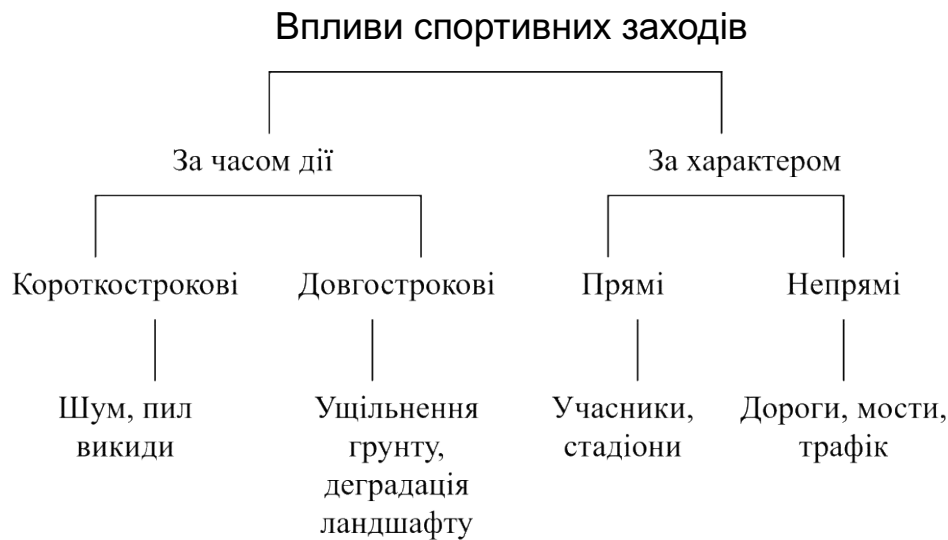
ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ОРГАНІЗАЦІЇ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ: ЧИННИКИ, ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ

4.1 Ключові екологічні чинники та виклики у сфері організації змагань

Стрімкий розвиток міжнародного спортивного руху, зростання масштабів змагань та ускладнення їх інфраструктурного забезпечення зумовлюють посилення впливу спортивної діяльності на навколишнє природне середовище. Попри інституціоналізацію принципів сталого розвитку в політиках міжнародних спортивних організацій та поступове впровадження екологічних стандартів у практику проведення мегаподій, організація спортивних змагань і надалі супроводжується значним антропогенним навантаженням.

Спортивні заходи різного рівня – від локальних турнірів до чемпіонатів світу й Олімпійських ігор – формують комплексний екологічний слід, що охоплює споживання енергетичних і водних ресурсів, транспортну мобільність учасників і глядачів, утворення відходів, використання тимчасової інфраструктури та вплив на локальні екосистеми. В умовах глобальних кліматичних змін, урбанізаційних процесів і зростаючих вимог до соціальної відповідальності організаторів постає необхідність системного аналізу ключових екологічних чинників та викликів, що визначають сталість спортивних подій.

У зв'язку з цим першим кроком цього етапу роботи було визначення типів впливу спортивних заходів на довкілля (рис. 4.1). Потенційно спорт може впливати на екосистеми по-різному – від незначних наслідків до серйозної шкоди. Масштаб і серйозність впливу залежать насамперед від виду спорту, масштабу події та чутливості території її проведення.

Рисунок 4.1 – Типи впливу спортивних заходів на довкілля

Узагальнення практик проведення змагань, аналітичних матеріалів міжнародних організацій у сфері спорту та довкілля, а також наукових досліджень з оцінювання впливу на навколишнє середовище [64, 168, 169] дозволяє виділити типи впливу за часом дії (короткострокові та довгострокові) та за характером (прямі та непрямі).

Короткострокові впливи виникають безпосередньо під час проведення заходу. До них належать підвищений рівень шуму, локальне забруднення повітря, тимчасове перевантаження транспортної системи, зростання споживання електроенергії та води, утворення значних обсягів відходів.

Довгострокові впливи зберігаються після завершення події та пов'язані з функціонуванням або залишенням спортивної інфраструктури. Це може бути зміна землекористування, ущільнення або деградація ґрунтів, трансформація природних ландшафтів, порушення екосистемних зв'язків.

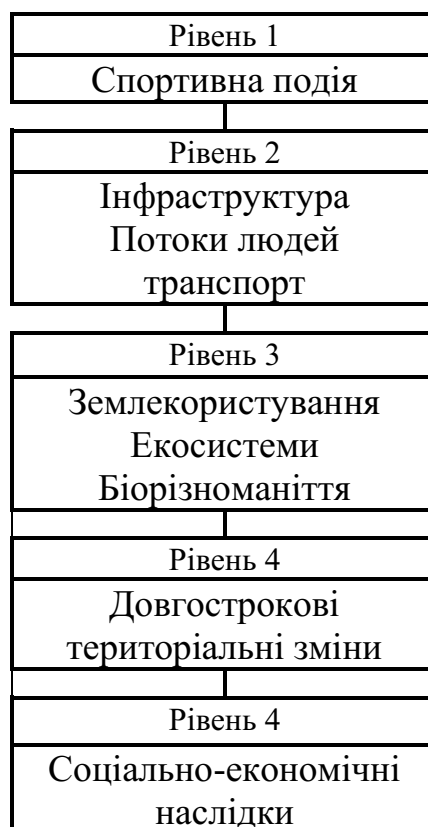
Прямі впливи спричиняються діяльністю, безпосередньо пов'язаною із заходом – будівництвом і експлуатацією об'єктів, переміщенням учасників і глядачів, функціонуванням тимчасових споруд.

Непрямі впливи виникають опосередковано – через розвиток нової інфраструктури (дороги, мости, готелі), стимулювання туризму, зростання інвестиційної активності та зміну характеру використання територій.

Складність оцінювання екологічних наслідків спортивних подій зумовлена низкою чинників: по-перше – екологічні проблеми суттєво відрізняються залежно від виду спорту та природних умов; по-друге, потенційні впливи не завжди реалізуються в повному обсязі за умови належного екологічного планування; по-третє, масштаб впливу часто має більше значення, ніж його тип, оскільки визначається інтенсивністю використання об'єкта та чутливістю природного середовища [62, 116].

Дослідження дозволяють говорити, що для спортивних заходів характерні три типові екологічні ситуації: висока концентрація людей протягом короткого часу на обмеженій території; розширення спортивної активності у нових просторових межах; непрямі наслідки, подібні до впливів туристичної діяльності.

Системне осмислення зазначених ситуацій відображено в структурно-логічній схемі екологічного впливу спортивних заходів (рис. 4.2).

Рисунок 4.2 – Структурно-логічна схема екологічного впливу спортивних заходів

Структурно-логічна схема побудована за принципом послідовного розгортання впливів – від первинного джерела до довгострокових територіальних і соціально-економічних наслідків.

Перший рівень становить безпосередньо спортивна подія як імпульс, що ініціює мобілізацію ресурсів, концентрацію людей і трансформацію режиму використання території.

Другий рівень охоплює інфраструктуру, транспортні потоки та організацію просторової логістики, через які реалізується основне антропогенне навантаження.

На третьому рівні відбувається трансформація природного середовища – змінюється характер землекористування, порушуються екосистемні зв'язки, зазнає впливу біорізноманіття.

Четвертий рівень відображає закріплення цих змін у просторовій структурі регіону, формування нових функціональних зон і довготривалу трансформацію ландшафтів.

П'ятий рівень демонструє соціально-економічні наслідки, що виникають у результаті екологічних змін та впливають на якість життя населення, туристичну привабливість і інвестиційні процеси.

Таким чином, структурно-логічна схема підкреслює причинно-наслідкову послідовність формування екологічного впливу та його кумулятивний характер: кожен наступний рівень є наслідком процесів, ініційованих на попередньому, а довгострокові зміни можуть впливати на характер майбутніх спортивних подій.

Узагальнення існуючого досвіду організації та проведення змагань дозволяє говорити, що громадська увага здебільшого зосереджена на екологічних проблемах мегаподій, однак регулярні спортивні заходи та повсякденна спортивна практика також формують значний кумулятивний вплив на довкілля.

Збереження біорізноманіття у контексті організації спортивних заходів слід розглядати не лише як екологічний імператив, а як стратегічний чинник

довгострокової територіальної стабільності. Біорізноманіття забезпечує функціонування екосистемних послуг – регуляцію клімату, водного режиму, ґрунтоутворення, підтримку харчових ланцюгів – і тому будь-яке його порушення має кумулятивний ефект, що виходить за межі локального впливу.

Розвиток спортивної інфраструктури здатен спричинити фрагментацію середовищ існування, порушення міграційних шляхів тварин, трансформацію природних біотопів та зміну гідрологічного режиму територій. Особливо високими є ризики в умовах розміщення об'єктів у межах або поблизу природоохоронних зон, де навіть обмежене втручання може порушити сформовані екологічні зв'язки [166]. Таким чином, проблема полягає не лише у фізичному знищенні окремих елементів природного середовища, а у зміні функціональної цілісності екосистем.

Екосистема як динамічна система взаємодії живих і неживих компонентів реагує на втручання комплексно. Зміна одного її елементу – наприклад, рельєфу або рослинного покриву – здатна ініціювати ланцюгові процеси, що впливають на видовий склад, водний баланс і мікроклімат. Відповідно, спортивні заходи мають різний рівень екологічного ризику залежно від типу середовища їх проведення: від штучно сформованих урбанізованих просторів до природних територій із високим ступенем збереженості.

Найбільш суттєві наслідки спостерігаються у випадках, коли спортивна діяльність супроводжується масштабною трансформацією природних ландшафтів. Вирубання лісів, зміна рельєфу, ущільнення та ерозія ґрунтів, деградація водних систем і шумове навантаження формують не лише локальні порушення, а й довгострокові екологічні дисбаланси [166, 62]. У цьому контексті ключовим є питання пропорційності втручання та оцінювання його системних наслідків.

Земельні ресурси у сфері організації спортивних змагань виступають об'єктом конкуренції між різними видами використання – рекреаційним,

аграрним, природоохоронним та інфраструктурним. Будівництво спортивних об'єктів, особливо для мегаподій, передбачає вилучення територій і зміну характеру землекористування, що може призводити до втрати цінних природних або сільськогосподарських угідь.

Аналітичний підхід до цієї проблеми вимагає розгляду не лише площі зайнятих земель, а й функціональної трансформації територій, що відбувається внаслідок розміщення та експлуатації спортивної інфраструктури. Йдеться про зміну режиму землекористування, перерозподіл просторових функцій, трансформацію природних і напівприродних ландшафтів у штучно сформовані урбанізовані середовища. Невдале або недостатньо обґрунтоване просторове планування здатне порушити структуру водозбірних басейнів, змінити характер поверхневого стоку, спричинити підтоплення або, навпаки, зниження рівня ґрунтових вод. Додатковими наслідками можуть бути ущільнення та ерозія ґрунтів, зниження їх біопродуктивності, фрагментація природних масивів і розрив екологічних коридорів, що забезпечують міграцію видів.

Водночас великі спортивні об'єкти впливають не лише на природні компоненти довкілля, а й на візуальний, історико-культурний та соціальний образ місцевості. Масштабна забудова може змінювати панорамну структуру ландшафту, трансформувати традиційне використання територій, витіснити рекреаційні або природоохоронні функції. У цьому контексті екологічна проблема набуває соціального виміру, оскільки зміни просторового середовища безпосередньо впливають на якість життя населення, доступність природних територій та збереження локальної ідентичності.

Таким чином, використання земель у процесі організації спортивних заходів є не лише питанням технічного розміщення об'єктів, а складовою комплексного просторового управління, що поєднує екологічні, економічні та соціальні аспекти розвитку територій. Оцінка доцільності забудови має враховувати екологічну цінність території, ступінь її природної збереженості, стійкість до антропогенного навантаження, відновлювальний потенціал

екосистем та довгострокові наслідки для ландшафтної структури регіону. Важливим є також аналіз альтернативних сценаріїв використання земель і визначення балансу між інфраструктурними потребами та збереженням природного капіталу. Лише інтеграція екологічних критеріїв у процес стратегічного та містобудівного планування дозволяє мінімізувати ризики незворотних змін природних систем і забезпечити узгодженість спортивного розвитку з принципами сталості.

Отже, ключові екологічні чинники у сфері організації змагань мають комплексний і багаторівневий характер. Вони охоплюють як безпосередні наслідки проведення події – використання ресурсів, утворення відходів, транспортне навантаження, – так і довгострокові зміни у використанні територій, функціонуванні інфраструктури та стані природних систем. Сукупний ефект таких змін може проявлятися поступово, формуючи структурну трансформацію ландшафтів і зміну екосистемних функцій. Системне врахування цих чинників потребує застосування інструментів оцінювання впливу на довкілля, стратегічної екологічної оцінки, просторового моделювання та інтеграції принципів сталого розвитку у процес організації спортивних заходів. Саме комплексний, міждисциплінарний підхід створює передумови для збалансованого поєднання спортивного розвитку та збереження природного середовища.

4.2 Бар'єри та умови, що впливають на ефективність реалізації екологічної складової сучасного спортивного руху

Результати аналізу теоретичних положень сталого розвитку суспільства, узагальнення міжнародного досвіду екологізації спортивних подій та визначення ключових екологічних чинників у сфері організації змагань, що представлені в попередніх розділах дисертаційної роботи, дають підстави стверджувати, що ефективність реалізації екологічної складової сучасного спортивного руху визначається не лише наявністю нормативних

декларацій і стратегій, а й системою бар'єрів та умов, які формують реальний механізм їх упровадження.

Екологічна складова спортивного руху охоплює комплекс управлінських, організаційних, інфраструктурних та освітніх заходів, спрямованих на мінімізацію негативного впливу спортивної діяльності на довкілля та інтеграцію принципів сталого розвитку в процес підготовки й проведення змагань. Відповідно, її ефективність доцільно розглядати як ступінь досягнення запланованих екологічних результатів за умови раціонального використання ресурсів і забезпечення довгострокової екосистемної стабільності.

Аналіз сучасного стану спортивної сфери дозволяє виокремити кілька взаємопов'язаних груп бар'єрів, що стримують повноцінну інтеграцію екологічних принципів у спортивну практику.

Першою групою є інституційні бар'єри, до яких належить фрагментарність нормативно-правового регулювання, відсутність обов'язкових екологічних стандартів для організаторів змагань різного рівня, недостатня інтеграція екологічних критеріїв у процедури ліцензування та акредитації спортивних подій. Часто екологічні вимоги мають рекомендаційний характер і не супроводжуються механізмами контролю чи відповідальності. Це знижує мотивацію до системного впровадження екологічних інновацій в практику організації та проведення спортивних заходів.

Реалізація екологічних заходів потребує додаткових фінансових ресурсів, що може сприйматися організаторами як зростання витрат. Відсутність цільових фондів підтримки «зелених» ініціатив, податкових стимулів або механізмів компенсації інвестицій у екологічні технології обмежує масштаби їх застосування. Особливо гостро це проявляється під час організації регіональних і локальних змагань. Тому, можна виділити групу економічних бар'єрів.

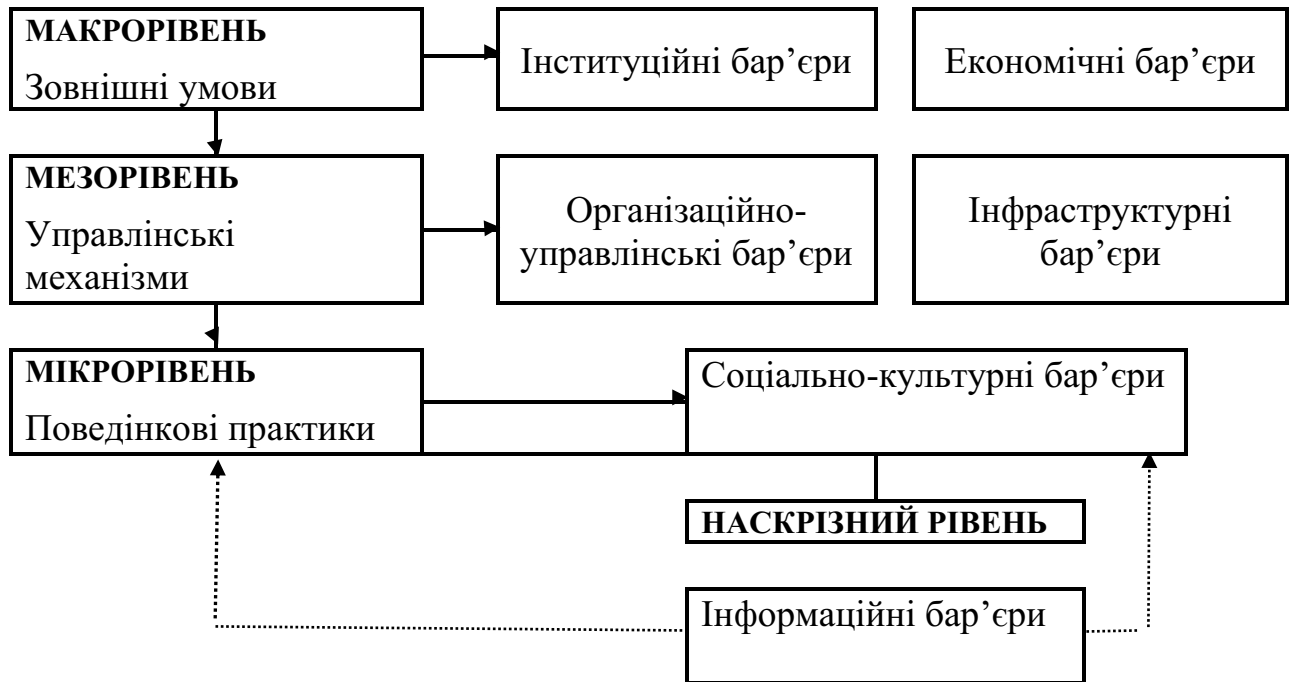
Недостатній рівень координації між органами влади, спортивними федераціями та екологічними структурами призводить до розриву між стратегічними деклараціями та практичною реалізацією. Відсутність систем екологічного менеджменту спортивних подій, чітких алгоритмів моніторингу й оцінювання впливу на довкілля знижує керованість процесу, що дозволяє говорити про організаційно-управлінські бар'єри при підготовці та проведенні спортивних заходів.

Застаріла матеріально-технічна база спортивних об'єктів, висока енергоємність споруд, недостатній розвиток систем роздільного збирання відходів та екологічної логістики створюють об'єктивні труднощі для зменшення антропогенного навантаження. У випадку проведення масштабних спортивних заходів проблема посилюється необхідністю швидкої модернізації старих або будівництва нових об'єктів, що свідчить про наявність інфраструктурних бар'єрів в ефективній реалізації екологічної складової сучасного спортивного руху.

Рівень екологічної свідомості учасників спортивного руху – організаторів, спортсменів, уболівальників – безпосередньо впливає на результативність екологічних заходів. За відсутності сформованої культури відповідального споживання навіть найкращі управлінські рішення можуть не забезпечити очікуваного ефекту, тому проведене дослідження дозволяє говорити про наявність соціально-культурних бар'єрів в ефективному впровадженні екологічних принципів у практику організації та проведення спортивних заходів.

Недостатність відкритих даних щодо екологічного впливу спортивних заходів, відсутність систематизованої звітності та показників ефективності ускладнюють проведення об'єктивної оцінки та порівняльного аналізу, що свідчить про наявні інформаційні бар'єри в забезпеченні прозорості, моніторингу та стратегічного управління процесами екологізації спортивної діяльності.

Зазначені бар'єри мають кумулятивний характер: кожен із них здатен посилювати інші, формуючи системне обмеження екологізації спортивної діяльності. З метою узагальнення їхньої структури та виявлення рівнів прояву доцільно представити відповідну ієрархічну послідовність (рис. 4.3).

Рисунок 4.3 – Ієрархічна послідовність бар'єрів екологізації спортивної діяльності

На рисунку бар'єри екологізації спортивної діяльності структуровано за рівнями їхнього функціонування.

Макрорівень охоплює інституційні та економічні бар'єри, які формують загальні зовнішні умови розвитку спортивної сфери. Саме на цьому рівні визначаються нормативно-правові рамки, фінансові стимули та механізми державної підтримки, що створюють або обмежують можливості впровадження екологічних ініціатив.

Мезорівень представлений організаційно-управлінськими та інфраструктурними бар'єрами, які безпосередньо впливають на процес

підготовки й проведення спортивних заходів. Він відображає рівень управлінської координації, якість матеріально-технічної бази, наявність систем екологічного менеджменту та ресурсозберігаючих технологій.

Мікрорівень включає соціально-культурні бар'єри, пов'язані з рівнем екологічної свідомості та поведінковими практиками учасників спортивного руху – організаторів, спортсменів і вболівальників. Саме цей рівень визначає ефективність практичної реалізації екологічних рішень.

Наскрізний рівень становлять інформаційні бар'єри, які пронизують усі попередні рівні, впливаючи на якість управлінських рішень, прозорість процесів, можливості моніторингу та оцінювання результативності екологічних заходів.

Таким чином, запропонована модель дозволяє розглядати бар'єри екологізації спортивної діяльності як багаторівневу взаємопов'язану систему, що потребує комплексного підходу до їх подолання.

Поряд із бар'єрами, у сучасній практиці організації та проведення змагань дослідження дозволили виокремити і умови, що сприяють підвищенню ефективності реалізації їх екологічної складової.

Так, інтеграція обов'язкових екологічних стандартів у регламенти проведення змагань, розроблення галузевих екологічних протоколів та систем сертифікації створюють правову основу для сталих змін, що дозволяє говорити про нормативно-правові умови як базовий рівень інституціоналізації процесу екологізації спортивної діяльності.

Наявність координаційних механізмів між спортивними організаціями та екологічними структурами, формування міжсекторальних партнерств сприяють узгодженості рішень, що дозволяє говорити про інституційні умови як ключовий чинник забезпечення системності та узгодженості процесу екологізації спортивної діяльності.

Запровадження стимулюючих механізмів – грантів, субсидій, податкових пільг, механізмів державно-приватного партнерства – дозволяє зменшити фінансові ризики впровадження екологічних інновацій, що дає

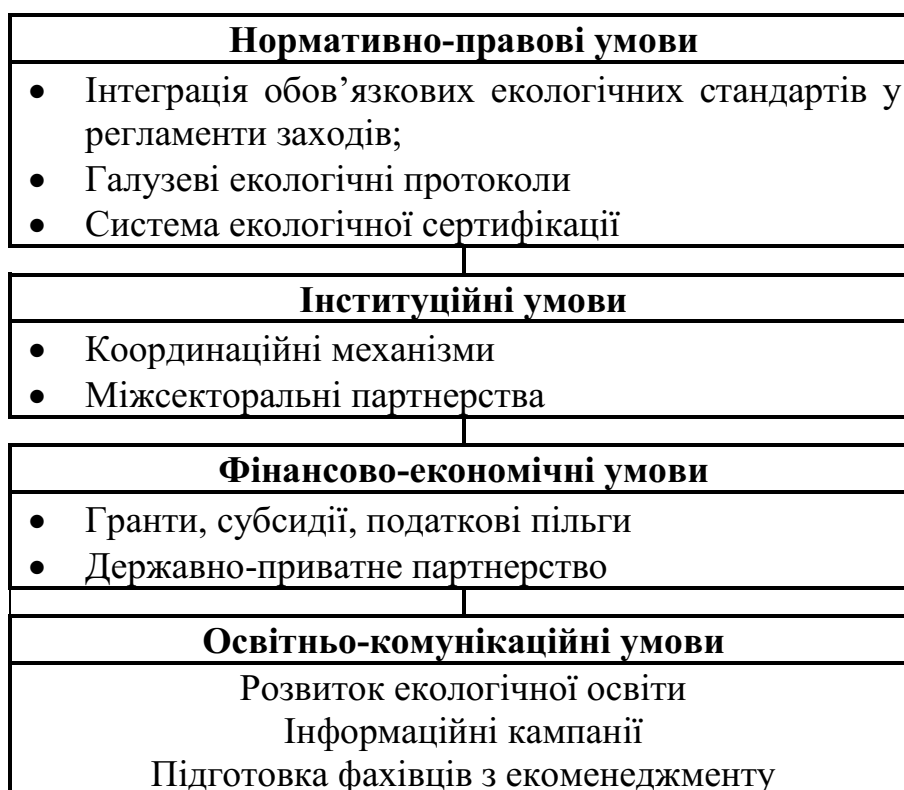
підстави розглядати фінансово-економічні умови як ресурсну основу та економічний механізм підтримки процесу екологізації спортивної діяльності.

Використання енергоефективних технологій, відновлюваних джерел енергії, екологічних матеріалів та цифрових систем моніторингу забезпечує зниження ресурсомісткості спортивних заходів, що дозволяє трактувати технологічні умови як інструментальну основу підвищення екологічної ефективності та модернізації спортивної інфраструктури.

Розвиток екологічної освіти в межах спортивного руху, підготовка фахівців з екологічного менеджменту подій, проведення інформаційних кампаній серед уболівальників формують культуру відповідального ставлення до довкілля, що дає підстави визначати освітньо-комунікаційні умови як соціальний механізм формування екологічно орієнтованої поведінки учасників спортивної діяльності.

Сукупність окреслених нормативно-правових, інституційних, фінансово-економічних, технологічних та освітньо-комунікаційних умов формує цілісну систему забезпечення екологізації спортивної діяльності, у межах якої кожен елемент виконує специфічну функцію, водночас перебуваючи у взаємозв'язку з іншими. З метою наочного відображення їх структурної взаємодії та логіки впливу на процес екологізації спортивної сфери доцільно подати узагальнену схему (рис. 4.4), що відображає комплексний характер визначених умов.

З позицій системного підходу бар'єри та умови не існують ізольовано, а формують єдине багаторівневе середовище реалізації екологічної політики у спорті, у межах якого кожен елемент впливає на ефективність інших. Їх взаємодія має як обмежувальний, так і стимулюючий характер: бар'єри стримують трансформаційні процеси, тоді як відповідні умови створюють передумови для їх подолання. Саме тому усунення одного бар'єра без одночасного формування сприятливих організаційних, ресурсних та соціальних умов не забезпечує довгострокового й стійкого результату.

Рисунок 4.4 – Ієрархічна послідовність умов забезпечення екологізації спортивної діяльності

Наприклад, запровадження нормативних вимог без фінансових стимулів та інституційної підтримки може зумовити формальний характер їх виконання або перенесення витрат на суб'єктів спортивної діяльності без реального екологічного ефекту. Водночас фінансова підтримка без належного нормативного регулювання та системи контролю може не забезпечити цільового використання ресурсів. Лише поєднання правових, економічних, технологічних та освітньо-комунікаційних заходів створює синергетичний ефект, за якого взаємне підсилення інструментів сприяє комплексній та стійкій екологізації спортивної діяльності.

Таким чином, ефективність екологізації спортивного руху залежить від здатності системи управління трансформувати бар'єри у точки розвитку, забезпечуючи поступовий перехід від декларативної до інтегрованої моделі сталого функціонування спортивної сфери.

4.3 Модель організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події

Узагальнення теоретичних положень сталого розвитку, аналіз екологічних чинників впливу спортивних заходів на довкілля, а також систематизація бар'єрів та умов екологізації спортивної діяльності створюють підґрунтя для формування цілісної моделі організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події [8, 14, 100, 146]. Необхідність розроблення такої моделі зумовлена потребою переходу від декларативного визнання екологічних принципів до їх інтегрованого та системного впровадження в процес підготовки й проведення змагань різного рівня .

У сучасних умовах екологізація спортивних подій має розглядатися не як окремий напрям діяльності, а як інтегрований компонент управлінської системи, що охоплює стратегічний, організаційний, технологічний та соціально-комунікаційний виміри [75, 77]. Відповідно, запропонована модель ґрунтується на принципах системності, багаторівневості, адаптивності та зворотного зв'язку.

Модель організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події визначається як структурована система взаємопов'язаних елементів управління, що забезпечують інтеграцію екологічних критеріїв у всі етапи життєвого циклу спортивної події – від планування до оцінювання довгострокових наслідків.

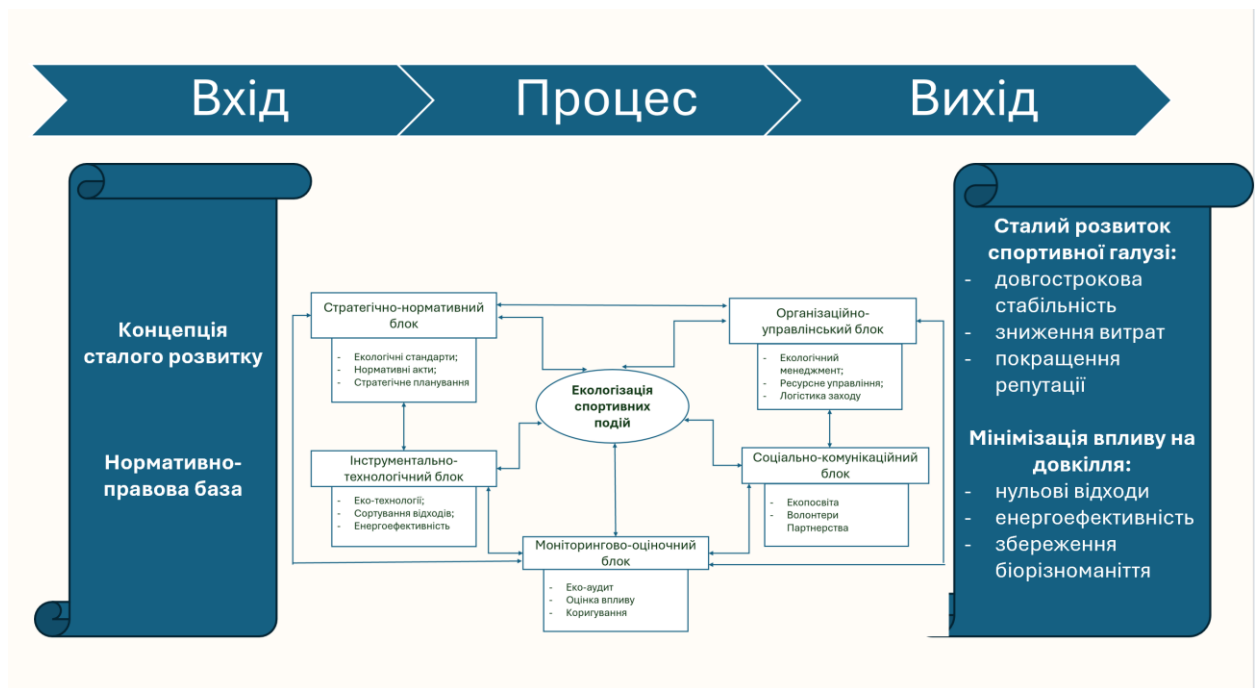
Методологічною основою моделі є:

- системний підхід, що дозволяє розглядати спортивну подію як відкриту соціо-еколого-економічну систему [87];
- процесний підхід, який орієнтує на поетапне управління впливами [77];
- принцип превентивності, що передбачає попередження екологічних ризиків, а не лише ліквідацію їх наслідків [166];

– принцип інтеграції, відповідно до якого екологічні критерії включаються у всі управлінські рішення [146];

– принцип адаптивності, що забезпечує коригування рішень на основі результатів моніторингу [99].

Модель організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події доцільно розглядати як процесно-орієнтовану систему, що функціонує за логікою «вхід – процес – вихід» (рис. 4.5).

Рисунок 4.5 – Модель організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події

На етапі «входу» формуються вихідні передумови екологізації спортивних подій, які включають концептуальні та нормативно-регуляторні засади розвитку спорту на міжнародному рівні. До них належать положення Міжнародного олімпійського комітету, зокрема стратегічні документи Олімпійський порядок денний 2020+5 [94], принципи сталого розвитку ООН (зокрема Цілі сталого розвитку) [146], а також міжнародні стандарти екологічного менеджменту, такі як ISO 20121:2024 [77]. Вказані документи визначають загальні вимоги до екологічної відповідальності організаторів

спортивних подій, формують нормативно-методичну базу та встановлюють орієнтири для інтеграції екологічних принципів у практику управління.

Етап «процесу» відображає реалізацію екологічних принципів у системі організації та проведення спортивних змагань і представлений п'ятьма взаємопов'язаними функціональними блоками: стратегічно-нормативним, організаційно-управлінським, інструментально-технологічним, соціально-комунікаційним та моніторингово-оціночним.

Перший блок (стратегічно-нормативний) формує інституційне підґрунтя екологізації спортивних подій і забезпечує інтеграцію екологічних вимог у систему стратегічного планування та регламентування. У межах цього блоку передбачається:

- інтеграція обов'язкових екологічних стандартів у нормативно-правові акти, що регулюють спортивну діяльність;
- розроблення галузевих екологічних протоколів підготовки та проведення спортивних подій;
- включення екологічних показників до критеріїв оцінювання ефективності організації змагань;
- застосування процедур стратегічної екологічної оцінки та оцінювання впливу на довкілля при плануванні масштабних заходів.

Блок створює правову основу для екологічної трансформації спортивної сфери та мінімізує інституційні бар'єри.

Другий блок (організаційно-управлінський) забезпечує інтеграцію екологічних принципів у внутрішню структуру управління спортивною подією. У межах цього блоку передбачається:

- створення екологічного підрозділу або визначення відповідальної особи у складі організаційного комітету;
- впровадження системи екологічного менеджменту спортивної події;
- розроблення плану управління ресурсами (енергія, вода, матеріали);
- екологічне планування транспортної логістики;

– проведення внутрішнього екологічного аудиту на етапах підготовки та завершення заходу.

Цей блок забезпечує трансформацію нормативних вимог у практичні управлінські рішення.

Третій блок (інструментально-технологічний) відображає практичний механізм зменшення екологічного навантаження. До його основних елементів належать:

- використання енергоефективного обладнання та освітлення;
- застосування відновлюваних джерел енергії;
- організація системи роздільного збирання та перероблення відходів;
- мінімізація використання одноразових матеріалів;
- цифровий моніторинг споживання ресурсів;
- впровадження екологічно орієнтованих транспортних моделей.

Блок безпосередньо спрямований на зниження антропогенного навантаження та підвищення ресурсної ефективності спортивних заходів.

Четвертий блок (соціально-комунікаційний) пов'язаний із формуванням екологічної культури учасників спортивної події. У межах цього блоку передбачається:

- проведення інформаційно-просвітницьких кампаній серед глядачів;
- підготовка волонтерів з питань екологічної поведінки;
- включення екологічних критеріїв до програм підготовки спортивних менеджерів;
- формування партнерств із місцевими громадами та екологічними організаціями;
- запровадження системи мотиваційних заходів для учасників події.

Блок забезпечує поведінкову підтримку управлінських рішень та мінімізує соціально-культурні бар'єри.

П'ятий блок (моніторингово-оціночний) виконує функцію зворотного зв'язку та адаптації моделі. Він включає:

- показники енергоефективності;

- обсяги утворених та перероблених відходів;
- оцінку вуглецевого сліду події;
- індикатори впливу на біорізноманіття;
- соціально-екологічні показники задоволеності громади.

Моніторинг забезпечує перехід до управління на основі даних та циклічність процесу «планування – реалізація – оцінювання – коригування».

Запропонована модель має інтегративний характер і функціонує як система взаємопов'язаних елементів, у якій стратегічні рішення формують основу, управлінські механізми забезпечують реалізацію, технологічні інструменти знижують ресурсомісткість, соціально-комунікаційні заходи формують підтримку, а моніторинг забезпечує коригування.

З метою перевірки практичної дієвості запропонованої моделі було розроблено систему оцінювання її ефективності, що ґрунтується на принципах комплексності, вимірюваності та циклічності управління. Ефективність моделі розглядається як інтегральна характеристика, що відображає ступінь досягнення екологічних цілей, рівень раціонального використання ресурсів і узгодженість функціонування її структурних блоків. Оцінювання здійснюється у трьох взаємопов'язаних вимірах: результативність екологічних заходів, ресурсна ефективність та системна інтеграція управлінських рішень.

Методологічною основою виступають системний і процесний підходи, що дозволяють простежити взаємозв'язок між управлінськими рішеннями, застосованими технологічними інструментами та фактичними екологічними показниками. Процес оцінювання доцільно реалізовувати на етапах планування, проведення та завершення спортивних заходів із використанням механізму зворотного зв'язку.

Ефективність окремих блоків оцінюється за відповідними показниками: для стратегічно-нормативного – рівень інтеграції екологічних вимог у документи та процедури; для організаційно-управлінського – ступінь впровадження системи екологічного менеджменту; для інструментально-

технологічного – кількісні показники споживання ресурсів і утворення відходів; для соціально-комунікаційного – рівень екологічної обізнаності та залученості; для моніторингово-оціночного – регулярність збору даних і використання результатів у процесі управління.

Етап «виходу» відображає результати впровадження моделі та проявляється у досягненні цілей сталого розвитку спортивної галузі. Основними результатами є мінімізація негативного впливу на довкілля (зменшення обсягів відходів, підвищення енергоефективності, збереження природних ресурсів), а також підвищення ефективності управління спортивними подіями, що проявляється у довгостроковій стабільності, оптимізації витрат і покращенні іміджу організаторів.

Таким чином, модель забезпечує логічний взаємозв'язок між вихідними умовами, управлінськими процесами та результатами екологізації спортивних подій і функціонує як цілісна система з постійним зворотним зв'язком.

З метою практичної реалізації запропонованої моделі та забезпечення її прикладного використання було розроблено алгоритм поетапного впровадження організаційних умов екологізації спортивних змагань (рис. 4.6).

Запропонований алгоритм включає чотири послідовні стадії, кожна з яких має визначену мету та відповідний перелік управлінських дій.

1. Стратегічно-планувальний етап (підготовчий). Його метою є формування основ екологічної політики конкретного спортивного заходу. На цьому етапі визначаються екологічні цілі (зокрема мінімізація відходів або зниження вуглецевого сліду), призначаються відповідальні особи (еко-менеджер), а також здійснюється аналіз екологічних ризиків, пов'язаних із вибором локації та форматом проведення змагань.

2. Ресурсно-інфраструктурний етап (забезпечення). Спрямований на створення матеріально-технічних умов реалізації екологічних заходів. У межах цього етапу передбачається впровадження принципів «зелених

закупівель», організація системи роздільного збирання відходів, облаштування точок питної води, а також оптимізація транспортної логістики учасників і глядачів з метою зменшення викидів.

Рисунок 4.6 – Алгоритм поетапного впровадження організаційних умов екологізації спортивних змагань

3. Операційно-моніторинговий етап (реалізація). Передбачає безпосереднє управління екологічними процесами під час проведення спортивної події. Особливістю цього етапу є інтеграція елементів екологічної освіти учасників, що реалізується через роботу волонтерських еко-патрулів, використання візуальної еко-навігації та інформування глядачів. Паралельно здійснюється моніторинг споживання ресурсів і утворення відходів у режимі реального часу.

4. Аналітико-результативний етап (пост-аудит). Спрямований на оцінювання ефективності впроваджених заходів. На цьому етапі здійснюється розрахунок інтегрального показника ефективності, підготовка екологічного звіту, а також формування бази даних (банку знань) для врахування отриманого досвіду при організації наступних заходів.

Застосування запропонованого алгоритму дозволяє структурувати діяльність організаційного комітету та забезпечує перехід від декларативного визнання екологічних принципів до їх практичної реалізації у процесі підготовки та проведення спортивних змагань.

З метою комплексного оцінювання ефективності запропонованої моделі та алгоритму її впровадження застосовано інтегральний підхід, що передбачає агрегування показників структурних блоків моделі та етапів алгоритму в єдиний узагальнюючий індекс. Розрахунок інтегрального показника ефективності здійснюється відповідно до формул, наведених у розділі 2 (формули 2.1–2.3). Перед агрегуванням показники нормалізуються з метою забезпечення їх порівнюваності, після чого виконується зважене об'єднання стандартизованих значень з урахуванням відносної значущості кожного блоку, що забезпечує можливість їх кількісної інтерпретації.

Вагові коефіцієнти визначено експертним методом. В експертному оцінюванні взяли участь 12 фахівців, які здійснили ранжування п'яти структурних блоків моделі. За результатами узагальнення експертних оцінок ($W = 0,78$) встановлено достатній рівень погодженості думок, що свідчить про надійність отриманого розподілу вагових коефіцієнтів.

Таким чином, результати експертного опитування дозволили сформулювати структурно збалансований розподіл вагових коефіцієнтів, сума яких дорівнює одиниці та відображає функціональну роль кожного блоку в системі моделі.

Отримане значення інтегрального показника доцільно інтерпретувати за трирівневою шкалою:

- 0–0,39 – низький рівень ефективності;
- 0,40–0,69 – середній рівень;
- 0,70–1,00 – високий рівень ефективності впровадження моделі.

Застосування інтегрального підходу дозволяє перейти від фрагментарного аналізу окремих екологічних заходів до системного вимірювання результативності екологізації спортивних подій, забезпечує

можливість порівняльного аналізу у динаміці та між різними організаціями, а також підвищує обґрунтованість управлінських рішень щодо подальшого вдосконалення моделі.

З метою практичної перевірки ефективності запропонованого підходу було здійснено апробацію моделі та алгоритму її впровадження в реальних умовах організації спортивних заходів.

Запропонована модель була впроваджена у діяльність ДЮСШ «Динамівець» (м. Київ) під час організації та проведення XXI Турніру пам'яті Заслуженого тренера України Михайла Когута (20 вересня 2025 р.). Впровадження здійснювалося поетапно відповідно до структури моделі та передбачало інтеграцію екологічних заходів у процес підготовки, проведення та підбиття підсумків спортивної події.

На стратегічно-нормативному рівні було проаналізовано внутрішню документацію закладу та доповнено положення про проведення змагань положеннями щодо дотримання екологічних вимог. Визначено відповідальну особу за координацію екологічних заходів та окреслено перелік базових екологічних критеріїв організації події.

У межах організаційно-управлінського блоку розроблено спрощений план управління ресурсами, який включав заходи з оптимізації споживання електроенергії, раціонального використання води та мінімізації утворення відходів. Проведено інструктаж для працівників і волонтерів щодо принципів екологічно відповідальної поведінки під час змагань.

Інструментально-технологічний блок реалізовано шляхом організації роздільного збирання відходів у приміщенні спортивної школи, обмеження використання одноразових пластикових матеріалів та часткового переходу на електронну реєстрацію учасників. Водночас через обмежені фінансові ресурси не було впроваджено енергоефективне обладнання та системи повного моніторингу споживання ресурсів.

Соціально-комунікаційний блок передбачав розміщення інформаційних матеріалів щодо екологічної поведінки для учасників і глядачів, а також

коротке інформування під час відкриття змагань. Водночас рівень залучення учасників до екологічних ініціатив залишався обмеженим.

Моніторингово-оціночний блок реалізовано шляхом збору базових даних щодо обсягів утворених відходів та проведення анкетування учасників щодо їх екологічної обізнаності. Отримані показники були стандартизовані та використані для розрахунку інтегрального показника ефективності впровадження моделі.

За результатами оцінювання отримане значення інтегрального показника становило 0,16, що відповідає низькому рівню ефективності впровадження моделі. Це зумовлено недостатнім рівнем нормативного закріплення екологічної політики, обмеженим використанням ресурсоефективних технологій та відсутністю системного екологічного моніторингу.

Водночас апробація моделі у діяльності ДЮСШ «Динамівець» засвідчила можливість її практичного застосування і дозволила виявити ключові напрями вдосконалення, зокрема необхідність формалізації екологічної політики, розширення технологічних заходів та посилення системи моніторингу. Отримані результати підтверджують доцільність подальшого впровадження моделі з урахуванням специфіки дитячо-юнацьких спортивних закладів, наявних ресурсних обмежень та її адаптивності до різних умов функціонування.

Висновки до розділу 4

Аналіз екологічних чинників у сфері організації спортивних змагань засвідчив, що спортивні події формують багаторівневий екологічний слід, який охоплює як короткострокові (ресурсоспоживання, відходи, транспортне навантаження), так і довгострокові впливи, пов'язані з трансформацією територій та порушенням екосистем. Побудована структурно-логічна схема дозволила обґрунтувати причинно-наслідковий і кумулятивний характер

такого впливу.

Дослідження бар'єрів і умов екологізації підтвердило залежність її результативності від системної керованості процесу. Виокремлено ключові групи бар'єрів та визначено комплекс умов, взаємодія яких забезпечує сталу екологічну трансформацію спортивної діяльності.

У розділі розроблено модель організаційних умов упровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події, що охоплює повний життєвий цикл заходу, а також запропоновано алгоритм її поетапного впровадження. Обґрунтовано систему оцінювання ефективності моделі та алгоритму на основі інтегрального індексу, що забезпечує комплексне вимірювання результативності.

Апробація моделі та алгоритму у діяльності ДЮСШ «Динамівець» (м. Київ) під час проведення змагань з фехтування засвідчила їх практичну застосовність і водночас виявила низький рівень ефективності впровадження (інтегральний показник – 0,16), зумовлений недостатньою формалізацією екологічної політики, обмеженим використанням ресурсоефективних технологій та відсутністю системного моніторингу.

Отримані результати підтверджують необхідність комплексного підходу до екологізації спортивних подій та доцільність подальшого впровадження запропонованої моделі з урахуванням специфіки спортивних організацій і ресурсних обмежень.

Результати даного розділу подано у публікаціях автора дослідження [10, 24, 26, 118].

РОЗДІЛ 5

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

У цьому розділі дисертаційної роботи здійснено узагальнення та поглиблений аналіз результатів дослідження організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку під час проведення спортивних змагань. Отримані емпіричні дані співставлено з теоретичними положеннями сучасних концепцій сталого розвитку та науковими підходами до екологізації спортивної діяльності [87, 147, 166]. У результаті підтверджено значущість системного й інтегрованого підходу до управління екологічною складовою спортивних подій, а також обґрунтовано доцільність розроблення комплексної моделі організаційних умов, що забезпечує структуроване впровадження, моніторинг і оцінювання ефективності екологічних заходів у сфері спорту [14, 23, 147].

Аналіз теоретичних джерел і сучасних практик організації спортивних змагань дозволяє стверджувати, що впровадження екологічних засад сталого розвитку є необхідною умовою підвищення соціальної відповідальності спорту та зменшення негативного впливу спортивних подій на довкілля [14, 166]. Концепція сталого розвитку, сформована як відповідь на глобальні екологічні й ресурсні виклики, визначає екологічний компонент як базовий, оскільки саме стан природного середовища окреслює межі та можливості соціально-економічного поступу [87, 100, 146]. У цьому контексті спортивні змагання мають розглядатися не лише як форма змагальної діяльності, а як комплексна подія, що потребує управління ресурсами, інфраструктурою, потоками людей і відходами з урахуванням принципів раціонального природокористування [23, 45, 166].

У сучасному світі спорт дедалі частіше позиціонується як інструмент сталого розвитку, здатний впливати на поведінкові практики, формувати цінності відповідального ставлення до довкілля та підтримувати розвиток громад [167–169]. Разом із тим зростання масштабів і частоти проведення

змагань, залучення значної кількості учасників і глядачів, інтенсивне використання спортивної інфраструктури та транспортна мобільність посилюють екологічне навантаження [45, 85, 166]. Це актуалізує потребу переходу від поодиноких «зелених» ініціатив до системної інтеграції екологічних критеріїв у всі етапи життєвого циклу спортивної події – від планування до підбиття підсумків і оцінювання наслідків [14, 147, 166].

Водночас екологізація спортивних змагань має спиратися на чітко визначені організаційні умови та управлінські механізми. До них належать нормативне закріплення екологічних вимог, формування відповідальності й координації в організаційних структурах, застосування ресурсоефективних технологій, розвиток екологічної культури учасників та забезпечення моніторингу результативності [14, 147, 166]. Саме поєднання організаційних, технологічних і соціально-комунікаційних заходів створює передумови для зниження екологічного сліду спортивних подій та підвищення ефективності управління змаганнями на засадах сталого розвитку [14, 23, 167].

Таким чином, визначення базових положень упровадження екологічних засад сталого розвитку під час організації та проведення спортивних змагань є необхідним кроком для обґрунтування подальших практичних рішень у сфері екологізації спорту, розроблення відповідних моделей і критеріїв оцінювання, а також формування системного підходу до управління екологічною складовою спортивних подій.

Важливим підґрунтям формування сучасного підходу до екологізації спорту стали стратегічні орієнтири міжнародного спортивного руху, зокрема поступова інтеграція принципів сталого розвитку в діяльність Міжнародного олімпійського комітету та міжнародних спортивних федерацій [75, 94, 166]. Еволюція екологічної відповідальності – від символічних ініціатив 1970-х років до кліматично орієнтованих стратегій XXI століття – засвідчує, що екологічна складова перестала бути факультативним елементом і набула статусу одного з ключових чинників легітимності та суспільної значущості спорту [43, 166, 184]. Це створює концептуальне підґрунтя для впровадження

екологічних засад і на національному та локальному рівнях організації змагань [14, 147].

Аналіз практик проведення міжнародних спортивних подій дозволив виокремити декілька тенденцій: перехід від поодиноких природоохоронних заходів до стратегічного планування екологічної спадщини, запровадження систем моніторингу викидів і ресурсоспоживання, а також активізацію освітньо-комунікаційних програм [75, 147, 166]. Водночас ефективність реалізації екологічних стратегій залишається нерівномірною та залежить від інституційної спроможності організаторів і наявності чітких механізмів контролю [3, 14, 147].

Результати проведеного соціологічного дослідження дозволили конкретизувати зазначені тенденції в умовах вітчизняної спортивної практики. Зокрема, 82% респондентів підтвердили, що визнають важливість впровадження екологічних принципів під час організації спортивних змагань. Водночас лише 37% опитаних зазначили, що екологічні заходи системно інтегруються у практику проведення змагань у їхніх організаціях, тоді як 44% охарактеризували таку діяльність як епізодичну, а 19% – як таку, що фактично відсутня. Це свідчить про розрив між декларативним визнанням значущості екологічної складової та реальним рівнем її практичного впровадження.

Диференціація відповідей за професійними групами засвідчила, що найвищий рівень обізнаності з концепцією сталого розвитку продемонстрували викладачі закладів вищої освіти (76%) та представники спортивних федерацій (71%). Серед тренерів цей показник становив 58%, а серед спортсменів і студентів – лише 43%. Таким чином, спостерігається зниження рівня усвідомлення екологічних засад у міру переходу від управлінського до виконавського рівня спортивної діяльності.

Важливим є також те, що 68% респондентів вважають екологічну відповідальність чинником підвищення іміджу спортивної події, а 61% – складовою сучасних стандартів якісної організації змагань. Разом із тим

серед основних бар'єрів упровадження екологічних засад було визначено недостатнє фінансування (74%), відсутність чітких нормативних вимог (63%), низький рівень екологічної культури учасників (59%) та брак організаційного досвіду (48%). Отримані дані підтверджують комплексний характер проблеми та необхідність поєднання фінансових, нормативних і освітніх механізмів.

Результати статистичного аналізу підтвердили, що виявлені відмінності у відповідях респондентів мають не випадковий характер і є статистично значущими ($p < 0,05$). Зокрема, встановлено залежність рівня обізнаності, оцінювання важливості та практичного впровадження екологічних принципів від професійної належності респондентів. Водночас у межах окремих груп спостерігається узгодженість відповідей, що свідчить про сформованість позицій учасників спортивного середовища щодо екологізації спортивної діяльності.

Аналіз ставлення до екологічної освіти показав, що 85% опитаних підтримують інтеграцію питань сталого розвитку до програм підготовки фахівців у сфері фізичної культури і спорту. Водночас лише 34% респондентів зазначили, що під час їх професійної підготовки екологічна тематика розглядалася системно. Це вказує на потребу оновлення змісту освітніх програм та розширення практикоорієнтованих модулів.

Окрему увагу в дослідженні приділено ролі тренерів як суб'єктів формування екологічної поведінки спортсменів. Хоча 72% тренерів зазначили, що обговорюють зі спортсменами питання відповідального ставлення до довкілля, лише 29% підтвердили наявність конкретних екологічних правил або внутрішніх регламентів у своїх спортивних колективах. Таким чином, екологічна просвіта переважно має неформальний характер і не підкріплена інституційними механізмами.

Узагальнюючи результати аналізу та обговорення, можна констатувати, що попри високий рівень декларативної підтримки екологічних принципів (понад 80%), практичний рівень їх інтеграції у процес

організації спортивних змагань залишається недостатнім. Виявлена диспропорція між усвідомленням важливості проблеми та фактичними управлінськими й технологічними рішеннями підтверджує необхідність системного підходу, який поєднує нормативне забезпечення, організаційні механізми, освітні ініціативи та інструменти моніторингу.

Таким чином, отримані кількісні дані не лише підтверджують актуальність розроблення моделі організаційних умов упровадження екологічних засад сталого розвитку, а й конкретизують напрями її практичного вдосконалення з урахуванням реального стану екологічної культури та управлінських можливостей спортивних організацій.

Подальший аналіз результатів дослідження засвідчив, що екологічна проблематика спортивних подій має багаторівневий характер і не може бути зведена лише до окремих природоохоронних заходів. Спортивні змагання формують комплексний екологічний слід, який включає споживання енергетичних і водних ресурсів, транспортну мобільність учасників та глядачів, утворення відходів, використання тимчасової інфраструктури, а також потенційний вплив на локальні екосистеми. У цьому контексті ключовим є розуміння того, що екологічний вплив варіює залежно від виду спорту, масштабу події та екологічної чутливості території проведення, а отже потребує диференційованого управлінського підходу.

Систематизація матеріалів дозволила уточнити, що екологічні наслідки спортивних змагань доцільно класифікувати за часом дії та за характером прояву. Короткострокові впливи виникають безпосередньо під час проведення заходу й пов'язані з шумовим навантаженням, локальним забрудненням повітря, тимчасовим перевантаженням транспортної системи, піковим зростанням споживання електроенергії та води, а також утворенням значних обсягів відходів. Довгострокові впливи, навпаки, зберігаються після завершення події та зумовлені функціонуванням або залишенням спортивної інфраструктури, що може спричиняти зміну землекористування, ущільнення чи деградацію ґрунтів, трансформацію природних ландшафтів і порушення

екосистемних зв'язків. За характером впливи поділяються на прямі, які є наслідком безпосередньої діяльності (будівництва, експлуатації об'єктів, переміщення потоків людей, роботи тимчасових споруд), та непрямі, що проявляються опосередковано через стимулювання туризму, розвиток інфраструктури (дороги, готелі), інвестиційну активність і зміну режимів використання територій.

Отримані результати підтвердили складність оцінювання екологічних наслідків спортивних подій, оскільки екологічні проблеми суттєво відрізняються залежно від природних умов та виду спорту; потенційні впливи не завжди реалізуються повною мірою за умови належного екологічного планування; а масштаб події часто має більшу вагу, ніж тип впливу, оскільки визначається інтенсивністю використання території та її стійкістю до антропогенного навантаження. У цьому зв'язку показовими є типові екологічні ситуації, характерні для спортивних змагань: висока концентрація людей протягом короткого часу на обмеженій території; розширення спортивної активності у нових просторових межах; а також непрямі наслідки, подібні до впливів туристичної діяльності.

Важливим аналітичним результатом стало концептуальне обґрунтування причинно-наслідкової послідовності формування екологічного впливу спортивних заходів. Початковим імпульсом виступає сама спортивна подія, яка ініціює мобілізацію ресурсів і концентрацію людей. Далі реалізація впливу відбувається через інфраструктуру, транспортні потоки та просторову логістику, що формують основне антропогенне навантаження. Наступним кроком є трансформація природного середовища, зокрема зміни землекористування, порушення екосистемних зв'язків і вплив на біорізноманіття. У довгостроковій перспективі такі зміни здатні закріплюватися у просторовій структурі регіону, формуючи нові функціональні зони та трансформуючи ландшафти. Паралельно виникають соціально-економічні наслідки, що проявляються через зміну якості життя населення, туристичної привабливості та інвестиційних процесів. Таким

чином, екологічний вплив спортивних подій має кумулятивний характер, а довгострокові зміни можуть, своєю чергою, визначати умови проведення майбутніх змагань.

Окреме місце в узагальненні результатів належить питанню біорізноманіття. Воно розглядається не лише як екологічний імператив, а як чинник територіальної стабільності, оскільки забезпечує функціонування екосистемних послуг – регуляцію клімату, водного режиму, ґрунтоутворення та підтримку харчових ланцюгів. Розвиток спортивної інфраструктури здатний спричиняти фрагментацію середовищ існування, порушення міграційних шляхів, трансформацію біотопів і зміну гідрологічного режиму територій, особливо за умов розміщення об'єктів у межах або поблизу природоохоронних зон. При цьому проблема полягає не лише у фізичній втраті окремих елементів природного середовища, а у зміні функціональної цілісності екосистем, коли втручання в один компонент (наприклад, рельєф або рослинний покрив) запускає ланцюгові процеси, що впливають на водний баланс, мікроклімат і видовий склад.

Аналіз земельного аспекту екологізації спорту показав, що земельні ресурси у сфері організації змагань є об'єктом конкуренції між рекреаційним, аграрним, природоохоронним та інфраструктурним використанням. Будівництво та експлуатація спортивних об'єктів, особливо в умовах масштабних подій, передбачає вилучення територій і трансформацію землекористування, що може призводити до втрати цінних угідь та фрагментації природних масивів. Невдале просторове планування здатне порушити структуру водозбірних басейнів, змінити характер поверхневого стоку, спричиняти підтоплення або зниження рівня ґрунтових вод, а також провокувати ущільнення й ерозію ґрунтів. Водночас спортивні об'єкти впливають і на соціальний вимір території – змінюють візуальний та історико-культурний образ місцевості, трансформують традиційні практики використання простору та можуть витіснити рекреаційні або природоохоронні функції. У цьому сенсі екологічна проблематика набуває

міждисциплінарного характеру і потребує розгляду через призму комплексного просторового управління.

Результати дослідження також підтвердили, що ефективність екологізації спортивного руху визначається не лише наявністю декларативних положень і стратегій, а й реальною системою бар'єрів, які обмежують практичне впровадження екологічних принципів. Серед ключових бар'єрів виокремлено інституційні (фрагментарність нормативно-правового регулювання, відсутність обов'язкових стандартів, недостатність контролю та відповідальності), економічні (потреба у додаткових ресурсах за відсутності стимулів і цільових механізмів підтримки), організаційно-управлінські (низький рівень координації між суб'єктами, відсутність систем екологічного менеджменту, чітких алгоритмів моніторингу), інфраструктурні (застаріла матеріально-технічна база, енергоємність споруд, нерозвиненість систем роздільного збирання відходів і екологічної логістики), соціально-культурні (недостатній рівень екологічної свідомості учасників спортивного процесу) та інформаційні (дефіцит відкритих даних, відсутність систематизованої звітності й показників ефективності). Важливо, що зазначені бар'єри мають кумулятивний характер: посилення одного з них здатне відтворювати або підкріплювати інші, формуючи системне обмеження екологізації спортивної діяльності.

Поряд із бар'єрами встановлено умови, які підвищують ефективність екологічної складової спортивних подій. До таких умов належать нормативно-правові (інтеграція обов'язкових екологічних стандартів у регламенти, розроблення галузевих протоколів і систем сертифікації), інституційні (координаційні механізми, міжсекторальні партнерства), фінансово-економічні (гранти, субсидії, податкові пільги, державно-приватне партнерство), технологічні (енергоефективність, відновлювані джерела енергії, екологічні матеріали, цифрові системи моніторингу) та освітньо-комунікаційні (розвиток екологічної освіти, інформаційні кампанії, підготовка фахівців з екологічного менеджменту подій). Узагальнення

засвідчило, що ці умови повинні реалізовуватися комплексно, оскільки запровадження нормативних вимог без фінансової та інституційної підтримки може зумовити формальний характер виконання, а фінансова підтримка без нормативного регулювання – не гарантує цільової результативності. Лише синергія правових, економічних, технологічних та соціально-комунікаційних інструментів створює стійкі передумови для зниження екологічного сліду спортивних змагань.

Узагальнення результатів дослідження дозволило сформуванню цілісної моделі організаційних умов запровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події, яка ґрунтується на принципах системності, багаторівневості, превентивності, інтеграції, адаптивності та зворотного зв'язку. Розроблену модель доповнено алгоритмом поетапного впровадження організаційних умов екологізації спортивних змагань, який конкретизує послідовність управлінських дій і забезпечує практичну реалізацію моделі на всіх етапах життєвого циклу спортивної події.

Змістова логіка моделі відображає повний життєвий цикл спортивної події – від планування до оцінювання довгострокових наслідків – та поєднує п'ять взаємопов'язаних блоків: стратегічно-нормативний, організаційно-управлінський, інструментально-технологічний, соціально-комунікаційний і моніторингово-оціночний.

Стратегічно-нормативний блок забезпечує нормативно-правове закріплення екологічних вимог; організаційно-управлінський – їх трансформацію у конкретні управлінські рішення (визначення відповідальних осіб, екоменеджмент, планування ресурсів і логістики, внутрішній аудит); інструментально-технологічний – реалізацію практичних механізмів зменшення екологічного навантаження (енергоефективність, використання відновлюваних джерел енергії, управління відходами, мінімізація одноразових матеріалів, цифровий моніторинг, екологічний транспорт); соціально-комунікаційний – формування екологічної культури через інформування, підготовку волонтерів, розвиток партнерств і

застосування мотиваційних механізмів; моніторингово-оціночний – збір даних, підготовку звітності та коригування управлінських рішень у межах циклу «планування – реалізація – оцінювання – удосконалення».

Важливою частиною узагальнення стало обґрунтування підходу до оцінювання ефективності впровадження моделі. Ефективність розглядається як інтегральна характеристика, що відображає ступінь досягнення екологічних цілей, рівень раціонального використання ресурсів та узгодженість функціонування структурних блоків. Оцінювання пропонується здійснювати у вимірах результативності екологічних заходів, ресурсної ефективності та системної інтеграції управлінських рішень. Застосування інтегрального індексу передбачає нормалізацію показників і їх зважене агрегування відповідно до визначених вагових коефіцієнтів.

Кількісне підґрунтя процедури зважування було забезпечене експертним методом: у ранжуванні п'яти структурних блоків взяли участь 12 фахівців, а узагальнення експертних оцінок засвідчило достатній рівень погодженості думок ($W = 0,78$). Це дозволило сформуванню збалансований розподіл вагових коефіцієнтів, сума яких дорівнює одиниці та відображає функціональну роль кожного блоку в загальній системі. Для інтерпретації інтегрального індексу використано трирівневу шкалу: 0–0,39 – низький рівень ефективності; 0,40–0,69 – середній; 0,70–1,00 – високий, що забезпечує порівнюваність результатів і підвищує обґрунтованість управлінських рішень.

Практична апробація моделі в діяльності ДЮСШ «Динамівець» (м. Київ) під час організації та проведення відкритих змагань з фехтування серед юнаків та дівчат засвідчила її прикладну придатність і водночас дозволила виявити обмеження реального впровадження в умовах ресурсних обмежень. На стратегічно-нормативному рівні було доповнено положення про проведення змагань пунктами щодо необхідності дотримання екологічних вимог і визначено відповідальну особу. У межах організаційно-управлінського блоку розроблено спрощений план управління ресурсами та

проведено інструктаж для працівників і волонтерів. Інструментально-технологічні заходи реалізовано через організацію роздільного збирання відходів, обмеження використання одноразового пластику та частковий перехід на електронну реєстрацію учасників замість паперових списків, однак через фінансові обмеження не вдалося впровадити енергоефективне обладнання та повні системи моніторингу. Соціально-комунікаційні дії включали інформаційні матеріали та коротке інформування під час відкриття змагань, проте рівень залученості учасників до екологічних ініціатив залишався обмеженим. Моніторингово-оціночний компонент передбачав збір базових даних щодо утворених відходів та анкетування учасників щодо екологічної обізнаності, після чого здійснено стандартизацію показників і розрахунок інтегрального індексу.

Отриманий у ході апробації інтегральний індекс ефективності становив 0,16, що відповідає низькому рівню ефективності впровадження. Таке значення зумовлене недостатньою формалізацією екологічної політики, обмеженим використанням ресурсоефективних технологій та відсутністю системного екологічного моніторингу. Водночас результати апробації мають практичну цінність, оскільки дозволяють визначити напрями удосконалення: посилення нормативного закріплення екологічних вимог, розширення технологічних заходів та побудову більш повної системи моніторингу й оцінювання результативності.

Узагальнюючи матеріали дослідження, можна зробити висновок, що екологізація спортивних змагань є процесом, який потребує не фрагментарних рішень, а керованої системної трансформації. Спортивні події формують як короткострокові екологічні впливи (ресурсоспоживання, відходи, транспортне навантаження), так і довгострокові наслідки, пов'язані з трансформацією територій, станом біорізноманіття та екосистемною стабільністю. Реальна ефективність екологічної складової визначається співвідношенням бар'єрів і умов, а також здатністю організаційної системи переводити декларативні принципи у практичні рішення, підкріплені

технологічними інструментами й даними моніторингу. Саме тому комплексна модель організаційних умов і запропонований підхід до оцінювання її ефективності створюють основу для підвищення екологічної результативності спортивних подій, забезпечення їх відповідності сучасним вимогам сталого розвитку та зміцнення соціальної відповідальності спорту як суспільного інституту.

Отже, результати досліджень:

– *підтверджують* матеріал, що міститься у працях UNEP щодо комплексного екологічного впливу спортивних подій (ресурси, відходи, транспорт, вплив на екосистеми) та необхідності переходу до системного екологічного управління у спорті [166]; у працях Collins, Jones, Munday і Mataruna-Dos-Santos, Pena щодо екологічної проблематики та «сліду» мегаподій і змагань різного масштабу [45, 85]; а також у працях Trendafilova щодо місця і ролі управлінських механізмів сталого спортивного менеджменту в екологізації спортивних подій [147]. Додатково підтверджено положення про доцільність екологічно безпечного вибору територій проведення та екологічно орієнтованої експлуатації інфраструктури [8, 23];

– *доповнюють* матеріал, що міститься у працях МОК (ІОС Sustainability Strategy; Olympic Agenda 2020; Olympic Agenda 2020+5) щодо інституціоналізації сталості в олімпійському русі, зокрема через конкретизацію організаційних умов впровадження екологічних критеріїв на етапах життєвого циклу події та їх структуризацію у вигляді п'ятиблокової моделі [75, 93, 94]; а також доповнюють наукові підходи щодо розвитку управлінських технологій у спортивних федераціях і потреби посилення професійної підготовки кадрів для реалізації «зелених» ініціатив (через узгодження бар'єрів/умов та виокремлення показників моніторингу) [3, 9, 14]. Також розширено наявні уявлення про управління екологічними ініціативами у спорті шляхом деталізації взаємодії інституційних, фінансових і комунікаційних інструментів у єдиному управлінському контурі [14];

– *абсолютно новими є:*

1) систематизація бар'єрів екологізації спортивної діяльності у вигляді багаторівневої ієрархічної моделі (макро-, мезо-, мікрорівень і наскрізний інформаційний рівень), що дозволяє пояснити кумулятивний характер обмежень і визначити точки управлінського впливу;

2) розроблення інтегративної моделі організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події (стратегічно-нормативний, організаційно-управлінський, інструментально-технологічний, соціально-комунікаційний, моніторингово-оціночний блоки) як цілісної системи управління;

3) розроблення алгоритму поетапного впровадження організаційних умов екологізації спортивних змагань, який забезпечує операціоналізацію моделі через послідовність управлінських дій на стратегічному, ресурсному, операційному та аналітичному етапах;

4) обґрунтування та апробація інструментарію оцінювання ефективності впровадження моделі та алгоритму її реалізації на основі інтегрального індексу з ваговими коефіцієнтами, визначеними експертним методом ($n = 12$; $W = 0,78$) та перевіркою в реальних умовах організації змагань (індекс = 0,16, що відповідає низькому рівню) – як підстави для управлінських коригувань і подальшого вдосконалення системи екологізації спортивних змагань.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз спеціалізованої літератури дозволяє відзначити, що концепція сталого розвитку сформувалася як відповідь на глобальні екологічні, соціальні та економічні виклики сучасності та ґрунтується на взаємозалежності трьох ключових складових – економічної, соціальної та екологічної. При цьому саме екологічний компонент визначає межі використання природних ресурсів і можливості довгострокового розвитку суспільства. Інституційне закріплення цієї концепції відбулося через низку міжнародних документів і ініціатив, зокрема Стокгольмську конференцію ООН з навколишнього середовища (1972), доповідь Комісії Брундтланд «Наше спільне майбутнє» (1987), програму дій «Agenda 21» та Порядок денний сталого розвитку до 2030 року, який визначає 17 Цілей сталого розвитку. Узагальнення наукових підходів свідчить, що сталий розвиток передбачає раціональне використання природних ресурсів, зниження антропогенного навантаження на довкілля, впровадження ресурсоефективних технологій та формування екологічної культури суспільства.

2. Узагальнення наукових досліджень дозволяє стверджувати, що сучасний спорт дедалі більше розглядається як важливий інструмент реалізації принципів сталого розвитку. Через популяризацію фізичної активності, формування здорового способу життя, соціальну інтеграцію та розвиток партнерства спорт сприяє досягненню низки Цілей сталого розвитку. Водночас організація та проведення спортивних змагань пов'язані зі значним використанням природних ресурсів, зростанням транспортних потоків, енергоспоживанням та утворенням відходів, що зумовлює необхідність інтеграції екологічних принципів у систему природоохоронної діяльності під час їх підготовки та проведення.

3. Аналіз міжнародного досвіду організації спортивних змагань дозволяє відзначити, що екологічна складова у світовому спортивному русі еволюціонувала від окремих природоохоронних ініціатив до системного

управління екологічними аспектами спортивних подій. Важливу роль у цьому процесі відіграв олімпійський рух, у межах якого довкілля було визначено одним із ключових напрямів розвитку спорту. У результаті поступово сформувався комплекс практик екологізації спортивних подій, що включає підвищення енергоефективності спортивних об'єктів, використання відновлюваних джерел енергії, управління відходами, розвиток сталого транспорту, раціональне використання ресурсів та впровадження систем екологічного моніторингу.

4. Систематизація практики проведення Олімпійських ігор упродовж 1994–2024 років дозволила виділити основні етапи розвитку екологічної складової спортивних мегаподій:

– етап формування екологічної проблематики (1990-ті роки – Ігри в Ліллекхаммері 1994);

– етап інституціоналізації екологічної політики (2000-ті роки – Ігри в Сідней 2000, Солт-Лейк-Сіті 2002, Турині 2006);

– етап системного впровадження принципів сталого розвитку (2010-ті роки – Ванкувер 2010, Лондон 2012);

– етап кліматично орієнтованого управління спортивними подіями (2020-ті роки – Токіо 2020, Пекін 2022, Париж 2024).

Сучасні спортивні мегаподії характеризуються застосуванням енергоефективних технологій, використанням відновлюваних джерел енергії, принципів циркулярної економіки, систем оцінювання вуглецевого сліду та довгострокового планування спадщини спортивної інфраструктури.

5. Проведене дослідження дозволило встановити, що спортивні змагання формують комплексний екологічний вплив на довкілля, який має багаторівневий характер і включає короткострокові та довгострокові, прямі й непрямі наслідки. Короткострокові впливи пов'язані зі зростанням споживання енергетичних і водних ресурсів, транспортним навантаженням та утворенням значних обсягів відходів у період проведення події. Довгострокові наслідки можуть проявлятися у зміні характеру

землекористування, трансформації природних ландшафтів і порушенні екосистемних зв'язків. Запропонована структурно-логічна схема екологічного впливу спортивних заходів (спортивна подія – інфраструктура – трансформація екосистем – територіальні зміни – соціально-економічні наслідки) дозволяє систематизувати причинно-наслідкові зв'язки формування екологічних наслідків спортивної діяльності.

6. Визначено, що основні екологічні чинники, які впливають на організацію сталих спортивних подій, мають комплексний характер і охоплюють споживання енергетичних і водних ресурсів, транспортне навантаження, утворення відходів, особливості функціонування спортивної інфраструктури, а також трансформацію природних екосистем і зміну характеру землекористування. Встановлено, що саме поєднання та інтенсивність дії цих чинників визначають рівень екологічної сталості спортивних заходів. Обґрунтовано необхідність їх системного врахування на всіх етапах підготовки й проведення змагань як передумови мінімізації негативного впливу на довкілля та забезпечення відповідності принципам сталого розвитку.

7. Результати соціологічного опитування представників спортивної спільноти (n = 248: спортсмени – 76, тренери – 27, представники федерацій – 17, викладачі ЗВО – 24, студенти – 104) засвідчили загалом позитивне ставлення до впровадження екологічних принципів у спортивній діяльності. Середній рівень оцінки важливості екологічної складової становив 4,0–4,7 бала за п'ятибальною шкалою, причому найвищі оцінки продемонстрували викладачі закладів вищої освіти (4,7 бала) та представники спортивних федерацій (4,6 бала). Водночас систематичне врахування екологічних аспектів у практичній діяльності здійснюють лише 58,8 % представників федерацій, 45,8 % викладачів, 22,2 % тренерів та 14,5 % спортсменів, що свідчить про нерівномірність впровадження принципів сталого розвитку у сфері спорту. Отримані результати підтвержені статистичним аналізом, який засвідчив наявність статистично значущих відмінностей між групами

респондентів ($p < 0,05$).

8. Визначено основні бар'єри впровадження екологічних принципів у спортивну діяльність. До них належать недостатнє фінансування (72–79 % відповідей), низький рівень екологічної культури учасників спортивного руху (66–75 %), відсутність чітких нормативних вимог (49–59 %) та брак організаційного досвіду (42–53 %). Систематизація цих чинників дозволила сформувати багаторівневу модель бар'єрів екологізації спортивної діяльності, яка охоплює макрорівень (інституційні та економічні фактори), мезорівень (організаційно-управлінські та інфраструктурні фактори), мікрорівень (поведінкові практики учасників спортивного процесу) та інформаційний рівень, що впливає на всі інші елементи системи.

9. Визначено комплекс організаційних умов, що забезпечують ефективність впровадження екологічних засад сталого розвитку під час проведення спортивних змагань. До таких умов віднесено нормативно-правові, інституційні, фінансово-економічні, технологічні та освітньо-комунікаційні. Доведено, що лише їх комплексна реалізація створює передумови для формування цілісної системи екологізації спортивної діяльності, у межах якої нормативне регулювання забезпечує правову основу, фінансові інструменти – ресурсну підтримку, технологічні рішення – зменшення ресурсомісткості спортивних подій, а освітні заходи – формування екологічно відповідальної поведінки учасників спортивного процесу.

10. У результаті проведених досліджень розроблено модель організаційних умов упровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні змагання, що базується на принципах системності, інтеграції, превентивності та адаптивності управління. Модель має п'ятиблокову структуру та включає стратегічно-нормативний, організаційно-управлінський, інструментально-технологічний, соціально-комунікаційний і моніторингово-оціночний блоки, які забезпечують інтеграцію екологічних критеріїв у всі етапи життєвого циклу спортивної події – від стратегічного

планування до оцінювання її екологічних наслідків. Модель доповнено алгоритмом поетапного впровадження організаційних умов екологізації спортивних змагань, який забезпечує послідовність реалізації управлінських рішень на всіх етапах життєвого циклу спортивної події.

11. Для перевірки ефективності запропонованої моделі та алгоритму її впровадження розроблено систему оцінювання, що базується на інтегральному підході до аналізу показників функціонування її структурних блоків. Вагові коефіцієнти визначено за результатами експертного оцінювання 12 фахівців, рівень узгодженості думок яких становив $W = 0,78$, що свідчить про достатню надійність отриманих результатів. Апробацію моделі та алгоритму її впровадження здійснено у діяльності ДЮСШ «Динамівець» (м. Київ) під час організації та проведення змагань з фехтування, що реалізовувалися відповідно до логіки розробленого алгоритму. За результатами оцінювання отримане значення інтегрального показника становило 0,16, що відповідає низькому рівню впровадження екологічних практик та свідчить про необхідність подальшого розвитку організаційних механізмів екологізації спортивних подій.

12. На основі отриманих результатів розроблено практичні рекомендації щодо впровадження екологічних засад сталого розвитку під час організації спортивних змагань. Рекомендації спрямовані на ключові групи стейкхолдерів – органи державної влади та місцевого самоврядування, спортивні федерації, організаційні комітети змагань, адміністрації спортивних споруд, постачальників послуг, волонтерів та учасників спортивних подій. Їх реалізація передбачає запровадження екологічних вимог у нормативних документах, створення системи екологічного менеджменту спортивних подій, впровадження ресурсоефективних технологій, розвиток системи роздільного збирання відходів, використання сталих транспортних рішень, а також здійснення регулярного екологічного моніторингу та публічної звітності щодо екологічних результатів проведення спортивних заходів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням методичних підходів до оцінювання екологічного впливу спортивних змагань, зокрема розробкою інтегральних показників екологічної ефективності, адаптацією міжнародного досвіду екологізації спортивних подій до національних умов, а також розширенням апробації запропонованої моделі організаційних умов у різних видах спорту та на різних рівнях проведення змагань з метою підвищення її універсальності та практичної ефективності.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Реалізація моделі організаційних умов упровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події потребує переходу від фрагментарних «еко-ініціатив» до системного управління екологічними аспектами на всіх етапах життєвого циклу події (планування – підготовка – проведення – постподієве оцінювання). Практичні рекомендації, наведені нижче, структуровано за ключовими стейкхолдерами (управлінські, інфраструктурні, операційні та поведінкові групи), що відповідає багаторівневій логіці моделі (стратегічно-нормативний, організаційно-управлінський, інструментально-технологічний, соціально-комунікаційний та моніторингово-оціночний блоки).

З огляду на ієрархію бар'єрів (макро-, мезо-, мікрорівень і наскрізні інформаційні обмеження), запропоновані дії спрямовані на:

- 1) інституціоналізацію екологічних вимог у правилах і процедурах;
- 2) створення організаційної відповідальності та ресурсного забезпечення;
- 3) впровадження конкретних технологічних та логістичних рішень;
- 4) формування екологічної культури учасників і глядачів;
- 5) забезпечення вимірюваності результатів через систему індикаторів і звітності.

Рекомендації для представників органів державної влади та органів місцевого самоврядування

Ключові рекомендації	Очікуваний ефект	Показники контролю (КРІ/індикатори)
1) мінімальні ековимоги до подій у локальних положеннях;	Зменшення інституційних і фінансових бар'єрів; підвищення керованості та прозорості	– частка подій із ековимогами в дозволах;
2) екоплан як додаток до дозволів;		– кількість підтриманих «зелених» проєктів;
3) стимули (гранти/пільги);		частка подій зі звітом;
4) міжсекторальна координація (спорт–екологія–транспорт);		– кількість координаційних зустрічей/рішень
5) стандарти відкритої звітності		

Рекомендації для представників спортивних федерацій/ліг/правовласників змагань

Ключові рекомендації	Очікуваний ефект	Показники контролю (КРІ/індикатори)
1) «екорегламент змагань»; 2) сертифікація/рейтинг «зеленої події»; 3) навчання менеджерів; 4) шаблони документів; 5) ековимоги до партнерів	Стандартизація практик; зниження різномірності якості організації; підвищення відповідальності учасників ринку	– кількість змагань, що проводяться за екорегламентом; – % організаторів, що пройшли навчання; – кількість сертифікованих подій; – виконання вимог у договорах

Рекомендації для представників оргкомітетів/дирекції змагань

Ключові рекомендації	Очікуваний ефект	Показники контролю (КРІ/індикатори)
1) ековідповідальний/ еко-команда; 2) екологічні КРІ у плані; 3) «зелені закупівлі»; 4) план відходів; 5) транспортна стратегія; 6) план енергії/води; 7) комунікація для глядачів; 8) постподієвий аудит	Перехід від декларацій до управління процесом; зменшення екосліду події; підвищення операційної ефективності	– енергія кВт·год/відвідувач; – вода м ³ /відвідувач; – відходи кг/відвідувач; – % відсортованих/перероблених; – частка прибуття громадським транспортом; – наявність аудиту/звіту

Рекомендації для представників адміністрації спортивних споруд/власники інфраструктури

Ключові рекомендації	Очікуваний ефект	Показники контролю (КРІ/індикатори)
1) енергоаудит і «швидкі заходи» (LED, автоматика); 2) постійні точки сортування; 3) водоефективність (лічильники, насадки); 4) ековимоги до орендарів; 5) охорона територій/відновлення після події	Зниження ресурсомісткості на постійній основі; готовність інфраструктури до «зелених» подій	– базове/пікове енергоспоживання; – частота технічних інцидентів (витоки); – наявність інфраструктури сортування; – виконання умов оренди; – витрати на утримання/ресурси

Рекомендації для постачальників/служби кейтерингу/підрядників

Ключові рекомендації	Очікуваний ефект	Показники контролю (КРІ/індикатори)
1) багаторазова тара/мінімізація пакування; 2) сортування на місці; 3) оптимізація логістики; 4) надання даних для звіту; 5) ековимоги в договорах + відповідальність	Зменшення відходів і «забруднення фракцій»; зниження непрямих впливів через ланцюг постачання	– частка багаторазових рішень; – обсяги упаковки; – % «чистих» фракцій; – кількість порушень підрядниками; – звітність постачальників (так/ні)

Рекомендації для волонтерів/ представників служби безпеки

Ключові рекомендації	Очікуваний ефект	Показники контролю (КРІ/індикатори)
1) інструктаж щодо відходів і ролей; 2) еко-волонтери в ключових зонах; 3) скрипти комунікації; 4) маркування Eсо Team; 5) фіксація проблем	Підвищення дисципліни сортування; зменшення хаосу та «точок сміття»; стабільність процесів під час пікових навантажень	– кількість проінструктованих; – кількість інцидентів (переповнення/змішування); – час реагування на інцидент; – якість фракцій (% домішок); – оцінка глядачів (опитування)

Рекомендації для спортсменів та тренерів

Ключові рекомендації	Очікуваний ефект	Показники контролю (КРІ/індикатори)
1) кодекс еко-поведінки; 2) спільні трансфери/оптимізація переміщень; 3) відмова від одноразового; 4) участь у еко-комунікації	Зниження «внутрішнього» екосліду учасників; посилення впливу комунікацій на аудиторію	– частка команд, що підписали кодекс; – використання багаторазових пляшок/інвентарю; – охоплення еко-повідомлень

Рекомендації для глядачів/уболівальників

Ключові рекомендації	Очікуваний ефект	Показники контролю (КРІ/індикатори)
1) проста інфографіка правил; 2) мотивація (бонуси, еко-квести); 3) достатня інфраструктура (контейнери, навігація); 4) швидкий зворотний зв'язок (QR-опитування)	Формування екологічної культури; зростання частки правильного сортування; зменшення «сміттьового навантаження» на локацію	– частка відсортованих відходів; – кількість учасників мотиваційних програм; – результати опитувань; – частка прибуття без авто; – кількість «засмічених зон»

Рекомендації для представників неурядових організацій/місцевих громад/експертів

Ключові рекомендації	Очікуваний ефект	Показники контролю (КРІ/індикатори)
1) експертний супровід; 2) аудит і незалежна оцінка; 3) партнерські акції; 4) громадський контроль прозорості	Підвищення довіри; якісніша оцінка ризиків; мінімізація конфліктів із громадою	– кількість партнерств; наявність незалежного висновку; – кількість звернень/скарг; – прийнятність події громадою (опитування)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар А., Петренко І., Томенко О. Сучасні тенденції управління фізичною культурою і спортом в Україні. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2021. Т. 6, № 86. С. 57–63. URL: <https://doi.org/10.15391/snsv.2021-6.009>.
2. Борисова О. В., Бондарев К. А. Фізична культура і спорт як індикатор якості життя населення України. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. № 19. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16877031>.
3. Борисова О., Стасюк А. Сучасні технології управління та їх використання у діяльності національних спортивних федерацій. *Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування*. 2025. № 3. С. 78–90. URL: <https://doi.org/10.31652/3041-2463/2025-3-6>.
4. Булатова М.М., Бубка С.Н., Платонов В.М. Олімпійський рух: історія і сучасність: у 2 кн. Кн. 2. Київ, 2021. 672 с.
5. Горбатенко В. Римський клуб і організація трансдисциплінарних проектів з довгострокового прогнозування глобальних проблем. *Політичний менеджмент*. 2012. № 3. С. 52–64.
6. Економічне вчення Т. Мальтуса - Підручники онлайн. *Електронна бібліотека - Підручники онлайн*. URL: <https://textbooks.net.ua/content/view/1319/19/> (дата звернення: 30.10.2024).
7. Зайцева Л. О. Складові концепції сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. DOI: [10.32702/2307-2105-2019.11.55](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.55). URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7401> (дата звернення: 30.10.2024).
8. Імас Є., Борисова О., Футорний С., Циганенко О. Вибір екологічно безпечних територій для проведення спортивних заходів як складова концепція сталого розвитку спорту. *Спортивна медицина, фізична*

терапія та ерготерапія. 2023. № 2. С. 13–18.

URL: <https://doi.org/10.32652/spmed.2022.2.13-18>.

9. Імас Є., Дутчак М., Футорний С., Маслова О. Інтеграційна система підготовки фахівців з екології спорту на базі Національного університету фізичного виховання і спорту України. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія.* 2024. № 2. С. 8–12.

URL: <https://doi.org/10.32782/spmed.2024.2.8-12>.

10. Імас Є., Ярмолюк О., Білько Б., Ши Шенвень. Екологічна освіта в контексті формування сталого розвитку спорту. *Спортивна наука та здоров'я людини.* 2020. № 2(4). С. 10–26. <https://doi.org/10.28925/2664-2069.2020.2.2>.

11. Калита Л. В., Приймак М. М. Публічне управління у сфері фізичної культури і спорту: стратегічні завдання та шляхи їх реалізації. *Академічні візії* 2025. № 39. <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1605>.

12. Калита Л., Приймак М. Використання реклами і PR в діяльності спортивних федерацій України (на матеріалах Всеукраїнської громадської організації «Федерація хокею України»). *Теорія і методика фізичного виховання і спорту.* 2023. № 4. С. 72–77. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2022.4.72-77>.

13. Маслова О., Першегуба Я., Хоменко І., Гончарук Н., Книш, Т. Моделювання стійких спортивних екосистем як інструменту здоров'я населення в умовах воєнного стану та постконфліктного відновлення. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія.* 2025 № 2. С. 287–294. URL: <https://doi.org/10.32782/spmed.2025.2.41>

14. Менеджмент зелених ініціатив у спорті як складник сталого оздоровлення населення: теоретико-методологічний аналіз моделей співпраці / С. М. Футорний та ін. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія.* 2025. № 2. С. 295–304.

URL: <https://doi.org/10.32782/spmed.2025.2.42>

15. Міська рада Парижа. Заходи зі зменшення забруднення повітря напередодні Олімпійських ігор 2024 року. Париж, 2024. URL: <https://www.paris.fr> (дата звернення: 24.01.2025).

16. Платонов В. М. Сучасна система спортивного тренування. Київ : Перша друкарня, 2020. 704 с.

17. Пономарьов М. І. Функції спорту, його місце в системі суспільних відносин. *Теорія спорту* : [1-ше вид.]. Київ : Вища школа, 1987. С. 45–61.

18. Приймак М., Калита Л. Інструментальний Pr -портфель фізкультурно-спортивної організації (на матеріалах діяльності НОК України). *Спортивна наука та здоров'я людини*. 2024 № 1(11). С. 152–163. DOI: <https://doi.org/10.28925/2664-2069.2024.112>.

19. Приходько В., Томенко О., Конох А. Проблема залучення науковців до розвитку сфери фізичної культури і спорту в регіоні. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2023. Т. 11, № 5. С. 59–66. URL: <https://doi.org/10.31110/2616-650x-vol11i5-009>

20. Програма дій «Порядок денний на ХХІ століття» : Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-деЖанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.). Київ : Інтелсфера, 2000. 360 с.

21. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text (дата звернення: 08.01.2024).

22. Таран Л. М., Тарасевич О. А., Окунь Д. О. Шляхи досягнення гендерної рівності у вільній боротьбі. *Олімпійський та паралімпійський спорт*. 2025. № 3. С. 134–139. URL: <https://doi.org/10.32782/olimpstu/2025.3.23>

23. Футорний С., Маслова О., Ратніков Д. Екологічний підхід до експлуатації та реабілітації спортивної інфраструктури міста. *Спортивна*

медицина, фізична терапія та ерготерапія. 2023. № 1. С. 35–40.
URL: <https://doi.org/10.32652/spmed.2023.1.35-40>

24. Ши Шенвень, Радченко Л. О. Екологічна освіта в системі олімпійської освіти – складова сталого розвитку суспільства. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2025. № 6 (193). С. 173–176. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.06\(193\).38](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.06(193).38).

25. Ши Шенвень, Радченко Л. Екологічна освіта, як елемент олімпійської освіти в системі роботи закладів загальної середньої освіти України. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. № 23. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17561078>.

26. Ши Шенвень, Радченко Л. Екологічний слід великих спортивних заходів: проблеми та рішення. Фізичне виховання в контексті сучасної освіти: Матеріали XX Міжнародної науково-методичної конференції. 12-13 червня 2025 р. За заг. ред. І. І. Вржесневського. Київ : ННОІ НУФВСУ, 2025. 95 с. С. 80–81. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/851fad1-5dfb-4f46-964a-7a5c375856bb/content>.

27. 10th World Conference on Sport and the Environment : proceedings.
URL:
https://stillmed.olympic.org/Documents/Olympism_in_action/Sport_and_Environment/10th_WORLD_CONFERENCE_ON_SPORT_AND_THE_ENVIRONMENT.pdf (дата звернення: 22.01.2025).

28. 20 years on: how the Torino 2006 Olympic Winter Games helped reshape the city // *Olympics.com*. URL: <https://www.olympics.com/ioc/news/20-years-on-how-the-torino-2006-olympic-winter-games-helped-reshape-the-city> (date of access: 21.01.2025).

29. 2006 Winter Olympics. URL: <https://www.olympics.com/en/olympic-games/turin-2006> (date of access: 21.01.2025).

30. All you need to know about Paris 2024 sustainability. Lausanne : IOC, 2024. URL: <https://olympics.com/ioc/news/all-you-need-to-know-about-paris-2024-sustainability> (дата звернення: 24.01.2025).
31. Aryabaha E. Ph. The role of the Beijing Olympics in China's public diplomacy and its impact on politics, economics and environment. Beijing, China. 2010. URL: [https://www.diplomacy.edu/sites/default/files/30112010134404%20Aryabaha%20\(Library\).pdf](https://www.diplomacy.edu/sites/default/files/30112010134404%20Aryabaha%20(Library).pdf) (date of access: 03.02.2018).
32. Axios. TRAX light rail turns 25 as it looks toward expansion // *Axios*. – 04.12.2024. URL: <https://www.axios.com/local/salt-lake-city/2024/12/04/utah-transit-authority-trax-light-rail-anniversary-expansion> (date of access: 21.01.2025).
33. Azzali S. Queen Elizabeth Olympic Park: an assessment of the 2012 London Games Legacies. *City, Territory and Architecture*. 2017. Vol. 4, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1186/s40410-017-0066-0>
34. Basiago A. D. The search for the sustainable city in. 20th century urban planning. *The Environmentalist*. 1996. 16. P. 135. doi:10.1007/BF01325104.
35. Beijing Organising Committee for the 2022 Olympic and Paralympic Winter Games. Sustainability Plan. Beijing : BOCOG, 2020. 52 p. URL : <https://is.gd/kQuP6J>. (дата звернення: 24.01.2025).
36. Bell S., Morse S. Measuring Sustainability: Learning from Doing. London : Earthscan, 2008. 256 p.
37. Belton V., Stewart T. Multiple Criteria Decision Analysis: An Integrated Approach. Boston : Kluwer Academic Publishers, 2002. 372 p.
38. Bompa T. O., Haff G. G. Periodization: Theory and Methodology of Training. Champaign, IL : Human Kinetics, 2009. 456 p.
39. Can we really measure the ecological footprint of the Olympics?. *Polytechnique Insights*. URL: https://www.polytechnique-insights.com/en/columns/planet/can-we-really-measure-the-ecological-footprint-of-the-olympics/?utm_source=chatgpt.com (date of access: 29.01.2025).

40. Cantelon H., Letters M. The making of the ioc environmental policy as the third dimension of the olympic movement. *International Review for the Sociology of Sport*. 2000. Vol. 35, no. 3. P. 294–308. <https://doi.org/10.1177/101269000035003004>
41. Cashman R. *The Bitter-Sweet Awakening: The Legacy of the Sydney 2000 Olympic Games*. Walla Walla Press, 2006. 348 p.
42. Championships Budapest 2023: Sustainability. URL: <https://worldathletics.org/competitions/world-athletics-championships/budapest23/sustainability> (дата звернення: 08.02.2025).
43. Chappelet J.-L. Olympic Environmental Concerns as a Legacy of the Winter Games. *The International Journal of the History of Sport*. 2008. Vol. 25, no. 14. P. 1884–1902. URL: <https://doi.org/10.1080/09523360802438991> (date of access: 11.01.2025).
44. China after the Olympics: Lessons from Beijing. – Hong Kong: Greenpeace China. URL: <http://www.greenpeace.org/raw/content/china/en/press/reports/green.pdf> (date of access: 06.02.2018).
45. Collins A., Jones C., Munday M. Assessing the environmental impacts of mega sporting events: Two options? *Tourism Management*. 2009. Vol. 30, No. 6. P. 828–837. DOI: 10.1016/j.tourman.2008.12.006.
46. Commonwealth Secretariat. Sport for Development and Peace. URL: <https://thecommonwealth.org/our-work/sport-development-and-peace>. (date of access: 12.01.2024).
47. Dixon J. A., Fallon L. A. The concept of sustainability: Origins, extensions, and usefulness for policy. *Society & Natural Resources*. 1989. № 2(1). P. 73–84.
48. Ecological education and its relationship with students' health / G. P. Grihan, I. M. Okhrimenko, M. S. Myroshnychenko, O. A. Tomenko, S. O. Matrosoy, M. M. Rohovenko. *Wiadomości Lekarskie*. 2022. Vol. 75, no. 2. P. 525–532. URL: <https://doi.org/10.36740/wlek202202136>

49. Eimer D. Beijing Olympics: The battle against pollution. Telegraph. Saturday August 2, 2008. URL: [http://www.telegraph.co.uk/sport/othersports/olympics/2489000/Beijing-Olympics-The – battle against-pollution.html](http://www.telegraph.co.uk/sport/othersports/olympics/2489000/Beijing-Olympics-The-battle-against-pollution.html) (date of access: 10.12.2007).
50. Environmental Guidelines for the Summer Olympic Games: Sydney 2000. United Nations Environment Programme. URL: <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/8629> (date of access: 20.01.2025).
51. Environmental issues being promoted at Athens Olympiad | UN Meetings Coverage and Press Releases. *UN Meetings Coverage and Press Releases* | *We've got the United Nations covered*. URL: [ENVIRONMENTAL ISSUES BEING PROMOTED AT ATHENS OLYMPIAD | UN Meetings Coverage and Press Releases](https://www.un.org/press/en/2004/20040811.en.htm) (date of access: 21.01.2025).
52. Environmental Pillar – FIFA World Cup 2026™. URL: <https://inside.fifa.com/tournament-organisation/world-cup-2026-sustainability-strategy/environmental-pillar?utm>. (date of access: 29.12.2025).
53. Environmental sustainability of the London 2012 Olympic Games / Greater London Authority. London, 2012. 24 p. URL: https://www.london.gov.uk/sites/default/files/gla_migrate_files_destination/2012-sustainable-olympics.pdf (дата звернення: 20.01.2025).
54. European Sports Charter. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2001. 15 с.
55. Fédération Internationale de l'Automobile (FIA). FIA Sustainability Strategy 2030 and Environmental Accreditation Programme. URL: <https://www.fia.com/sustainability> (дата звернення: 08.02.2025).
56. FIFA again under scrutiny for World Cup's increased carbon footprint. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/football/2023/jun/18/fifa-carbon-footprint-2026-world-cup> (date of access: 29.12.2025).

57. FIFA joins the UN Sports for Climate Action Framework. URL: <https://inside.fifa.com/news/fifa-joins-the-un-sports-for-climate-action-framework> (date of access: 29.12.2025).

58. FIFA World Cup 2026™ Sustainability & Human Rights Strategy. URL: <https://inside.fifa.com/tournament-organisation/world-cup-2026-sustainability-strategy?utm> . (date of access: 29.12.2025).

59. FIFA World Cup Qatar 2022™ Sustainability Policy. URL: <https://fifa-backend.pressfire.net/media/newsletter/sustainability-policy-Jan-2020.pdf> (date of access: 29.12.2025).

60. Final report highlights legacy of Olympic Winter Games Beijing 2022. Lausanne : IOC, 16 Oct. 2023. URL: <https://olympics.com/ioc/news/final-report-highlights-legacy-of-olympic-winter-games-beijing-2022> (дата звернення: 24.01.2025).

61. Final Sustainability Report – FIFA World Cup Qatar 2022. URL: <https://inside.fifa.com/tournament-organisation/world-cup-2022-sustainability-report>. (date of access: 29.12.2025).

62. Glasson J., Therivel R., Chadwick A. Introduction to Environmental Impact Assessment. 4th ed. London : Routledge, 2012. 480 p.

63. Gluckman R. After the Olympics, 2009. URL: <http://www.gluckman.com/Beijing%20Olympics%20Legacy.html> (date of access: 21.01.2018).

64. Gold J. R., Gold M. M. Olympic cities: city agendas, planning and the world's games, 1896–2020. 3rd ed. London : Routledge, 2017. 484 p.

65. Green Goal Legacy Report: FIFA World Cup Germany 2006 URL: <https://www.oeko.de/oekodoc/292/2006-011-en.pdf?utm> (date of access: 29.12.2025).

66. Harre D. Principles of Sports Training. Berlin : Sportverlag, 1982. 248 p.

67. Inforegio - An EU Strategy for the Alpine Region. Language selection | European Commission. URL:

https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/cooperation/macro-regional-strategies/alpine_en?utm (date of access: 29.12.2025).

68. Inspired by 2012 : the legacy from the London 2012 Olympic and Paralympic Games. – London : UK Government, 2013. 72 p. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7c9f9f40f0b65b3de0a190/290117_9_OlympicLegacy_acc.pdf (дата звернення: 20.01.2025).

69. International Convention against Apartheid in Sports : adopted by the General Assembly of the United Nations on 10 December 1985. United Nations, 1985. URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%201500/volume-1500-i-25822-english.pdf> (date of access: 02.01.2026).

70. International Day of Sport for Development and Peace : resolution adopted by the General Assembly on 23 August 2013, A/RES/67/296. New York : UN, 2013. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/755974> (date of access: 3.01.2025).

71. International Day of University Sport – FISU. FISU. URL: <https://www.fisu.net/fisu-events/international-day-of-university-sport/> (date of access: 05.01.2024).

72. International Year of Sport and the Olympic Ideal: resolution adopted by the General Assembly on 25 October 1993, A/RES/48/10. New York : UN, 1993. URL: <https://www.refworld.org/legal/resolution/unga/1993/en/10808> (date of access: 29.12.2023).

73. IOC 2014 Evaluation Commission report : 2014 Host City Election. – Lausanne : International Olympic Committee, 2007. 87 p. URL: <https://is.gd/hghAxxg> (date of access: 22.01.2025).

74. IOC Environmental and Social Responsibility Report – Overview / International Olympic Committee. Lausanne, Switzerland : International Olympic Committee, 2025. 24 p.

75. IOC Sustainability Strategy : long version // International Olympic Committee. 2017 URL: <https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Factsheets->

Reference-Documents/Sustainability/IOC-Sustainability-Strategy-Long-version.pdf (date of access: 20.01.2025).

76. IOC Sustainability strategy: Executive summary. IOC, 2016. URL: <http://touchline.digipage.net/1-1> (дата звернення: 09.06.2020).

77. ISO 20121:2024. *ISO*. URL: <https://www.iso.org/standard/86389.html> (date of access: 15.04.2025).

78. ISU Sustainability. URL: <https://isu.org/sustainability/> (дата звернення: 08.02.2025).

79. Kidd B. The legacies of the 2010 Winter Olympic and Paralympic Games in Vancouver. Toronto : University of Toronto, 2010. 17 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/50372370_The_Legacies_of_the_2010_Winter_Olympic_and_Paralympic_Games_in_Vancouver (дата звернення: 20.01.2025).

80. Kietlinski R. ‘A Strong, Sustainable Legacy:’ The Environment and Japan’s Winter Olympics. *The International Journal of the History of Sport*. 2021. P. 1–18. URL: <https://doi.org/10.1080/09523367.2021.1958784>

81. Lenskyj H. J. Inside the Olympic Industry: Power, Politics, and Activism. New York : SUNY Press, 2000. 245 p.

82. Lillehammer 1994 set the stage for sustainable Games legacies – Olympic News. Olympics.com. URL: [Lillehammer 1994 set the stage for sustainable Games legacies - Olympic News](#) (date of access: 20.01.2024).

83. London 2012 Pre-Games sustainability report. London, 2012. URL: <https://cleanair.london/app/uploads/CAL-190-CSL-2012-pre-games-sustainability-report-transport.pdf> (дата звернення: 20.01.2025).

84. London Olympics 2012 : planning sustainable Olympic Games // United Nations Sustainable Development Goals. URL: <https://sdgs.un.org/partnerships/london-olympics-2012-planning-sustainable-olympic-games> (date of access: 20.01.2025).

85. Mataruna-Dos-Santos L.J., Pena B.G. Mega events footprints: past, present and future. Rio de Janeiro : Engenho, 2017. 159 p.

86. Mensah J., Enu-Kwesi F. Implication of environmental sanitation management in the catchment area of Benya Lagoon, Ghana. *Journal of Integrative Environmental Sciences*. 2018. doi:10.1080/1943815x.2018.1554591

87. Mensah J. Sustainable development: Meaning, history, principles, pillars, and implications for human action: Literature review. *Cogent Social Sciences*. 2019. Vol. 5, no. 1. P. 1653531. URL: <https://doi.org/10.1080/23311886.2019.1653531> (date of access: 30.10.2024).

88. Milano Cortina 2026 Organising Committee. Sustainability commitments and climate action. Milan, 2023. URL: [Now26: Sustainability and Legacy | Milano Cortina 2026](#) (date of access: 29.12.2025).

89. Milne M. J., Gray R. W(h)ither ecology? The triple bottom line, the global reporting initiative, and corporate sustainability reporting. *Journal of Business Ethics*. 2013. № 118(1). P. 13–29.

90. Müller M. (Im-)Mobile policies: Why sustainability went wrong in the 2014 Olympics in Sochi. *European Urban and Regional Studies*. 2014. Vol. 22, no. 2. P. 191–209. <https://doi.org/10.1177/0969776414523801> (date of access: 22.01.2025).

91. Official Report 2004 v.2 URL: <https://digital.la84.org/digital/collection/p17103coll8/id/42951> https://digital.la84.org/digital/collection/p17103coll8/id/43229/?utm_source=chatgpt.com (date of access: 21.01.2026).

92. Official report of the London 2012 Olympic and Paralympic Games. Volume 3 : Sustainability. London : Olympic Delivery Authority, 2013. URL: https://stillmed.olympic.org/Documents/Reports/Official%20Past%20Games%20Reports/Summer/2012/ENG/2012-RO-S-London_V3_eng.pdf (дата звернення: 20.01.2025).

93. Olympic Agenda 2020. Lausanne : IOC, 2014. 20 p.

94. Olympic Agenda 2020+5. International Olympic Committee. Lausanne, Switzerland. 2023. 37 p.

95. Olympic education as an object of scientific analysis based on international scientometric databases Scopus and Web of Science / Daria Okun, Svitlana Stadnyk, Larysa Taran, Vladyslav Rozhkov, Maksym Mishyn, Lubov Karpets. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2024. Vol. 28, no. 3. P. 131–147. URL: <https://doi.org/10.15391/snsv.2024-3.005>
96. Olympic Legacy / International Olympic Committee. Lausanne, Switzerland : Printing by DidWeDo S.à.r.l., 2012. 35 p.
97. Olympic Movement's Agenda 21: Sport for Sustainable Development / International Olympic Committee, UNEP. Lausanne, Switzerland : International Olympic Committee, 1999. 50 p.
98. Olympic Charter (In force as from 30 January 2025). International Olympic Committee. January 2025. Lausanne, Switzerland. 2025. 108 p.
99. Organisation for Economic Co-operation and Development. Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide. Paris : OECD Publishing, 2008. 162 p.
100. Our Common Future : Report of the World Commission on Environment and Development. 4.09.1987. A/42/427 URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> (дата звернення: 07.01.2024).
101. Paris 2024 Games: lessons learned in sustainability. Sydney, 2024. URL: <https://www.consultaaustralia.com.au> (дата звернення: 24.01.2025).
102. Paris 2024 Olympic and Paralympic Games with sustainability in mind. Brussels, 2024. URL: https://green-forum.ec.europa.eu/news/paris-2024-olympic-and-paralympic-games-sustainability-mind-2024-06-18_en (дата звернення: 24.01.2025).
103. Paris 2024 sustainability & legacy pre-Games report : strategic focus : delivering more sustainable Games / Organizing Committee for the Olympic and Paralympic Games of Paris 2024. URL: <https://is.gd/I1Pgki> (дата звернення: 24.01.2025).

104. Paris 2024: more sustainable Games. Lausanne : IOC, 2024. URL: <https://olympics.com/ioc/paris-2024-sustainable-games> (дата звернення: 24.01.2025).

105. Post-Games Sustainability Report Rio 2016. Organising Committee for the Olympic and Paralympic Games Rio 2016. *Post-Games Sustainability Report Rio 2016*. Rio de Janeiro : OCOG Rio 2016, 2017. URL: <https://is.gd/R3SPZW> (дата звернення: 24.01.2025).

106. Preuss H. Signalling Growth: China's Major Benefit from staging the Olympics in Beijing. Harvard Asia Pacific Review, 2007. URL: http://www.hcs.harvard.edu/~hapr/winter07_gov/preuss.pdf (date of access: 28.01.2018).

107. Protecting the environment - Olympic News. Olympics.com. URL: [Protecting the environment - Olympic News](#) (date of access: 20.01.2025).

108. PyeongChang 2018 publishes Greenhouse Gases Inventory Report. Bonn : IPC, 2018. URL: <https://www.paralympic.org/news/pyeongchang-2018-publishes-green-house-gases-inventory-report> (дата звернення: 24.01.2025).

109. PyeongChang 2018 sustainability goes live. Lausanne : ANOC, 2017. URL: <https://www.anocolympic.org/olympic-movement/pyeongchang-2018-sustainability-goes-live/> (дата звернення: 24.01.2025).

110. PyeongChang Furthering benefits to people and nature : PyeongChang 2018 post-Games sustainability report / The PyeongChang Organising Committee for the 2018 Olympic and Paralympic Winter Games : POCOG, 2019. URL: <https://is.gd/D17oh6> (дата звернення: 24.01.2025).

111. PyeongChang Organizing Committee for the Olympic and Paralympic Games. Furthering Benefits to People and Nature: PyeongChang 2018 Pre-Games Sustainability Report. PyeongChang : POCOG, 2017. URL: <https://is.gd/yYGY4j> (дата звернення: 24.01.2025).

112. Recycled Pools embody the 'Water Meets the Future' concept of Fukuoka 2023. URL: <https://lnk.ua/zeGyDmXNr> (дата звернення: 08.02.2025).

113. Report of the World Summit on Sustainable Development, Johannesburg, South Africa, 26 August – 4 September 2002. New York : United Nations, 2002. 173 p. (A/CONF.199/20).
114. Rowberg K., Rincker M. Environmental Sustainability at the Olympic Games: Comparing Rio 2016 and Tokyo 2020 Games. *European Journal of Sustainable Development*. 2019. Vol. 8, No. 4. P. 121–134. DOI: 10.14207/ejsd.2019.v8n4p121.
115. Saaty T. L. The Analytic Hierarchy Process: Planning, Priority Setting, Resource Allocation. New York : McGraw-Hill, 1980. 287 p.
116. Sadler B. Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to Improve Performance. *Vancouver* : International Association for Impact Assessment, 1996. 248 p.
117. Shi Shengwen. Mental Strategies for Sustaining Optimal Physiological Functioning in Endurance Training. *Journal of Psychophysiology*. 2025. Vol. 39, no. 4. P. 134–144. URL: <https://doi.org/10.1027/0269-8803/a000353>
118. Shi S. Mental Strategies for Sustaining Optimal Physiological Functioning in Endurance Training. *Journal of Psychophysiology*. 2025. Vol. 39, no. 4. P. 134–144. URL: <https://doi.org/10.1027/0269-8803/a000353>
119. Sochi 2014 Winter Olympics and green economy in focus during UNEP visit // United Nations Environment Programme. 14 Dec 2012. URL: <https://www.unep.org/news-and-stories/press-release/sochi-2014-winter-olympics-and-green-economy-focus-during-unep> (date of access: 22.01.2025).
120. Sochi launches environmental projects to conserve biodiversity // International Paralympic Committee. – 12 Jun 2012. URL: <https://www.paralympic.org/news/sochi-launches-environmental-projects-protect-biodiversity> (date of access: 22.01.2025).
121. Sochi-2014: independent environmental report / Environmental Watch on North Caucasus. 2014. URL: <https://bankwatch.org/wp->

<content/uploads/2014/09/Sochi-EnvironmentalReport-EWNC-Mar2014.pdf> (date of access: 22.01.2025).

122. Sport for development. UNICEF Office of Research – Innocenti. URL: <https://www.unicef.org/innocenti/topics/sport-development> (date of access: 12.01.2024).

123. State of the Environment: Salt Lake 2002 Olympic Winter Games. URL: <https://is.gd/3GIoEd> (date of access: 20.01.2025).

124. Strengthening the global framework for leveraging sport for development and peace: report of the Secretary-General : [A/73/325]. New York : United Nations, 2018. URL : <https://digitallibrary.un.org/record/1640687>. (date of access: 29.12.2023).

125. Sustainability And Legacy Commission. Olympic Games, Medals, Results & Latest News | Olympics.com. URL: <https://www.olympics.com/ioc/sustainability-and-legacy-commission> (date of access: 11.01.2025).

126. Sustainability and the Olympics: the case of Athens 2004 / G. Tziralis et al. *International Journal of Sustainable Development and Planning*. 2008. Vol. 3, no. 2. P. 132–146. URL: <https://doi.org/10.2495/sdp-v3-n2-132-146>.

127. Sustainability at the London 2012 Olympic and Paralympic Games // Environmental and Energy Study Institute. URL: <https://www.eesi.org/articles/view/sustainability-at-the-london-2012-olympic-and-paralympic-games> (дата звернення: 20.01.2025).

128. Sustainability for the future : Beijing 2022 post-Games sustainability report / Beijing Organising Committee for the 2022 Olympic and Paralympic Winter Games. URL: <https://is.gd/Кхstrz> (дата звернення: 24.01.2025).

129. Sustainability Management Plan Rio 2016. Organising Committee for the Olympic and Paralympic Games Rio 2016. Sustainability Management Plan: Rio 2016 Olympic and Paralympic Games. Rio de Janeiro : OCOG Rio 2016, 2013. URL:

https://www.climateaction.org/images/uploads/documents/sustainability_management_plan_aug2013.pdf (дата звернення: 24.01.2025).

130. Sustainability report / Organizing Committee of XXII Olympic Winter Games and XI Paralympic Winter Games 2014 in Sochi : Vol. 1–2. Sochi, 2009–2012. URL: <https://is.gd/s44UfL> (date of access: 22.01.2025).

131. Sustainability report : London 2012 / London Organising Committee of the Olympic and Paralympic Games. – London, 2012. URL: <https://library.olympics.com/Default/doc/SYRACUSE/47340/sustainability-report-london-2012-london-organizing-committee-for-the-olympic-and-paralympic-games> (дата звернення: 20.01.2025).

132. Sustainability Strategy 2019–2030. URL: <https://worldathletics.org/search?q=SUSTAINABILITY%20STRATEGY%202020-2030> (дата звернення: 08.02.2025).

133. Sustainability Through Sport: Implementing the Olympic Movement's Agenda 21. Nairobi ; Lausanne : UNEP, IOC, 2018. 103 p.

134. Sustainability. *Olympic Games, Medals, Results & Latest News | Olympics.com*. URL: <https://www.olympics.com/ioc/sustainability> (date of access: 11.01.2025).

135. Sydney 2000: the Green Games? // International Olympic Committee. URL: <https://olympics.com/ioc/news/sydney-2000-the-green-games> (date of access: 20.01.2025).

136. Sydney Olympic Park Authority – Sustainability. URL: Режим доступу: <https://www.sopa.nsw.gov.au/About-Us/Sustainability> (date of access: 20.01.2025).

137. THE BLUEPRINT: <https://lnk.ua/k4kRGoQNL> (дата звернення: 08.02.2025).

138. Theme Four: Environmental Protection and Meteorology: 2008 Candidacy Bid Report// Beijing 2008 Olympic Games Bidding Committee. Beijing: BONICO, 2001. URL: <http://images.beijing2008.cn/upload/lib/bidreport/zt4.pdf>. (date of access: 28.01.2018).

139. Thinking about after the Games before the Games: Paris 2024 strategy for a more circular event. Paris : Paris 2024, 2024. URL: https://library.olympics.com/Default/doc/SYRACUSE/3157966/thinking-about-after-the-games-before-the-games-paris-2024-strategy-for-a-more-circular-event-organi?_lg=en-GB (date of access: 29.01.2025).

140. Tjarve B., Zemīte, I. The Role of Cultural Activities in Community Development. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. 2016. № 64 (6). 2151–2160. doi:10.11118/actaun201664062151

141. Tokyo Organising Committee of the Olympic and Paralympic Games. Sustainability Plan – Version 2. Tokyo : TOCOG, 2018. 145 p.

142. Tokyo Organising Committee of the Olympic and Paralympic Games. Sustainability Report Tokyo 2020. Tokyo : TOCOG, 2022. 155 p.

143. Toohey K., Veal A. J. The Olympic Games: a social science perspective. 2nd ed. Wallingford : CABI, 2007. 348 p.

144. Top 10 needs of Ukraine's Olympic sports in hostile conditions: a Delphi study / O Olga Kuvaldina, Asta Sarkauskiene, Oleh Rybak, Larysa Taran, Viktor Derkach, Svitlana Biryuk, Cesar Agostinis-Sobrinho. *BMJ Open Sport & Exercise Medicine*. 2024. Vol. 10, no. 1. P. e001653. URL: <https://doi.org/10.1136/bmjsem-2023-001653>.

145. Torino 2006: HECTOR to neutralise Games impact // *International Olympic Committee*. URL : <https://olympics.com/ioc/news/torino-2006-hector-to-neutralise-games-impact> (date of access: 21.01.2025).

146. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development | Department of Economic and Social Affairs. | Sustainable Development. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (date of access: 29.12.2023).

147. Trendafilova M. Sustainable Sport Management: International Perspectives. Routledge, 2018. 302 p.

148. Turin Olympic Games 2006 – How «green» are the Winter Olympics? // *WWF International Alpine Programme*. URL:

<https://www.wwfmmi.org/?59300/How-green-are-the-winter-Olympics> (date of access: 21.01.2025).

149. Turin Olympic Games 2006, environment-proof. URL: https://wwf.panda.org/wwf_news/?58040/Turin-Olympic-Games-2006-environment-proof (date of access: 21.01.2025).

150. UN News. *Sport is force of social empowerment and an engine for equality – UNESCO*. <https://surl.li/prusei>. (date of access: 05.01.2024).

151. UN Women. Women and Sport. URL: <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/women-and-sport> (date of access: 12.01.2024).

152. UNEP – Sustainability measures for Rio 2016. United Nations Environment Programme. New sustainability measures set for the Rio 2016 Summer Olympics : press release. Nairobi : UNEP, 2013. URL: <https://www.unep.org/news-and-stories/press-release/new-sustainability-measures-set-rio-2016-summer-olympics> (дата звернення: 24.01.2026).

153. UNESCO International Charter of Physical Education and Sport. Paris : UNESCO, 1978. 8 p.

154. UNESCO. CIGEPS – Intergovernmental Committee for Physical Education and Sport. <https://en.unesco.org/themes/sport-and-anti-doping/cigeps>. (date of access: 14.01.2024).

155. UNESCO. Fit for Life. <https://www.unesco.org/en/fit4life>. (date of access: 05.01.2024).

156. UNESCO. International Charter of Physical Education, Physical Activity and Sport. Paris : UNESCO, 2015. URL : <https://en.unesco.org/themes/sport-and-anti-doping/sport-charter>. (date of access: 14.01.2024).

157. UNESCO. International Day of University Sport. URL: <https://www.unesco.org/en/days/university-sport>. (date of access: 05.01.2024).

158. UNESCO. *Quality Physical Education Guidelines for Policy-Makers*. 2015. <https://surl.li/ggeiol>. (date of access: 14.01.2024).

159. UNESCO. Sport and anti-doping. https://www.unesco.org/en/sport-and-anti-doping?utm_source (date of access: 14.01.2024).
160. UNESCO. URL: <https://www.unesco.org/en> (date of access: 14.01.2024).
161. UNFCCC. Sports for Climate Action: International Skating Union. URL: <https://sportforclimateaction.unfccc.int/commitments/international-skating-union> (дата звернення: 08.02.2025).
162. UNHCR. UNHCR Sport Strategy 2022–2026. URL: <https://surl.lt/fkflpq> (date of access: 12.01.2024).
163. UNICEF and sport for development. UNICEF UK. URL: <https://www.unicef.org.uk/sport-for-development/> (date of access: 12.01.2024).
164. United Nations Conference on Sustainable Development – Rio+20 URL: <https://www.un.org/en/conferences/environment/rio2012>. (date of access: 29.12.2023).
165. United Nations Conference on the Human Environment, 5-16 June 1972, Stockholm. URL: <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972> (дата звернення: 09.01.2025).
166. United Nations Environment Programme. Sports and Environment: A Global Outlook on Environmental Sustainability in Sport. Nairobi: UNEP, 2019. 64 p.
167. United Nations Office on Sport for Development and Peace. Sport and the Sustainable Development Goals: An overview outlining the contribution of sport to the SDGs. UNOSDP, 2014. URL: <https://www.sport-for-development.com/imglib/downloads/unosdp2014-sport-and-the-sustainable-development-goals.pdf> (date of access: 29.12.2023).
168. United Nations. General Assembly. Resolution A/RES/75/18. Sport as an enabler of sustainable development. New York : UN, 2020. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3894259?v=pdf>. (date of access: 29.12.2023).

169. United Nations. Secretary-General. Report A/79/289. Scoring for People and the Planet: United for the Goals – Enabling the impact of sport on sustainable development and peace. New York : UN, 2024. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4066684?v=pdf&ln=en>. (date of access: 29.12.2023).

170. United Nations. Sport as a means to promote education, health, development and peace: resolution adopted by the General Assembly on 31 October 2014, A/RES/69/6. New York : UN, 2014. URL: <https://lnk.ua/2V5g7A14M> (date of access: 29.12.2023).

171. United Nations. Sport as a means to promote education, health, development and peace: resolution adopted by the General Assembly on 3 November 2003, A/RES/58/5. New York: UN, 2003. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/58/5> (date of access: 29.12.2023).

172. United Nations. Sport as a means to promote education, health, development and peace: resolution adopted by the General Assembly on 27 October 2004, A/RES/59/10. New York: UN, 2004. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/59/10> (date of access: 29.12.2023).

173. United Nations. Sport as a means to promote education, health, development and peace: resolution adopted by the General Assembly on 16 September 2005, A/RES/60/1. New York: UN, 2005. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/60/1> (date of access: 29.12.2023).

174. United Nations. Sport as a means to promote education, health, development and peace: resolution adopted by the General Assembly on 3 November 2005, A/RES/60/9. New York: UN, 2005. URL: https://www.sportanddev.org/sites/default/files/downloads/a_res_58_5_english.pdf (date of access: 29.12.2023).

175. United Nations. Sport as a means to promote education, health, development and peace: resolution adopted by the General Assembly on 8 December 2006, A/RES/61/10. New York: UN, 2006. URL: <https://lnk.ua/mNBd5OWeG> (date of access: 29.12.2023).

176. United Nations. Sport as a means to promote education, health, development and peace: resolution adopted by the General Assembly on 23 July 2008, A/RES/62/271. New York: UN, 2008. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/62/271> (date of access: 29.12.2023).

177. United Nations. Sport as a means to promote education, health, development and peace: resolution adopted by the General Assembly on 11 December 2008, A/RES/63/135. New York: UN, 2008. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/63/135?utm> (date of access: 29.12.2023).

178. United Nations. Sport as a means to promote education, health, development and peace: resolution adopted by the General Assembly on 23 November 2010, A/RES/65/4. New York: UN, 2010. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/65/4> (date of access: 29.12.2023).

179. United Nations. Sport as a means to promote education, health, development and peace: resolution adopted by the General Assembly on 28 November 2012, A/RES/67/17. New York: UN, 2012. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/67/17> (date of access: 29.12.2023).

180. United Nations. The contribution of sport to the achievement of the Sustainable Development Goals: a toolkit for action. UN, 2023. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/1657855?ln=en> (date of access: 29.12.2023).

181. United Nations. United Nations Action Plan on Sport for Development and Peace 2018. UN, 2018. – URL: <https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/11/Updated-UN-Action-Plan-on-Sport-2018.pdf> (date of access: 29.12.2023).

182. UNODC. Line Up, Live Up. URL: <https://www.unodc.org/dohadeclaration/en/sports/lineupliveup.html> (date of access: 12.01.2024).

183. Vancouver 2010: Sustainability report 2009–10. Vancouver Organizing Committee for the 2010 Olympic and Paralympic Winter Games. URL:

https://stillmed.olympic.org/Documents/Games_Vancouver_2010/VANOC_Sustainability_Report-EN.pdf (date of access: 20.01.2025).

184. Weiler J., Mohan A. The Olympic Games and the Triple Bottom Line of Sustainability: Opportunities and Challenges. *Int'l Journal Sport & Society*. 2010. P. 187–196 .

185. World Health Organization. Global Action Plan on Physical Activity 2018–2030: More Active People for a Healthier World. URL: <https://www.sportanddev.org/research-and-learning/resource-library/who-global-action-plan-physical-activity-and-health-2018> (date of access: 12.01.2024).

186. WWF Report: Athens 2004 – How Green the Games? URL: https://wwf.panda.org/wwf_news/?14215%2FEnvironmental-Assessment-of-the-Athens-2004-Olympic-Games&utm (date of access: 21.01.2025).

187. Yamawaki Y., Duarte F. Olympics and Urban Legacy in Sydney: Urban Transformations and Real Estate a Decade after the Games. *Journal of Urban Design*. 2014. Vol. 19, no. 4. P. 511–540. <https://doi.org/10.1080/13574809.2014.923745>.

188. Yarmoliuk O., Shengwen Shi. Sustainability and legacy of Beijing's 2008 Olympics. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2018. № 3 (18). С. 100–104. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2018.3.100-104>.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Yarmoliuk O., Shengwen Shi Sustainability and legacy of Beijing's 2008 Olympics. *Терія і методика фізичного виховання і спорту*. 2018. № 3 (18). С. 100–104. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2018.3.100-104>. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає в організації та проведенні досліджень, обробці і аналізі результатів. Внесок Ярмолюк О. полягає у допомозі в процесі вибору напряму дослідження.*

2. Імас Є., Ярмолюк О., Білько Б., Ши Шенвень. Екологічна освіта в контексті формування сталого розвитку спорту. *Спортивна наука та здоров'я людини*. 2023. № 2(4). С. 10–26. <https://doi.org/10.28925/2664-2069.2020.2.2>. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у проведенні дослідження, формулюванні висновків. Внесок Імаса Є. полягає у розробці загальної концепції дослідження. Внесок Ярмолюк О. полягає у постановці мети та завдань дослідження. Внесок Білька Б. полягає в систематизації та узагальненні результатів дослідження.*

3. Шенвень Ш., Радченко Л. Екологічна освіта в системі олімпійської освіти – складова сталого розвитку суспільства. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2025. № 6 (193). С. 173–176. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.06\(193\).38](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.06(193).38). Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у зборі, аналізі та інтерпретації даних, обробці результатів та формулюванні висновків. Внесок Радченко Л. полягає у визначенні концепції та методології дослідження.*

4. Ши Ш., Радченко Л. Екологічна освіта, як елемент олімпійської освіти в системі роботи закладів загальної середньої освіти України. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. № 23. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17561078>. Фахове видання України. *Особистий*

внесок здобувача полягає у зборі, аналізі та інтерпретації даних, обробці результатів та формулюванні висновків. Внесок Радченко Л. полягає у визначенні концепції та методології дослідження.

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації

5. Ши Шенвень, Радченко Л. Екологічний слід великих спортивних заходів: проблеми та рішення. Фізичне виховання в контексті сучасної освіти: Матеріали XX Міжнародної науково-методичної конференції. 12-13 червня 2025 р. За заг. ред. І. І. Вржеснєвського. Київ : ННОІ НУФВСУ, 2025. 95 с. С. 80–81. <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/851fad1-5dfb-4f46-964a-7a5c375856bb/content>. *Особистий внесок здобувача полягає у зборі, аналізі та інтерпретації даних, обробці результатів та формулюванні висновків. Внесок Радченко Л. полягає у визначенні концепції та методології дослідження.*

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

6. Shi S. Mental Strategies for Sustaining Optimal Physiological Functioning in Endurance Training. *Journal of Psychophysiology*. 2025. Vol. 39, no. 4. P. 134–144. URL: <https://doi.org/10.1027/0269-8803/a000353>

ДОДАТОК Б

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ
ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

№ з/п	Назва конференції, конгресу, симпозіуму	Місце та дата проведення	Форма участі
1.	XVI Міжнародна конференція молодих вчених «Молодь та олімпійський рух»	м. Київ, 30 листопада 2023 р.	Доповідь, публікація
2.	XVII Міжнародна конференція молодих вчених «Молодь та олімпійський рух»	м. Київ, 30 травня 2024 р.	Доповідь
3.	VII Міжнародна конференція «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми і перспективи»	м. Київ, 29–30 листопада 2023 р.	Доповідь
4.	VIII Міжнародна конференція «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми і перспективи»	м. Київ, 20–21 листопада 2024 р.	Доповідь
5.	IX Міжнародна конференція «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми і перспективи»	м. Київ, 19-20 листопада 2025 р.	Доповідь
6.	XX Міжнародна науково-методична конференція «Фізичне виховання в контексті сучасної освіти»	м. Київ, 12-13 червня 2025 р	Доповідь
7.	I Відкрита конференція молодих вчених ННОІ НУФВСУ “Олімпійський спорт і освіта”	м. Київ, 23 червня 2025 р.	Доповідь

ДОДАТОК В

АКТ

**впровадження результатів наукових досліджень в освітній процес
кафедри історії та теорії олімпійського спорту
Національного університету фізичного виховання і спорту України**

«1» 21.09.2024 р.

м. Київ

Ми, ті, що підписалися нижче: представники Національного університету фізичного виховання і спорту України: проректор з навчально-методичної роботи Шинкарук О.А., директор Навчально-наукового олімпійського інституту Булатова М.М. склали цей акт про те, що за результатами роботи, виконаної за темою «Історіографія олімпійських видів спорту як джерело вивчення олімпійської спадщини» (номер державної реєстрації теми №0121U108333) Плану НДР НУФВСУ на 2021-2025 рр., виконавці теми Радченко Л.О., Ши Шенвень. за період 2024 рр., внесли такі рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
<p><i>Назва пропозиції:</i> «Екологічна освіта – елемент олімпійської освіти»</p> <p><i>Форма впровадження</i> – розробка кейсів «Охорона довкілля в олімпійському спорті» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти з дисципліни «Олімпійський рух у сучасному суспільстві». Обґрунтовано місце і роль екологічної освіти в рамках олімпійської освіти шкільної та студентської молоді; запропоновано кейси «Заходи з охорони довкілля під час святкування олімпійського дня»: планування, ризики, очікуваний ефект; «Діяльність організаційних комітетів Олімпійських ігор з охорони довкілля»: мета, заходи, ефект.</p> <p>Аналоги у світовій практиці відсутні.</p>	<p><i>Наукова новизна:</i> представлено системний аналіз та узагальнення теоретичних положень і практичних аспектів інтеграції питань екологічної освіти в процес підготовки фахівців галузі фізична культура і спорт.</p> <p><i>Рекомендації:</i> рекомендується для використання в освітньому процесі під час викладання дисциплін, пов'язаних з питаннями розвитку олімпійського руху.</p>	<p>Впровадження результатів досліджень в практичній матеріал сприяло гуманізації освітнього процесу, розширенню кола знань студентів про заходи з охорони довкілля, що реалізуються та можуть бути реалізовані в рамках розвитку олімпійського руху, що передбачає соціальний і економічний ефект.</p>

Автор розробки:

Завідувач кафедри
історії та теорії олімпійського спорту

Лідія РАДЧЕНКО

Аспірант

Ши ШЕНВЕНЬ

Представник НУФВСУ:

Проректор з навчально-методичної роботи

Оксана ШИНКАРУК

**Представник установи,
де виконувалось впровадження:**

Директор навчально-наукового олімпійського
інституту

Марія БУЛАТОВА

ДОДАТОК Г

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень
у практику роботи Дитячо-юнацької спортивної школи «Динамівець»

«10» листопада 2025 р.

м. Київ

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами роботи, виконаної за темою: «Історіографія олімпійських видів спорту як джерело вивчення олімпійської спадщини» (номер державної реєстрації теми №0121U108333) Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021-2025 рр., виконавець теми Шенвень ШИ за період 2024-2025 рр. вніс такі рекомендації та пропозиції:

<i>Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика</i>	<i>Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання</i>	<i>Ефект від впровадження</i>
<p><i>Назва пропозиції:</i> модель впровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні змагання.</p> <p><i>Форма впровадження:</i> рекомендації щодо інтеграції екологічних засад сталого розвитку у спортивні змагання.</p> <p><i>Коротка характеристика:</i> пропозиція передбачає впровадження екологічних засад сталого розвитку у процес підготовки та проведення спортивних змагань через їх інтеграцію в основні блоки діяльності організації (стратегічно-нормативний, організаційно-управлінський, інструментально-технологічний, соціально-комунікаційний і моніторингово-оціночний), що забезпечує комплексний підхід до екологізації спортивних змагань.</p> <p>Аналогів у світовій практиці не виявлено.</p>	<p><i>Наукова новизна:</i> уперше розроблено модель впровадження екологічних засад сталого розвитку у процес підготовки та проведення спортивних змагань, що передбачає їх інтеграцію в основні блоки діяльності організації (стратегічно-нормативний, організаційно-управлінський, інструментально-технологічний, соціально-комунікаційний і моніторингово-оціночний) та забезпечує системний підхід до управління екологічною складовою спортивних подій</p> <p><i>Рекомендації щодо подальшого використання:</i> рекомендовано до використання та впровадження у практичній діяльності ДЮСШ.</p>	<p>Запропонована модель дозволила: підвищити рівень екологічної свідомості та культури учасників спортивних змагань (спортсменів, тренерів, суддів, організаторів і глядачів), сформувані відповідальне ставлення до використання природних ресурсів, мінімізувати негативний вплив спортивних змагань на довкілля, забезпечити раціональне використання ресурсів під час підготовки та проведення змагань, підвищити ефективність організації спортивних змагань, створити умови для залучення партнерів і спонсорів до проведення екологічно орієнтованих змагань, що передбачає соціальний та економічний ефект.</p>

Автор розробки:

Аспірант кафедри історії та теорії олімпійського спорту

Представник НУФВСУ:

Проректор з науково-педагогічної роботи

**Представник установи,
де виконувалось впровадження:**
 Директор ДЮСШ «Динамівець»

Шенвень ШИ

Ольга БОРИСОВА

Григорій КРИС

ДОДАТОК Д

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень
у практику роботи Федерації фехтування України

«10» листопада 2025 р.

м. Київ

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами роботи, виконаної за темою: «Історіографія олімпійських видів спорту як джерело вивчення олімпійської спадщини» (номер державної реєстрації теми №0121U108333) Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021-2025 рр., виконавець теми Шенвень ШИ за період 2024-2025 рр. вніс такі рекомендації та пропозиції:

<i>Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика</i>	<i>Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання</i>	<i>Ефект від впровадження</i>
<p><i>Назва пропозиції:</i> алгоритм впровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні змагання.</p> <p><i>Форма впровадження:</i> рекомендації щодо інтеграції екологічних засад сталого розвитку у спортивні змагання.</p> <p><i>Коротка характеристика:</i> пропозиція передбачає поетапне впровадження організаційних умов екологізації спортивних змагань через їх реалізацію в межах чотирьох взаємопов'язаних етапів (стратегічно-планувального, ресурсно-інфраструктурного, операційно-моніторингового та аналітико-результативного), що забезпечує послідовний і комплексний підхід до практичної реалізації екологічних принципів у процесі підготовки та проведення спортивних змагань.</p> <p>Аналогів у світовій практиці не виявлено.</p>	<p><i>Наукова новизна:</i> уперше розроблено алгоритм поетапного впровадження екологічних засад сталого розвитку у процес підготовки та проведення спортивних змагань, що передбачає їх реалізацію через послідовність взаємопов'язаних етапів (стратегічно-планувальний, ресурсно-інфраструктурний, операційно-моніторинговий та аналітико-результативний) і забезпечує системність та практичну спрямованість управління екологічною складовою спортивних змагань.</p> <p><i>Рекомендації щодо подальшого використання:</i> рекомендовано до використання та впровадження у практичній діяльності федерацій з видів спорту.</p>	<p>Запропонована модель дозволила: підвищити рівень екологічної свідомості та культури учасників спортивних змагань (спортсменів, тренерів, суддів, організаторів і глядачів), сформувати відповідальне ставлення до використання природних ресурсів, мінімізувати негативний вплив спортивних змагань на довкілля, забезпечити раціональне використання ресурсів під час підготовки та проведення змагань, підвищити ефективність організації спортивних змагань, створити умови для залучення партнерів і спонсорів до проведення екологічно орієнтованих змагань, що передбачає соціальний та економічний ефект.</p>

Автор розробки:

Аспірант кафедри історії та теорії олімпійського спорту

Представник НУФВСУ:

Проректор з науково-педагогічної роботи

**Представник установи,
де виконувалось впровадження:**

Відповідальний секретар ФФУ

Шенвень ШИ

Ольга БОРИСОВА

Олена ШЕВЧУК

ДОДАТОК Е

АНКЕТА

Шановний респонденте!

Вам пропонується взяти участь в опитуванні, що проводиться в межах дослідження, присвяченого впровадженню екологічних засад сталого розвитку у практику проведення спортивних змагань.

Метою дослідження є визначення рівня екологічної свідомості та відповідальної поведінки учасників спортивного руху, а також виявлення організаційних чинників, що сприяють або перешкоджають впровадженню принципів сталого розвитку під час організації та проведення спортивних заходів.

Опитування є анонімним. Усі отримані результати будуть використані виключно в узагальненому вигляді для наукового аналізу. Просимо Вас уважно ознайомитися з кожним запитанням і обрати варіант відповіді, який найбільш точно відображає Вашу позицію.

Ваша думка є надзвичайно важливою для підвищення екологічної відповідальності у сфері фізичної культури і спорту.

Щиро дякуємо за участь у дослідженні!

Розділ 1. Соціально-демографічна інформація

Будь ласка, надайте відповіді на кілька запитань, що стосуються особисто Вас.

Вибраний Вами варіант відповіді, будь ласка, позначте **V**, або надайте письмову відповідь.

1. Ваша стать:

- Чоловіча
- Жіноча
- Інше

2. Ваш вік:

- до 18 років
- 18–25
- 26–35
- 36–45
- 46 і старше

3. Ваша основна роль у спортивній діяльності:

- Спортсмен
- Тренер

- Представник спортивної федерації
- Викладач ЗВО
- Студент спеціальності «Фізична культура і спорт»

4. Стаж професійної/спортивної діяльності:

- до 3 років
- 3–10 років
- понад 10 років

Розділ 2. Блок загальних питань

5. Чи знайомі Ви з поняттям «сталий розвиток»?

- Так, добре обізнаний(а)
- Частково знайомий(а)
- Чув(ла), але не володію інформацією
- Не знайомий(а)

6. Наскільки, на Вашу думку, важливо впроваджувати екологічні принципи під час проведення спортивних змагань? (1 – зовсім неважливо, 5 – дуже важливо)

7. Чи враховуються екологічні аспекти під час організації змагань у Вашій практиці?

- Так, систематично
- Частково
- Рідко
- Ніколи

8. Які екологічні заходи, на Вашу думку, є найбільш актуальними під час проведення змагань? (можна обрати декілька)

- Сортування відходів
- Використання багаторазового посуду
- Енергозбереження
- Екологічний транспорт
- Цифрова документація
- Інформаційні кампанії
- Інше (вказіть) _____

9. Чи впливає екологічна відповідальність організаторів на імідж спортивного заходу?

- Так
- Скоріше так
- Скоріше ні
- Ні

10. Які основні перешкоди впровадження екологічних принципів у спорті Ви бачите?

- Недостатнє фінансування
- Відсутність нормативних вимог
- Низька екологічна культура учасників
- Брак організаційного досвіду
- Інше _____

11. Чи потребує, на Вашу думку, система підготовки фахівців фізичної культури і спорту включення екологічної складової?

- Так
- Скоріше так
- Скоріше ні
- Ні

Розділ 3. Блок питань для цільових груп

3.1. Питання для спортсменів

1. Чи дотримуетесь Ви екологічно відповідальної поведінки під час тренувань і змагань?

- Завжди
- Часто
- Іноді
- Ніколи

2. Чи підтримали б Ви ініціативи щодо зменшення використання пластику на змаганнях?

- Так
- Ні
- Важко відповісти

3. Чи впливає екологічна політика заходу на Ваше ставлення до нього?

- Так
- Ні
- Важко відповісти

4. Чи проходили Ви інструктаж (навчання) щодо екологічної поведінки під час змагань?

- Так
- Ні

3.2. Питання для тренерів

- 1. Чи формуєте Ви у спортсменів екологічно відповідальну поведінку?**
  - Так, систематично
  - Частково
  - Ні

- 2. Чи включаєте Ви питання сталого розвитку до тренувального процесу?**
  - Так
  - Ні

- 3. Чи вважаєте Ви необхідним розроблення методичних рекомендацій щодо екологізації спортивної діяльності?**
  - Так
  - Ні

3.3. Питання для представників федерацій / організаторів змагань

- 1. Чи орієнтуєтесь Ви у заходах, які проводите, на екологічні стандарти або політики?**
    - Так
    - Ні

  - 2. Чи здійснюється планування управління відходами під час спортивних заходів?**
    - Так
    - Частково
    - Ні

  - 3. Чи співпрацюєте Ви з екологічними організаціями або партнерами?**
    - Так
    - Ні

  - 4. Чи обговорюється у Вашій роботі екологічний вплив проведених змагань?**
    - Так
    - Ні

  - 5. Які організаційні умови необхідні для ефективного впровадження екологічних принципів? (відкрите питання)**
-

3.4. Питання для викладачів і студентів ЗВО

1. **Чи викладаються у Вашому закладі питання сталого розвитку в спорті?**
    - Так
    - Частково
    - Ні

  2. **Чи вважаєте Ви необхідним введення окремої дисципліни з екологізації спортивних заходів?**
    - Так
    - Ні

  3. **Оцініть рівень власної підготовленості до впровадження екологічних принципів у професійній діяльності (1 – зовсім не готовий, 5 – маю якісну підготовку)**
-

ДОДАТОК Ж

АНКЕТА

Шановні респонденти Навчально-науковий олімпійський інститут НУФВСУ проводить дослідження, спрямовані на визначення місця і ролі екологічної освіти в системі олімпійської освіти. Ваші відповіді сприятимуть вдосконаленню процесу впровадження питань охорони довкілля в систему роботи зі шкільною та студентською молоддю.

- 1. Оцініть за системою від 1 до 5 значущість екологічної освіти, як елементу олімпійської освіти учнівської молоді (де, 1 – не має значення, 5 – має надзвичайно високе значення)**

—

- 2. Оцініть за системою від 1 до 5 ступінь реалізації заходів з екологічної освіти, що відбуваються у Вашому освітньому закладі (де, 1 – взагалі не відбуваються; 5 – відбуваються надзвичайно ефективно):**

—

- 3. Якщо в Вашому закладі освіти відбуваються екологічні освітні заходи, назвіть, які:**

- 4. Якщо Ваша відповідь на попереднє запитання так, то чи пов'язані заходи з олімпійським рухом:**

Так

Ні

- 5. Оцініть основні проблеми, що, на Вашу думку, мають місце у впровадженні питань екологічної освіти в ситему роботи з учнівською молоддю (де, 1 – найменша значущість проблеми; 4 – найбільша значущість):**

	Питання екологічної освіти є менш актуальним ніж низка інших питань освітнього процесу
	Обмежена кількість методичних матеріалів з питань інтеграції екологічної освіти в систему олімпійської освіти
	Байдужість колективу закладу освіти до питань екологічної освіти учнівської молоді
	Байдужість учнівської молоді до питань екології
	Питання екологічної освіти є менш актуальним ніж низка інших питань освітнього процесу

6. Назвіть основні шляхи подолання зазначених проблем (де, 1 – найменша значущість; 4 – найбільша значущість):

	Розробка методичних рекомендацій
	Залучення до екологічної освіти учнів видатних особистостей
	Проведення відкритих лекцій для учнівської молоді
	Проведення освітніх закладів для педагогів
	Ваші коментарі та зауваження до анкети

Дякуємо за співпрацю!